การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

เขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2561

การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

เขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.จุฑารัตน์ ชมพันธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)

รองศาสตราจารย์.....ประธานกรรมการ
(ดร.สราวุธ เทพานนท์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....กรรมการ
(ดร.จุฑารัตน์ ชมพันธุ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....กรรมการ
(ดร.ภัคพงศ์ พจนารถ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....คณบดี
(ดร.ภัคพงศ์ พจนารถ)

เมษายน 2562

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
ชื่อผู้เขียน	นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
ปีการศึกษา	2561

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฯ รวมทั้งนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้ประยุกต์ใช้ตัวแบบการประเมินผล CIPP Model มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา และโดยปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยมีองค์ประกอบที่นำมาพิจารณา 5 องค์ประกอบหลัก คือ บริบทโครงการ ปัจจัยในการเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ควบคู่กับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า ด้านบริบทโครงการ การจัดทำ EIA ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยสามารถปฏิบัติได้จริง และควรให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณของผู้จัดทำ EIA รวมทั้งความต้องการ และความกังวลใจของสมาชิกในชุมชน และศักยภาพในการรองรับการพัฒนาของพื้นที่ ด้านปัจจัยนำเข้า ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการจัดทำ EIA ยกเว้นสมาชิกในชุมชนที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้านกระบวนการ ควรมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ครบถ้วน และเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางตลอดจนควรให้ความสำคัญกับการนำความคิดเห็นของประชาชนไปสู่การปฏิบัติ ด้านผลผลิต หน่วยงานเจ้าของ

โครงการและบริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินการจัดทำรายงาน EIA ตามที่ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกำหนด และดำเนินการโดยนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาภายใต้การกำกับดูแลของผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อม แต่ยังมีข้อจำกัดการเข้าถึงรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ ด้านผลกระทบสมาชิกในชุมชนบางส่วนเกิดความไม่มั่นใจต่อความเป็นอิสระด้านวิชาการของบริษัทที่ปรึกษาในการจัดทำ EIA แต่มีความมั่นใจในประสบการณ์และความเป็นมืออาชีพของบริษัทที่ปรึกษา รวมทั้งมีความเห็นว่าการสร้างการมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจต่อโครงการ และอาจช่วยลดความขัดแย้งและทำให้โครงการกับสมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนได้นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ ขณะที่การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและขาดความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ และการที่หน่วยงานเจ้าของโครงการมักต้องการจะเก็บอำนาจการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ๆ เอาไว้เองแทนการกระจายอำนาจให้กับชุมชนอาจเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในกระบวนการจัดทำ EIA ของโครงการ ส่วนข้อเสนอแนะสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ภาครัฐ ควรปรับปรุงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA และควรให้ความสำคัญอย่างสูงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมีการกำกับดูแลทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาและบริษัทที่ปรึกษา ควรยกระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดทำ EIA และควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นให้สอดคล้องกับจำนวนพื้นที่หรือสมาชิกในชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบ และสมาชิกในชุมชน ควรมีการเตรียมความพร้อมอย่างเพียงพอในการเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา และ ควรกำหนดให้มีหน่วยงานที่เป็นกลางทำหน้าที่ในการจัดจ้างที่ปรึกษาในการจัดทำ EIA

ABSTRACT

Title of Thesis	Evaluation of the Environmental Impact Assessment system in Thailand: A case Study of the Gold Line Minor Mass Transit System
Author	Miss Khemanat Rattananikorncharoen
Degree	Master of Science (Environmental Management)
Year	2018

The main objective of this thesis is to evaluate the environmental impact assessment system of the Gold Line Rapid Mass Transit System, as well as its problem and difficulty on the environmental impact assessment (EIA), and propose the alternative means to improve Thailand's environmental impact assessment. This thesis is a qualitative research that applied the CIPP-I Model into the EIA system evaluation by taking five main factors : context of the project, input, process, output, and impact. Primary data was collected by combining in-depth interviews and participatory observation with different groups of stakeholders as well as documentary research.

This research indicates that the context of this project, EIA in Thailand, is the fact that support from the legal improvement is needed without abandoning the importance of the morality, as well as the needs and worries of the community members, and development potential of the area. The input is every relevant party in carrying out the EIA, except the community members, has the knowledge and fully understand the EIA procedure and approach. The process is the need to inform the public about the EIA transparently and entirely, and give relevant public the opportunity to express opinion, then take the acquired opinions into consideration. The output is the EIA reports that were compiled to conform to the relevant regulation, by the specialists in each field under the environmental professionals; however, with the difficulty to access to the complete EIA reports. Finally, the impact is that part of the community members still doubts the academic freedom of consulting companies, while believing in their expertise and experience. The community also agrees that regular public relation and

participation helps improving the confidence and understanding of the project, which will sustainably reduce the conflict between the project and community.

This research also found that the public participation plays a big role in the success of the project, while the problem of the EIA procedure still lies in the community's lack of knowledge and interest in the impact of the project, and the power to take important decision is still in the hand of project owner instead of the community.

The main suggestion for the promotion of EIA in Thailand is that the legislative body reviews the relevant regulation for EIA, and highly considers the public quantitative and qualitative participation. The owner of the project and consulting companies need to improve the public participation throughout the EIA procedure, and increase the public participation budget according to the size of the impacted community. The community itself needs to be ready to take part in the participation process, and straightforwardly express the opinion. Finally, a neutral party needs to be appointed to carry out the procurement for EIA consultant.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันมีคุณค่ายิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยถือโอกาสนี้ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ เทพานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัคพงศ์ พจนารถ ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และช่วยตรวจสอบให้คำแนะนำการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ที่ถ่ายทอดความรู้วิทยาการและประสบการณ์อันมีค่ายิ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและการทำงานรวมถึงการดำเนินชีวิตของผู้วิจัย และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ตลอดจนเพื่อน ๆ พี่ ๆ ในสาขาการวิชาจัดการสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนงานวิจัยชิ้นนี้จนแล้วเสร็จ ขอขอบพระคุณ คุณจักรกริช ธรรมศิริ คุณสิริรัตน์ กำมะเลศ และคุณเฉลิมวุฒิ อุตโน ที่ช่วย ให้คำแนะนำ ช่วยตรวจทานวิทยานิพนธ์ และสนับสนุนข้อมูลการวิจัย รวมถึงความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมาจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยซาบซึ้งในกัลยาณมิตรทุกท่าน สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยให้ความรัก ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนทุกอย่างในชีวิตของผู้วิจัยเสมอมา

เขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ

เมษายน 2562

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ **(3)**

ABSTRACT **(5)**

กิตติกรรมประกาศ **(7)**

สารบัญ **(8)**

สารบัญตาราง **(11)**

สารบัญภาพ **(12)**

บทที่ 1 บทนำ **1**

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย 1

1.2 คำถามการวิจัย 3

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 3

1.4 ขอบเขตของการศึกษา 4

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย 6

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **8**

2.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 8

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 20

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 30

2.4 การประเมินผลโครงการ 37

2.5 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา: โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 46

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 48

บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีวิจัย **52**

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา 52

3.2 ระเบียบวิธีวิจัย 54

บทที่ 4 ผลการศึกษา **61**

4.1 ผลการประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 61

4.2 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ของการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 93

4.3 แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 99

4.4 สรุปผลการศึกษาการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 102

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ **107**

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา 107

5.2 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ในการจัดทำ EIA 116

5.3 ข้อเสนอแนะ 122

บรรณานุกรม **126**

ภาคผนวก **132**

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สำหรับผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ) 133

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สำหรับเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่งกรุงเทพมหานครนักวิชาการอิสระ และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม) 143

ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทองกรุงเทพมหานคร (สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)) 152

ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทองกรุงเทพมหานคร (สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน) 161

ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินระบบการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สำหรับประชาชนทั่วไป) 172

ประวัติผู้เขียน **181**

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

3.1 รหัสผู้ให้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 56

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนและประชาชน 63

4.2 สรุปข้อค้นพบจากการประเมินบริบทที่มีผลต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ 69

4.3 สรุปปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 76

4.4 สรุปผลการประเมินกระบวนการจัดทำ EIA 85

4.5 สรุปผลการประเมินผลผลิตในการจัดทำ EIA 92

4.6 สรุปผลการศึกษาการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง 102

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

2.1 ระดับของการมีส่วนร่วมลักษณะขั้นบันได (Ladder of Citizen Participation) 24

2.2 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจ และประเภทของการประเมินแบบ CIPP Model 43

2.3 CIPP-I Model 44

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 53

5.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จ 115

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานมากขึ้นกว่าในอดีต ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรภายในประเทศ ส่งผลให้เกิดโครงการพัฒนาต่าง ๆ ชุมชนพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ย่านการค้า ย่านที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมีการพัฒนา แต่ในกระบวนการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ นั้นย่อมส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ผลกระทบทางบวกคือ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนผลกระทบทางลบคือ ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ดังที่เห็นได้ชัดในเมืองหลวงหรือกรุงเทพมหานคร ซึ่งสิ่งที่เป็นปัญหาเรื้อรัง คือ การพัฒนาเมืองให้เจริญนำมาซึ่งปัญหาการจราจรติดขัดเนื่องจากมีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่หนาแน่น ทั้งที่เป็นประชากรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร และทั้งที่เข้ามาท่องเที่ยวรวมถึงเข้ามาเพื่อการศึกษา และทำงานหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ (สนิดา อ่อนหนู และนภดล อุดมวิศวกุล, 2556) ดังนั้นโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการจราจรนี้ คือโครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนตามแผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเป็นนโยบายที่กรุงเทพมหานครให้ความสำคัญเร่งด่วนเพื่อเพิ่มโครงข่ายระบบขนส่งมวลชน เพิ่มทางเลือกในการเดินทาง ลดปัญหาการจราจรติดขัดในสังคมเมือง (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2553)

ในปี พ.ศ. 2552 ได้มีผลการศึกษาจากทางสำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานครให้มีการศึกษาการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดรองขึ้น ซึ่งหนึ่งในโครงการของระบบขนส่งมวลชนขนาดรองที่ทางกรุงเทพมหานครกำหนดให้มีแผนการศึกษา ได้แก่ โครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สถานีรถไฟฟ้าธนบุรี-เขตคลองสาน-ประชาธิปก) โดยมีแนวเส้นทางผ่านพื้นที่ฝั่งธนบุรี ในพื้นที่เขตคลองสาน ได้แก่ แนวถนนกรุงธนบุรี เชื่อมต่อไปยังถนนสมเด็จเจ้าพระยา เป็นระยะทางรวม 2.72 กิโลเมตร ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่เขตคลองสานเป็นพื้นที่ที่

มีความต้องการเดินทางในพื้นที่สูง เนื่องจากมีสถานที่สำคัญในพื้นที่ อาทิ ท่าเรือต่าง ๆ โรงพยาบาล โรงแรม ศาสนสถาน ศูนย์ราชการ โรงเรียน ตลาด ร้านค้า คอนโดมิเนียม และที่อยู่อาศัยหนาแน่นจำนวนมาก มีปริมาณการจราจรรวมในพื้นที่ประมาณ 220,000 คันต่อวัน และกำลังมีการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคเอกชนในพื้นที่เขตคลองสาน โดยมีการก่อสร้างศูนย์การค้าขนาดใหญ่ รวมทั้งคอนโดมิเนียม ซึ่งเปิดให้บริการในปี พ.ศ. 2561 ดังนั้นจึงอาจส่งผลให้เกิดการดึงดูดความต้องการเดินทางมายังพื้นที่เขตคลองสานเป็นจำนวนมาก อาจก่อให้เกิดปริมาณการจราจรบนโครงข่ายถนนโดยรอบมากเกินกว่าขีดความสามารถในการรองรับ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดรองเพื่อเชื่อมต่อการเดินทางในพื้นที่กับระบบขนส่งมวลชนหลัก โดยในพื้นที่เขตคลองสานมีระบบขนส่งมวลชนหลัก 3 เส้นทาง เพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของฝั่งพระนคร ได้แก่ สายที่ 1 รถไฟฟ้า BTS ส่วนต่อขยายสายสีลม (ตากสิน-เพชรเกษม) ซึ่งเปิดให้บริการแล้วในปี พ.ศ. 2556 สายที่ 2 รถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงเตาปูน-ราษฎร์บูรณะ มีแผนที่จะเปิดให้บริการในปี พ.ศ. 2562 และสายที่ 3 รถไฟฟ้าสายสีแดง ช่วงหัวลำโพง-บางบอน-มหาชัย มีแผนจะเปิดให้บริการในปี พ.ศ. 2564 โดยระบบขนส่งมวลชนหลัก 3 เส้นทางนี้จะสามารถเดินทางเชื่อมต่อหากันได้ผ่านระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร, 2560)

ทั้งนี้ การพัฒนาโครงการอาจส่งผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการพัฒนาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง มีลักษณะเป็นระบบขนส่งมวลชนนำทางอัตโนมัติ (Automatic Guiderail Transit: AGT) ขับเคลื่อนด้วยล้อยางและวิ่งบนทางยกระดับที่ก่อสร้างเพื่อเป็นทางวิ่งโดยเฉพาะ ในช่วงระยะก่อสร้างจึงอาจส่งผลกระทบในด้านเสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง รวมทั้งอาจทำให้การจราจรติดขัดในช่วงระยะเวลาเร่งด่วน ดังนั้นจึงเข้าข่ายเป็นโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาและป้องกันปัญหาและผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากโครงการ

ปัจจุบันการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ของโครงการต่าง ๆ ที่เกิดในประเทศไทยเริ่มมีการจัดทำกันอย่างแพร่หลาย เพื่อวิเคราะห์ ทำนาย และประเมินขนาดความสำคัญของผลกระทบของกฎหมาย นโยบาย โครงการ และกิจกรรมอื่น ๆ ของมนุษย์ ที่อาจมีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และคุณภาพชีวิต รวมทั้งเสนอแนะมาตรการลด ป้องกัน และติดตามตรวจสอบผลกระทบ ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการทางกฎหมาย ที่กำหนดให้โครงการบางประเภท จัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบที่โครงการอาจมีต่อ

สิ่งแวดล้อม เพื่อประกอบการตัดสินใจ ซึ่งอาจมองว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง โดยใช้การประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการที่มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบว่านโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่ได้จัดทำขึ้นนั้น ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด โดยมีเครื่องมือหรือมาตรฐานที่ใช้ในการประเมินที่ต้องมีความแม่นตรงและเชื่อถือได้ (สมพิศ สุขแสน, 2545) เพื่อทำการประเมินผลว่ามีปัจจัยใดที่จะส่งผลทำให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมประสบความสำเร็จ หรือเป็นปัญหา อุปสรรคต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนของโครงการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีส่วนสำคัญมากส่วนหนึ่งในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่แนวทางการปรับปรุงให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง เป็นอย่างไร

1.2.2 ปัญหาและอุปสรรค ของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง มีอะไรบ้าง

1.2.3 แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

1.3.2 เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค ของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

1.3.3 เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นจากประสบการณ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตประเด็นที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย (1) ประเมินบริบท ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ประกอบด้วย กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย สถานการณ์ชุมชนในพื้นที่โครงการ แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร (2) ปัจจัยนำเข้าในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฯ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่นำมาใช้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ ความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้เสียที่เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินฯ (3) ประเมินกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฯ ประกอบด้วย การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประเมิน ระยะเวลาในการดำเนินการ วิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม การติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม (4) ประเมินผลผลิตที่ได้จากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฯ คือ รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (5) ประเมินผลกระทบที่เกิดจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ความเชื่อมั่นต่อโครงการ และความเชื่อมั่นว่าโครงการและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน และ(6) ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา: บริเวณรัศมี 500 เมตรจากแนวเส้นทางของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ แขวงคลองสาน แขวงสมเด็จเจ้าพระยา แขวงคลองต้นไทร แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ดังภาพที่ 1.1

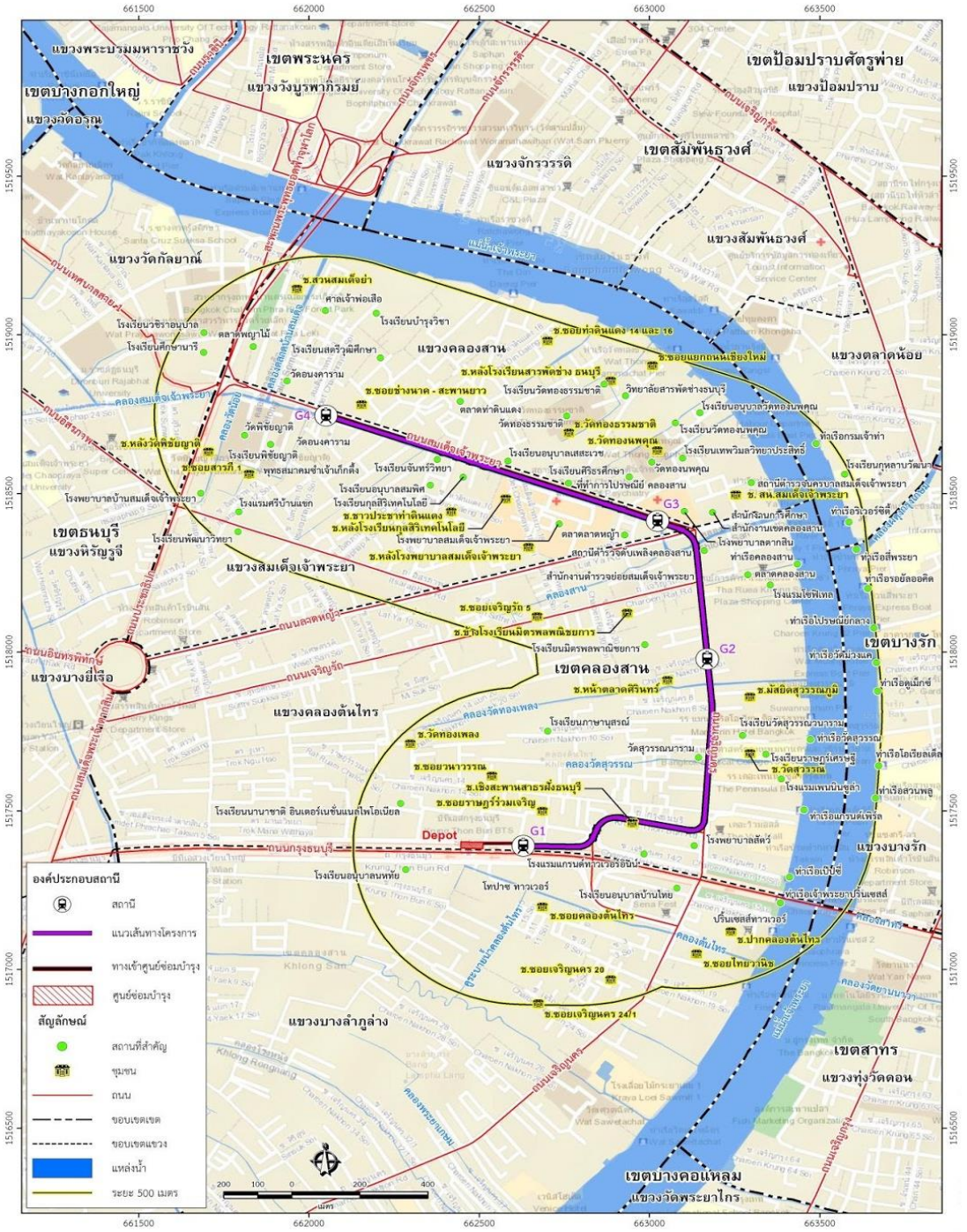

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร: การวิจัยครั้งนี้กลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ (ผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ) กลุ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักการจราจรและขนส่ง/บริษัทที่ปรึกษา) กลุ่มหน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) กลุ่มหน่วยงานราชการ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน) กลุ่มนักวิชาการอิสระ (กลุ่มองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม (ENGO) และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม) และ ประชาชนทั่วไป

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา: การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานรวมทั้งสิ้น 12 เดือนโดยเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560 – เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 สามารถนำปัญหาและอุปสรรคของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้จากกรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทองไปใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของไทยได้

1.5.2 สามารถนำแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้จากกรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ไปใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของไทยได้

1.5.3 ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของไทยได้รับการศึกษา และสามารถนำไปสู่การปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) หมายถึงการคาดการณ์หรือทำนายผลกระทบที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนากิจกรรม โครงการโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ที่อาจได้รับผลกระทบและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาและหาแนวทางหรือ

มาตรการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากพัฒนาโครงการ กิจกรรมนั้น ๆ และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในกระบวนการพัฒนา

สาธารณชน (The Public) หมายถึง ประชาชนหรือบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ รัศมี 500 เมตร จากแนวเส้นทางโครงการ ได้แก่ แขวงคลองสาน แขวงสมเด็จเจ้าพระยา แขวงคลองต้นไทร แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเอกสารข้อมูลงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย

2.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.4 การประเมินผลโครงการ

2.5 ข้อมูลทั่วไปของ กรณีศึกษา: โครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตามลำดับ จนในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตราที่ 46 ถึง มาตราที่ 51 ซึ่งกำหนดประเภท และขนาดของโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.1.1 คำนิยามและความหมายของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ได้ให้คำจำกัดความของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ไว้ว่า หมายถึง การใช้หลักวิชาการในการทำนายหรือคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งทางบวกและ

ทางลบของการดำเนินโครงการพัฒนาที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อจะได้หาทางป้องกันผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดน้อยที่สุด ในขณะเดียวกันก็มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาได้อย่างมีประโยชน์ มีประสิทธิภาพสูงสุด และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งผู้มีอำนาจในการตัดสินใจยังสามารถนำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าสมควรดำเนินการกิจกรรม โครงการเหล่านั้นหรือไม่ รวมทั้งจะเป็นประโยชน์อย่างมาก หากได้รับการนำมาในการวางแผนป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ขั้นตอนศึกษาความเหมาะสมของโครงการ เนื่องจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นภายหลังดำเนินโครงการไปแล้ว และเป็นวิสัยทัศน์ของนักบริหารโครงการในยุคโลกาภิวัฒน์ที่มุ่งเน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข เช่นเดียวกับคำจำกัดความของ ทศวรรณ เวียงธีรวัฒน์ (2555: 23) ที่ระบุความหมายของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า เป็นการคาดการณ์และการประเมินผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของโครงการก่อนที่จะมีการริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นการคาดการณ์และประเมินผลกระทบที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ครอบคลุมทั้งบริเวณพื้นที่ตั้งของโครงการ และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบโครงการไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านทรัพยากรกายภาพ ชีวภาพ ด้านทรัพยากรนิเวศวิทยา ด้านคุณค่าต่อการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่า ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจจะได้พิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบของโครงการหรือกิจกรรมที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะทำการอนุมัติให้มีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาตามที่มีผู้ขออนุญาตดำเนินการนั้น ๆ เพื่อที่จะหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่ตั้งของโครงการและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบโครงการอีกด้วย

สอดคล้องกับ รุจิกานต์ เสนาคง (2559) และอาภาภรณ์ อึ้งอัมพรวิไล (2554: 11) ที่ให้ความหมายของ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำนายหรือคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดจากการพัฒนาโครงการประเภทต่าง ๆ โดยมีมนุษย์เป็นตัวเร่งให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถหามาตรการในการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ตั้งแต่เริ่มต้นออกแบบ ระหว่างก่อสร้างและในขณะที่ดำเนินการ เพื่อคาดการณ์ผลกระทบ และเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการในการควบคุม ป้องกัน แก้ไข และผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบ รวมไปถึงเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจดำเนินโครงการนั้น ๆ แก่นักลงทุนหรือเจ้าของกิจการ

ขณะที่ กิตติชัย ดวงมาลย์ (2556) ได้นำเสนอแง่มุมที่เพิ่มเติมจากนักวิชาการคนอื่น โดยเพิ่มเติมประเด็นการอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมเฉพาะทาง และผู้ชำนาญการสิ่งแวดล้อมในการผสมผสานการศึกษา/วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่เป็นการทำงานที่จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ และสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้ผลกระทบโดยตรงในพื้นที่ เนื่องจากในข้อเท็จจริงแล้วผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะทำการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เพียงแค่ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีข้อมูลที่ละเอียดมากกว่า และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์โครงการเพื่อให้เกิดผลกระทบที่น้อยที่สุดได้

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศที่ได้ให้ความหมายโดยสะท้อนการให้ความสำคัญหรือจุดเน้นที่แตกต่างกัน อาทิ Wathern (1988) ได้ให้ความหมายที่เน้นมิติของการประเมิน โดยระบุว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการที่จำแนกความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ กายภาพ และสุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ อันเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมโครงการ พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลที่ได้แก่ผู้เกี่ยวข้องในช่วงเวลาที่จะมีการตัดสินใจใด ๆ เกี่ยวกับโครงการ เพื่อหาแนวทางควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการในอนาคต ขณะที่ Karma El-Fadl and Mutasem El-Fadel (2004: 3) ให้ความหมายที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยระบุความหมายของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า เป็นกระบวนการทำงานที่สร้างทางเลือกในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและยั่งยืน พร้อมคำนึงถึงผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ในขั้นการออกแบบโครงการ

ขณะที่ Carroll and Turpin (2002: 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญในฐานะกระบวนการแสวงหาและเผยแพร่ข้อมูล โดยระบุว่า การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม คือกระบวนการที่ครอบคลุมการเก็บและประเมินผลข้อมูล รวมถึงการตัดสินใจเลือกรูปแบบการพัฒนาที่ได้รับการเห็นชอบ เป็นกระบวนการให้ข้อมูลแก่ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบวางแผนงานพัฒนา ผู้ออกกฎระเบียบต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมถึงผู้สนใจทั่วไปให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่เสนอและผลทางสิ่งแวดล้อมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมช่วยให้ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาโครงการให้สามารถพัฒนาโครงการได้ตามมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อม ช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และทำให้กระบวนการอนุมัติง่ายขึ้น

จากนิยามและความหมายของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการคาดการณ์หรือทำนายผลกระทบที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งผลกระทบ

ด้านบวกและด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนากิจกรรม โครงการโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ที่อาจได้รับผลกระทบและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาและหาแนวทางหรือมาตรการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากพัฒนาโครงการ กิจกรรมนั้น ๆ และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในกระบวนการพัฒนาต่อไป

2.1.2 องค์ประกอบของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในปัจจุบัน จะมีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมใน 4 ด้านหลัก ประกอบด้วย

2.1.2.1 ทรัพยากรทางกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต เช่น อากาศ น้ำ ดิน และมลพิษ เป็นต้น

2.1.2.2 ทรัพยากรทางชีวภาพ ได้แก่ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่เป็นสิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ เป็นต้น

2.1.2.3 คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานสิ่งแวดล้อมกลุ่มทรัพยากรกายภาพและกลุ่มทรัพยากรชีวภาพเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น การใช้ที่ดิน การคมนาคม เป็นต้น

2.1.2.4 คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต คือ สิ่งแวดล้อมที่แสดงถึงคุณภาพชีวิตเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งสามกลุ่มที่ผ่านมา เช่น สังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต การศึกษา ทัศนียภาพ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2.1.3 ขั้นตอนหลักในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ ซึ่งใช้กันทั่วไปในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งในประเทศไทย มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 116)

2.1.3.1 การกลั่นกรองโครงการ (Screening)

การกลั่นกรองโครงการ คือ การพิจารณากลั่นกรองว่าโครงการหรือกิจกรรมใดบ้างที่ควรให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 22) สอดคล้องกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ระบุว่า การกลั่นกรองโครงการ เป็นกระบวนการเพื่อตัดสินใจว่า โครงการที่เสนอนั้นจำเป็นต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบ

สิ่งแวดล้อมหรือไม่ การกลั่นกรองจะเกี่ยวข้องกับการใช้วิจารณญาณพิจารณาว่าผลกระทบจากโครงการที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมนั้นอยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญหรือไม่ ทั้งนี้ การกลั่นกรองโครงการเป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ว่ามีโครงการหรือกิจกรรม ประเภทและขนาดใดบ้างที่ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักเกณฑ์ที่ระบุชัดเจนว่าโครงการใดที่ต้องมีการศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม การกลั่นกรองโครงการในประเทศไทยด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ ยกตัวอย่างเช่น หากโครงการใดมีขนาดต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดในรายการ ก็ไม่จำเป็นต้องศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทำให้อาจกลายเป็นช่องโหว่ให้เจ้าของโครงการบางรายหลีกเลี่ยงกฎหมาย เช่น ขออนุมัติก่อสร้างโรงแรมขนาด 79 ห้อง จำนวน 2 – 3 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ กัน โดยไม่จำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหลักเกณฑ์ระบุว่าโรงแรมที่เข้าข่ายต้องประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องมีตั้งแต่ 80 ห้องขึ้นไป หรือการจัดตั้งโรงงานขนาดเล็กก็ไม่อยู่ในรายการที่ต้องศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ในความเป็นจริงหากมีกรณีที่โรงงานขนาดเล็กจำนวนมากตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันก็อาจสร้างผลกระทบสะสมและก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญได้

2.1.3.2 การกำหนดขอบเขต (Scoping)

การกำหนดขอบเขต คือ การกำหนดกรอบการศึกษา ทั้งในมิติของพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และประเด็นที่สำคัญ (Key issues) ที่ควรเน้นในการศึกษา เพื่อให้สามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 22) สอดคล้องกับความหมายที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบุไว้ว่า การกำหนดขอบเขต เป็นกระบวนการในการชี้ประเด็นที่สำคัญและทางเลือกที่จำเป็นต้องมีการศึกษาและประเมิน ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นที่จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมีอยู่เป็นจำนวนมากและหลากหลาย ดังนั้น การกำหนดขอบเขต จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยทำให้การศึกษาในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตรงประเด็น ลดความขัดแย้ง ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการศึกษา ด้วยผลที่ได้จากการกำหนดขอบเขตจะนำไปจัดทำเป็นเอกสาร เรียกว่า ขอบเขตการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Terms of Reference: TOR) การดำเนินการในขั้นตอนนี้ของประเทศไทยเป็นการดำเนินการในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ครั้งที่ 1 (Public Hearing 1) กระบวนการนี้เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิตามรัศมีที่กฎหมายกำหนดและเป็นกระบวนการที่สำคัญ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ (Stakeholders) ซึ่งได้แก่ สาธารณชนผู้สนใจหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ หน่วยงานของรัฐและผู้ดำเนินโครงการ (Proponent) กระบวนการกำหนดขอบเขตนี้ครอบคลุมตั้งแต่เริ่มโครงการ

โดยเป็นการชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ อาทิ ขอบเขตพื้นที่หรือหัวข้อของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่สำคัญหรือที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชน ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตัดสินใจในระดับสูง และผลกระทบที่มีนัยสำคัญและตัวแปรที่ต้องพิจารณา (จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 117)

2.1.3.3 การจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA Preparation)

เป็นกระบวนการศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ จากการดำเนินโครงการ เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ประเมินและจัดลำดับความสำคัญ และกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ๆ ตามลำดับ คือ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 117)

1) การจำแนกชนิดของผลกระทบ (Impact Identification) ได้แก่ การระบุประเด็นผลกระทบ โดยการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของโครงการในปัจจุบันว่ามีสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร คุณภาพอย่างไร และเมื่อมีโครงการจะมีกิจกรรมอะไรที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในช่วงก่อสร้างและดำเนินการ ซึ่งเป็นการเจาะลึกในรายละเอียดของแต่ละประเด็น ตลอดจนระบุตัวแปรที่เหมาะสม โดยมีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการจำแนกชนิดของผลกระทบ เช่น เช็คลิสท์ (Checklist) ตารางเมทริกซ์ (Matrix) โครงข่าย (Network) หรือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System) เป็นต้น

2) การวัดขนาด หรือทำนายผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น (Impact Prediction) ได้แก่ การคาดการณ์หรือทำนายถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการ รวมทั้งผลกระทบทางตรงและผลกระทบต่อเนื่อง ซึ่งอาจเกิดจากหลายสาเหตุ ผลจากการทำนายจะให้คำตอบเป็นเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับลักษณะของผลกระทบ โดยทั่วไปอาจใช้วิธีวิเคราะห์โดยการอธิบาย (Descriptive Analysis) การใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (Simulation or Mathematical Modeling) เช่น ในกรณีการประเมินด้านอากาศ เป็นต้น หรือการกำหนดระบบขั้นการให้คะแนน (Rating System) เช่น ผลกระทบมาก ปานกลาง น้อย หรือใช้ตัวเลข 3, 2, 1 เป็นต้น ในกรณีที่ไม่สามารถคำนวณหรือกำหนดค่าได้ เพราะเป็นการใช้วิจารณญาณของผู้เชี่ยวชาญเป็นคณะ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 117-118) อย่างไรก็ตาม ควรเลือกวิธีการที่ใช้ในการทำนายผลกระทบให้เหมาะสมกับกรอบการศึกษาที่วางไว้ และหลีกเลี่ยงการวิเคราะห์ที่ลงทุนลงแรงสูง แต่ผลวิเคราะห์ไม่ได้เป็นประโยชน์หรือช่วยในการตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้องมากนัก (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 25)

3) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นขั้นตอนหลังจากทราบขนาดหรือระดับความรุนแรงของผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละตัวแปรแล้ว เป็นการรวบรวมผลกระทบของตัวแปรทั้งหมด เพื่อพิจารณาดูผลกระทบทั้งโครงการว่ามีผลดี

หรือผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร (พิเชฐ โสภณแพทย์, 2555: 20) โดยใช้ผลจากขั้นตอนการทำนายผลกระทบ ประกอบการพิจารณา ซึ่งโดยทั่วไปอาจใช้วิธีการ (1) อิงกับบทบัญญัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ค่ามาตรฐาน หรือหลักวิชาการ เช่น ผลกระทบหลายอย่าง ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่สามารถทำให้เปลี่ยนกลับคืนมาได้ (Irreversible Process) ควรถือเป็นเรื่องรุนแรง เช่น การปนเปื้อนของสารพิษในน้ำใต้ดิน การที่สารเคมีบางชนิดส่งผลกระทบทำให้สัตว์บางชนิดกลายเป็นหมัน เป็นต้น (2) อิงกับเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เช่น เขตป่าสงวน ชนิดพันธุ์ที่หายาก (3) อิงกับนโยบายรัฐ หรือ ชุมชน หรือ วิถีชีวิต (3) อิงกับการยอมรับของชุมชน และสังคมทั่วไป เป็นต้น (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 25)

4) การเสนอมาตรการป้องกันลดผลกระทบและการติดตามตรวจสอบ เมื่อประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้วพบว่ามีนัยสำคัญ จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันลดผลกระทบ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี ซึ่งโดยทั่วไปจะมี 2 แบบ ได้แก่ มาตรการแบบโครงสร้าง (Structural Measures) กล่าวคือ มีการลงทุนสร้างสิ่งก่อสร้างหรือถาวรวัตถุเพื่อป้องกันแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบ และมาตรการแบบไม่ใช้โครงสร้าง (Non-structural Masures) ซึ่งหมายถึง การใช้นโยบาย แนวทางปฏิบัติเพื่อบรรเทาผลกระทบ โดยมาตรการแบบแรกมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่า และส่วนใหญ่มักต้องดำเนินการทั้ง 2 แบบร่วมกัน (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 26) สอดคล้องกับมาตรการป้องกันและลดผลกระทบของ จำลอง โพธิ์บุญ (2556: 118) ประกอบด้วย (1) เปลี่ยนที่ตั้งของโครงการ ย้ายเส้นทาง เปลี่ยนกระบวนการผลิตวัตถุดิบและวิธีการดำเนินงาน เปลี่ยนการออกแบบทางวิศวกรรม (2) ควบคุมมลพิษให้เข้มงวดยิ่งขึ้น (Pollution Control) โดยเพิ่มระบบบำบัดหรือเน้นการจัดการของเสีย (Waste Management) เช่น การลดปริมาณของเสีย (Waste Minimization) การหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ และการใช้ซ้ำ (Recycle and Reuse) ตลอดจนการใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด (Clean Technology) เป็นต้น (3) เตรียมแผนฟื้นฟูและชดเชยแต่ชุมชนที่ได้รับกระทบ เช่น การตั้งถิ่นฐานใหม่ การสร้างถนน ชดเชยการปลูกต้นไม้ เป็นต้น

2.1.3.4 การพิจารณารายงาน (Review)

การพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบโดยภาคส่วนต่าง ๆ เป็นการดำเนินการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะครั้งที่ 2 (Public Hearing 2) เป็นการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในขั้นการกำหนดขอบเขต รวมทั้งการรับฟังมาตรการลดผลกระทบ และเมื่อได้มีการปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ แล้ว ในขั้นการอนุมัติรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จะมีขั้นตอนการพิจารณารายงานที่เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (พิเชฐ โสภณแพทย์, 2555: 21)

2.1.3.5 การตัดสินใจ (Decision Making)

กระบวนการตัดสินใจ (Decision Making) เพื่อพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินโครงการ พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบการพิจารณา โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เป็นผู้ตรวจรายงานเบื้องต้น หากเป็นกรณีโครงการของเอกชน คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) จะเป็นผู้ให้ความเห็นต่อรายงาน และส่งไปยังรายงานไปยังหน่วยอนุมัติ แต่หากเป็นโครงการของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่ต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีในการก่อสร้างหรือดำเนินการจะมีการส่งรายงานไปให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้พิจารณาต่อไป (วีระ นิจไตรรัตน์, 2558)

2.1.3.6 การติดตามตรวจสอบ (Monitoring)

การเฝ้าติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของมาตรการป้องกันแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบ ขณะเดียวกันก็เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของการทำนายและประเมินผลกระทบด้วย (ฉัตรไชย รัตนไชย, 2553: 27) ซึ่งสอดคล้องกับ วีระ (2558) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การติดตามตรวจสอบผลกระทบ (Monitoring) เพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินงานผลกระทบตามขอบเขต และประเด็นที่เป็นข้อห่วงกังวลจากการดำเนินโครงการในพื้นที่

2.1.4 ประโยชน์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่มีการนำมาใช้ในการวางแผนจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการวางแผนการพัฒนาโครงการ เพื่อให้การกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดำเนินการอย่างมีระบบและเหมาะสม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2549: 8) ได้ระบุประโยชน์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

2.1.4.1 เพื่อช่วยพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจาการพัฒนาโครงการ ช่วยให้ผู้ประกอบการหรือนักลงทุนสามารถกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการ

2.1.4.2 เป็นข้อมูลประกอบที่ช่วยในการตัดสินใจลงทุนเพื่อพัฒนาโครงการ

2.1.4.3 ใช้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้การมองปัญหาต่าง ๆ สามารถทำได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิมที่

มองเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก อันก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่ทรัพยากรธรรมชาติตามมา

2.1.4.4 ใช้เป็นแนวทางกำหนดแผนการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่าง ๆ ทั้งในระยะก่อสร้างและภายหลังการดำเนินโครงการ

2.1.5 ผู้รับผิดชอบและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะจัดทำในขั้นตอนของการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ หรือขั้นที่เรียกว่า Feasibility Study (F.S.) โดยการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในด้านวิศวกรรมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ และนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องจัดทำก่อนที่จะมีการดำเนินการก่อสร้าง

เพื่อให้การจัดทำรายงานและการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงานและการพิจารณารายงาน จึงควรมีบทบาทดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549: 11)

2.1.5.1 เจ้าของโครงการ หมายถึง ผู้มีสิทธิถือครอง อาจจะเป็นบุคคลหรือนิติบุคคลที่เป็นเจ้าของโครงการ โดยเจ้าของโครงการทั้งที่เป็นหน่วยงานของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน หรือโครงการร่วมกับเอกชนมีหน้าที่ในการจัดเตรียมรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยติดต่อผู้มีสิทธิทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการจัดทำรายงาน โดยเจ้าของโครงการจะต้องเป็นผู้ให้รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานของโครงการต่อนิติบุคคลผู้มีสิทธิทำรายงานฯ หรือบริษัทที่ปรึกษาซึ่งมีสิทธิในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเมื่อที่ปรึกษาได้จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้วเสร็จ เจ้าของโครงการมีหน้าที่เสนอรายงานให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาตามขั้นตอน โดยอาจมอบอำนาจให้ที่ปรึกษาหรือผู้อื่นเสนอรายงานแทนได้ และเมื่อรายงานผ่านการพิจารณาตามขั้นตอนแล้ว ในขั้นการดำเนินงานและติดตามผล เจ้าของโครงการมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งส่งรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการที่ระบุไว้ในรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และหน่วยงานอนุญาต

2.1.5.2 นิติบุคคลผู้มีสิทธิทำรายงานฯ หรือที่ปรึกษาจัดทำรายงาน คือ บริษัทที่ปรึกษา นิติบุคคล สถาบันการศึกษา ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้มีสิทธิในการจัดทำรายงานผลกระทบ

สิ่งแวดล้อมเบื้องต้น และรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่มีใบอนุญาตเป็นผู้มีสิทธิทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยได้รับอนุญาตการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยผู้มีสิทธิทำรายงานฯ หรือบริษัทที่ปรึกษาต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่ประสานงานกับเจ้าของโครงการและศึกษาจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นให้ครอบคลุม รวมถึงการเสนอมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ มาตรการติดตามตรวจสอบให้ครบถ้วน และที่ปรึกษาควรให้ความสำคัญในการรวบรวมข้อมูลจากภาคประชาชนหรือให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมคิดหรือร่วมให้ข้อมูลให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

2.1.5.3 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) คือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบพิจารณาอนุญาตนิติบุคคลผู้มีสิทธิทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้คำแนะนำ และให้ข้อมูลแก่เจ้าของโครงการเกี่ยวกับการจัดทำรายงานฯ มีหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของผู้มีสิทธิทำรายงาน ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะ กำหนดขอบเขตการศึกษา กฎระเบียบต่าง ๆ และแนวทางการปฏิบัติในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเป็นผู้ตรวจสอบรายงานและพิจารณาเสนอความเห็นเบื้องต้นต่อคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) พิจารณารายงาน เมื่อผ่านความเห็นชอบ ส่วนในขั้นตอนการดำเนินการ จะมีหน้าที่ติดตามการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการ

2.1.5.4 คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงาน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) มีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่ให้ความเห็นชอบกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งให้ผู้มีสิทธิจัดทำรายงานหรือเจ้าของโครงการแก้ไข เพิ่มเติม หรือจัดทำรายงานใหม่ทั้งฉบับ พร้อมทั้งตรวจสอบที่ตั้งโครงการ เมื่อผ่านความเห็นชอบ คณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ สำหรับโครงการที่ต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีในขั้นการก่อสร้างหรือดำเนินการ จะมีการนำรายงานฯและความเห็นของ คชก.เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาอนุมัติต่อไป

2.1.5.5 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) เป็นกรรมการตามกฎหมายตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตั้งแต่มาตรา 13 ถึงมาตรา 21 มีอำนาจและหน้าที่ให้ความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้รับจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.5.6 ประชาชน / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาชนที่อยู่บริเวณโครงการ ถือว่ามีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบจากโครงการ จะมีบทบาทในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมทั้งความคิดเห็น ความเป็นห่วงใยต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ และการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการในพื้นที่

2.1.5.7 หน่วยงานอนุญาต จะมีอำนาจและหน้าที่ในขั้นตอนการดำเนินงานและการติดตามผล มีหน้าที่นำมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติในกรณีที่เป็นเจ้าของโครงการหรือไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในสัญญาหรือใบอนุญาต โดยหน่วยงานอนุญาตมีอำนาจควบคุมให้เจ้าของโครงการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.1.6 การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)

การจำแนกผู้มีส่วนได้เสียเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมโดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2549) ได้แบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ๆ ดังนี้

2.1.6.1 ผู้รับผลกระทบ

“กลุ่มผู้เสียประโยชน์” เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโครงการในด้านลบ เช่น เป็นผู้สูญเสียที่ทำกินหรือสูญเสียที่อยู่อาศัย หรือสูญเสียอาชีพ เป็นต้น กลุ่มนี้จะต้องเป็นกลุ่มที่ได้รับน้ำหนักมากที่สุดในการศึกษาผลกระทบและการจัดให้เข้ามามีส่วนร่วม

“กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์” เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโครงการในด้านบวก เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ประโยชน์กระแสไฟฟ้าจากการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า หรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของเขื่อนเพื่อการชลประทาน เนื่องจากกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่จะได้รับประโยชน์จึงอาจถือได้ว่าประโยชน์ของกลุ่มนี้ได้รับการพิทักษ์และนำเสนอโดยเจ้าของโครงการแล้วอาจไม่จำเป็นที่จะต้องเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมให้เป็นพิเศษกว่ากลุ่มอื่น ๆ

2.1.6.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) เจ้าของโครงการ ในที่นี้อาจหมายถึงหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานเอกชน

2) นิติบุคคลผู้มีสิทธิทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือที่ปรึกษา ในที่นี้หมายถึงมหาวิทยาลัย บริษัทเอกชน หรือผู้ที่จดทะเบียนไว้กับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.6.3 หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) หรือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

3) หน่วยงานที่มีหน้าที่ตัดสินใจอนุมัติโครงการ เช่น คณะรัฐมนตรี/รัฐมนตรี และหน่วยงานที่มีอำนาจออกใบอนุญาตต่าง ๆ

2.1.6.4 หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ ในที่นี้รวมถึง หน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน กรมป่าไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น

2.1.6.5 องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และนักวิชาการอิสระ

1) กลุ่มองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม: (Environmental Non-Governmental Organization: ENGO) กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่ได้จดทะเบียนกับทางกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพรรณแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2) องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในที่นี้หมายถึง กลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่หรือเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ เช่น หอการค้า ชมรมดูนก กลุ่มองค์กรเอกชนในชุมชนท้องถิ่น (อาทิ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา) เป็นต้น

3) สถาบันการศึกษา ในที่นี้หมายถึง สถาบันการศึกษาภายในพื้นที่โครงการ หรือสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในส่วนกลางหรือระดับจังหวัด

4) นักวิชาการอิสระ ในที่นี้หมายความรวมถึง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนักวิชาการจากภายนอก

2.1.6.6 สื่อมวลชน ในที่นี้รวมถึงสื่อมวลชนในแขนงต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง ซึ่งมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ผลกระทบของโครงการและความก้าวหน้าในการจัดทำรายงาน

2.1.6.7 ประชาชนทั่วไป หมายถึง “สาธารณชน” ที่มีความต้องการและสนใจโครงการ จะมีบทบาทในฐานะผู้สังเกตการณ์

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาร่วมด้วย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล องค์ความรู้ ความคิดเห็น ความกังวลใจ และข้อสังเกตระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ กับโครงการ ตลอดจนเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์โครงการ โดย สผ.ได้จำแนกผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้ได้รับผลกระทบ 2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ 5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่นและในระดับอุดมศึกษา และนักวิชาการอิสระ 6) สื่อมวลชน และ 7) ประชาชนทั่วไป โดยผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทที่สำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การกำหนดขอบเขตการประเมินจนถึงการติดตามตรวจสอบผลกระทบ และการประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการ

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2.1 หลักการทั่วไปของการมีส่วนร่วม

โดยหลักการทั่วไป การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าใครที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโครงการใด ๆ ก็ตามย่อมมีสิทธิโดยชอบในการเข้าไปมีส่วนร่วมการตัดสินใจในกระบวนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่องค์กรที่รับผิดชอบการดำเนินงานตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการจะต้องทำการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ก่อนตัดสินใจดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง และเป็นการแสวงหาความร่วมมือในแก้ไขปัญหาเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่าโดยได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย (Jones and Wells, 2007)

2.2.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับอ๊อกฟอร์ด (The Oxford English Dictionary, 1989) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วน (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่า *“การมีส่วนร่วม”* โดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดง

ถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า "การมีส่วนร่วมของประชาชน" หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้นิยามคำว่า "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ไว้ อาทิ Walters and Lancaster (2000) ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน สอดคล้องกับ André, Enserink, Connor and Croal (2006) ที่ได้ระบุขอบเขตความของการมีส่วนร่วมว่าครอบคลุม ถึงการเกี่ยวข้อง (Involvement) ทั้งในระดับบุคคลหรือกลุ่ม ที่มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อสิ่งที่เกี่ยวข้อง อาทิ กิจกรรม โครงการ แผนงาน นโยบาย เป็นต้น ส่วน Nabatchi (2012) ได้ระบุว่าลักษณะการมีส่วนร่วมมีหลากหลายรูปแบบ อาทิ การร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มีอิสรภาพ และเสมอภาค เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และมีความรับผิดชอบร่วมกัน

2.2.3 ลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินงานที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยการมีส่วนร่วมมีขอบเขตกว้างขวางและครอบคลุมสถานการณ์ และปรากฏการณ์ที่หลากหลาย ทั้งการปฏิบัติงานภายในกลุ่ม องค์กร สถาบัน รวมทั้งโครงสร้างด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ สามารถแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะ คือ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยอาจเป็นการตัดสินใจในระยะเริ่มแรก การตัดสินใจในแต่ละช่วงกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยอาจเป็นการมีส่วนร่วม โดยสนับสนุนทรัพยากร ร่วมบริหารหรือร่วมมือ รวมทั้งการร่วมสนับสนุนเชิงทัศนคติและ

ความคิดเห็น (3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ โดยอาจเป็นผลประโยชน์ในทางวัตถุ ทางสังคม หรือผลประโยชน์ทางจิตใจ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยอาจเป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด หรือบางส่วน และ (5) การมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะเป็นผลในเชิงลบหรือเชิงบวก (Duram and Brown, 1999)

โดยทั่วไปประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการในขั้นตอนต่าง ๆ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาเบื้องต้นเพื่อระบุสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา (2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสวงหารูปแบบ ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบในมิติต่าง ๆ และการวางแผนในการแก้ไขปัญหา (3) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและแผนงานที่ได้กำหนดไว้ในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และ (4) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประเมินผล และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ในแผน (Webler, Tuler and Krueger, 2001)

Arnstein (1969) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ระดับ ดังภาพที่ 2.1 ประกอบด้วย

2.2.3.1 ระดับการครอบงำ (Manipulation Ladder) เป็นการดำเนินโครงการในระบบปิดที่ไม่เปิดพื้นที่หรือเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมแต่จะใช้วิธีการหลอกล่อหรือครอบงำเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรอง หรือ ยอมรับการดำเนินงานโครงการโดยไม่ได้บอกรายละเอียดให้ทราบอย่างครบถ้วน

2.2.3.2 ระดับการบำบัด (Therapy Ladder) เป็นการมีส่วนร่วมที่มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ระบายสภาพปัญหา ความต้องการหรือข้อกังวลใจให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐได้รับฟัง ในการประชุมกลุ่มย่อยเล็ก ๆ แต่เป้าหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้เชี่ยวชาญจะไม่ได้รับฟังเพื่อการแก้ไขปัญหาให้กับผู้เข้าประชุม แต่จะมุ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ว่าผู้เข้าประชุมกำลังมีปัญหาอะไร และจะจัดการไม่ให้ผู้เข้าประชุมมีปัญหาได้อย่างไร โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงการเพื่อไม่เป็นปัญหากับผู้เข้าร่วมเข้าประชุมหรือชุมชน เป็นการปฏิบัติกับชุมชนเสมือนแพทย์ปฏิบัติกับผู้ป่วย ทั้งนี้ Sherry Arnstien ไม่นับว่าการมีส่วนร่วมในระดับการครอบงำและการบำบัด เป็นการมีส่วนร่วม

2.2.3.3 ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing Ladder) เป็นการมีส่วนร่วมระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร ปัญหาของการมีส่วนร่วมในระดับนี้คือเป็นการสื่อสารทางเดียว เมื่อการให้ข้อมูลเกิดความล่าช้า สมาชิกชุมชนก็ไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปออกแบบโครงการเพื่อปกป้อง

ผลประโยชน์ของชุมชน รวมทั้งข้อมูลที่ถูกนำเสนอให้กับชุมชนมักเป็นข้อมูลแบบผิวเผิน (Superficial Information) ที่ไม่สามารถทำให้ชุมชนตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมได้

2.2.3.4 ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation Ladder) เป็นการมีส่วนร่วมระดับการปรึกษาหารือโดยอาศัยการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นเครื่องมือสำคัญ การมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมแบบปลอม ๆ อีกรูปแบบหนึ่งเนื่องจากไม่มีอะไรมารับประกันได้ว่าข้อเสนอ แนวคิด หรือข้อกังวลใจของผู้เข้าประชุมจะถูกนำไปปรับปรุงแก้ไขอย่างเคร่งครัด

2.2.3.5 ระดับการปลอบใจ/ให้รางวัล (Placation Ladder) การมีส่วนร่วมในระดับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รางวัลหรือปลอบใจว่าผู้แทนของชุมชนหรือสมาชิกในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ โดยการมอบตำแหน่งจำนวนหนึ่งให้กับผู้แทนชุมชนในคณะกรรมการชุดใดชุดหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ แต่เป็นเพียงเสียงส่วนน้อยและมักจะไม่มีบทบาทใด ๆ ในการตัดสินใจของคณะกรรมการชุดดังกล่าว หรือ การมอบอำนาจชุมชนให้ตัดสินใจในเรื่องที่ไม่ใช่สาระสำคัญของโครงการที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่ชุมชนจะได้รับ หรือการอนุญาตให้ชุมชนเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังเป็นเรื่องของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การมีส่วนร่วมในระดับ 3-5 นี้ Sherry Arnstien นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับการมีส่วนร่วมแบบหลอกลวงหรือแบบขอไปทีหรือ Tokenism ซึ่งผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมไม่สามารถมั่นใจได้ว่าข้อเสนอหรือข้อกังวลใจของพวกเขาจะได้รับการสนองตอบหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

2.2.3.6 ระดับการเป็นหุ้นส่วน (Partnership Ladder) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นขั้นแรกของการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นนี้จะมีการทำข้อตกลงกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชนเพื่อแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน การมีส่วนร่วมในระดับการเป็นหุ้นส่วนจะเกิดประสิทธิผลสูงสุดในบริบทแวดล้อมที่สำคัญคือ (1) หน่วยงานเจ้าของโครงการตั้งอยู่ในชุมชนและผู้นำชุมชนสามารถเข้าไปดำเนินการได้ (2) สมาชิกในชุมชนมีเงินทุนที่จะจ่ายให้กับผู้นำชุมชนได้อย่างเหมาะสม และ (3) เมื่อชุมชนมีเงินทุนที่จะจ้างหรือไล่ช่างเทคนิค นักกฎหมาย หรือผู้จัดการชุมชน ออกจากตำแหน่งได้ การมีส่วนร่วมในระดับนี้มักได้มาด้วยการเรียกร้องโดยชุมชนเองมากกว่าหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหยิบยื่นให้

2.2.3.7 ระดับการมอบอำนาจ (Delegated Power Ladder) การเจรจาระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจทำให้ชุมชนสามารถครอบงำการตัดสินใจในการกำหนดแผนหรือแผนงานได้ การที่สมาชิกในชุมชนสามารถยึดที่นั่งส่วนใหญ่ในคณะกรรมการที่มีอำนาจในการตัดสินใจจะทำให้ชุมชนมีอำนาจในการจัดการผลประโยชน์จากโครงการ กรณีเช่นนี้ชุมชนมักจะได้รับทุนสนับสนุนในการดำเนินงานจากหน่วยงานอื่น เช่น ทุนสนับสนุนในการจัดทำแผนพัฒนาเมือง หรือ

การที่องค์กรปกครองท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมบางกิจกรรมเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระขององค์กรฯ เป็นต้น

2.2.3.8 ระดับการควบคุมโดยชุมชน (Citizen Control) การมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นขั้นตอนที่ชุมชนเข้าไปมีบทบาทเบ็ดเสร็จในการให้บริการสาธารณะ โดยพบว่า การมีส่วนร่วมในระดับนี้จะเกิดขึ้นกับความต้องการในการควบคุมการเรียนการสอนของโรงเรียนในชุมชน หรือการควบคุมเพื่อนบ้าน การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ค่อนข้างจะเกิดความสับสน เนื่องจากโดยแนวคิดในเรื่องนี้ชุมชนต้องการเพียงความมั่นใจว่าจะสามารถจัดการกับแผนงานหรือหน่วยงานหรือสถาบันทางสังคม เพื่อให้แน่ใจว่า “บุคคลภายนอก” จะไม่สามารถเข้ามาเปลี่ยนแปลงพวกเขาได้

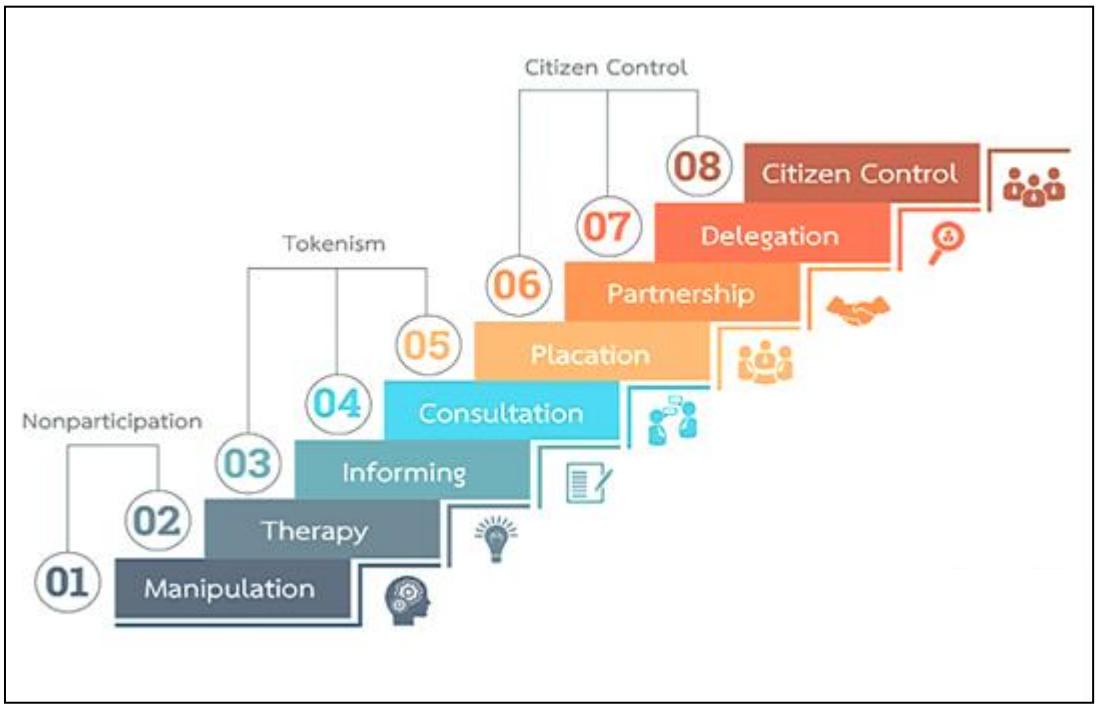

ภาพที่ 2.1 ระดับของการมีส่วนร่วมลักษณะขั้นบันได (Ladder of Citizen Participation)

2.2.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

โดยพื้นฐาน การมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ในการดำเนินโครงการมากมาย เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการพัฒนาโดยการ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมรับผิดชอบ โดยอาจกล่าวได้ว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการเปลี่ยนสถานะของภาคประชาชนที่เคยเป็นเพียงผู้รอรับผลของการพัฒนา และให้กลายมาเป็นผู้ร่วมพัฒนา หรือกล่าวอีกนัย

หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบชะตาชีวิตของตนเองและชุมชน โดย Tosun (2000) ได้กล่าวถึงประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมการพัฒนา อันนำไปสู่การยกระดับความสำคัญของภาคประชาชนต่อกระบวนการพัฒนา อันเชื่อมโยงไปสู่การได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ และ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการกำหนดนโยบาย วางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาที่คำนึงถึงผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

ในขณะที่ Jami and Walsh (2014) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วย (1) ประโยชน์ในการยกระดับความเข้าใจในความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ (2) ประโยชน์ในการบูรณาการความต้องการของประชาชนกับความรู้ของผู้เชี่ยวชาญเพื่อคุณภาพการตัดสินใจที่ดีขึ้น (3) ประโยชน์ในการยกระดับความเข้าใจของสาธารณะต่อบทบาทความรับผิดชอบและข้อจำกัดของหน่วยงาน (อาทิ เรื่องสังคม การเงิน การเมือง กฎหมาย เป็นต้น) (4) ประโยชน์ในการทำให้เกิดความสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม (5) ประโยชน์ในการลดความขัดแย้ง (6) ประโยชน์ในการเพิ่มความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวัน (7) ประโยชน์ในการทำให้เกิดการปฏิบัติตามด้วยความรู้สึกของการเป็นเจ้าของแนวคิดในการแก้ไขปัญหา (8) ประโยชน์ในการสร้างโอกาสในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตัดสินใจกับสาธารณะ (9) ประโยชน์ในฐานะเป็นระบบที่ทำให้สาธารณะเกิดความตระหนักล่วงหน้าตั้งแต่เนิ่น ๆ (10) ประโยชน์ในการสร้างความไว้วางใจและยกระดับความน่าเชื่อถือของหน่วยงานในการรับรู้ของชุมชน (11) ประโยชน์ในการให้การศึกษากับชุมชนเกี่ยวกับประเด็นด้านวิชาการที่มีความซับซ้อน และท้ายที่สุดคือ (12) การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถกระจายข้อมูลที่ถูกต้องต่อสาธารณะในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม

สอดคล้องกันกับ Irvin and Stansbury (2004) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการไว้อย่างชัดเจนว่า

2.2.4.1 การมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจได้ เนื่องจากการตัดสินใจที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมไม่ใช่การตัดสินใจที่มาจากคนเพียงคนเดียว หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมเป็นการตัดสินใจที่ผ่านการพิจารณามาอย่างรอบคอบจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน อีกทั้งการตัดสินใจในบางประเด็นผ่านกระบวนการถกเถียงและแสดงความคิดเห็นมากกว่า 1 ครั้ง

2.2.4.2 การมีส่วนร่วมสามารถลดค่าใช้จ่าย และ การสูญเสียเวลาในการทำงาน หลายคนมักจะมองว่าการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้กับโครงการโดยไม่จำเป็น อีกทั้งยังทำให้สูญเสียเวลาในการดำเนินโครงการโดยเปล่าประโยชน์ แต่ในสภาพข้อเท็จจริงแล้วความเข้าใจดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่ผิดโดยสิ้นเชิง เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงการมีส่วนร่วมจะช่วยลดความผิดพลาดในการดำเนินงานโครงการ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงทั้งในเชิงพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ ทำให้การดำเนินโครงการสามารถแก้ไขปัญหาหรือนำไปสู่การพัฒนาได้จริง จึงมีส่วนสำคัญในการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาให้กับภาครัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ

2.2.4.3 การมีส่วนร่วมนำไปสู่การสร้างความเห็นพ้องต้องกัน สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมคือการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนต่อโครงการ และถ้าโครงการใดที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมถึงขั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการตัดสินใจก็จะสามารถสร้างความรู้สึกในการมีส่วนเป็นเจ้าของโครงการให้กับประชาชนในชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าพวกเขาเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของชุมชนด้วยตัวเอง ก็จะนำไปสู่การเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อโครงการ

2.2.4.4 การมีส่วนรวมทำให้กระบวนการนำโครงการไปปฏิบัติทำได้ง่ายขึ้น เมื่อประชาชนเกิดความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับโครงการแล้ว สิ่งที่ตามมาคือการให้ความร่วมมือกับโครงการของประชาชนในชุมชนซึ่งส่งผลให้การนำโครงการไปปฏิบัติสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

2.2.4.5 การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการป้องกันการเผชิญหน้าในลักษณะที่รุนแรง เนื่องจากโดยธรรมชาติในการดำเนินโครงการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นโครงการใดก็ตามมักมีลักษณะของ “เหรียญที่มีสองด้าน” ด้านหนึ่งคือด้านของผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีโครงการ อีกด้านหนึ่งคือด้านของผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดจากการดำเนินโครงการ โครงการที่ถูกพิจารณาและตัดสินใจให้ดำเนินการมักจะถูกพิจารณาจากหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบว่ามีผลประโยชน์ด้านบวกมากกว่าผลกระทบด้านลบ แต่มุมมองเช่นนี้มักไม่สอดคล้องกับผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบ และหากไม่มีการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมก็มักนำไปสู่สถานการณ์ของการเผชิญหน้าในลักษณะรุนแรง (Violence Confrontation) ซึ่งในบางครั้งบานปลายถึงขั้นการทำลายทรัพย์สินหรือการทำร้ายร่างกายของอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน การมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนที่มีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึก หรือแสดงเจตจำนงเฉกเช่นวิญญูชน เป็นเวทีของการพูดจากันด้วยเหตุผล เป็นเวทีของ

การประนีประนอมกันของผลประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งกับผลกระทบด้านลบของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยวิธีการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข

นอกจากนี้แล้ว Santiso (2001) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการดำรงความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใส (Transparency) ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ (Accountability) ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ (Responsibility) ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรม (Equity) และความยุติธรรม (Justice) ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน และเมื่อเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในการดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการก็จะเกิดขึ้นในสายตาของประชาชนโดยอัตโนมัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำหรับคาดการณ์ความกังวลใจของชุมชน และทัศนคติของสาธารณชน

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลผลิตของการมีส่วนร่วมคือ การสะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึกของประชาชนในชุมชน ไม่ว่าจะประเด็นความกังวลใจต่อผลกระทบด้านลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการหรือผลประโยชน์ด้านบวกที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนบางกลุ่ม หรือทัศนคติในแง่มุมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นผลประโยชน์ที่สำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ทำให้หน่วยงานรับผิดชอบโครงการสามารถรับรู้และเข้าใจความต้องการของประชาชนในชุมชน และเป็นประโยชน์อย่างมากในการกำหนดกลยุทธ์และการวางแผนดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ และ การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

สาระสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นผลประโยชน์ที่แอบซ่อนอยู่ของการมีส่วนร่วมคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชน การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้ประชาชนในชุมชนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การมีส่วนร่วมนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนที่ถูกขับส่งจากสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่จริง กลไกเช่นนี้เป็นกลไกที่มีพลังอย่างมากที่ส่งเสริมให้เกิดขบวนการประชาสังคม (Civil Society) ขึ้นในพื้นที่และพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งในท้ายที่สุด

2.2.5 ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม

ไม่มีใครสงสัยในประโยชน์ของการมีส่วนร่วม และไม่มีใครต่อต้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Arnstein, 1969) ผู้ที่ด้อยอำนาจหรือผู้ที่อ่อนแอมีมุมมองต่อการมีส่วนร่วมว่า

เป็นการกระจายอำนาจหรือเป็นการคืนอำนาจ (Redistribution of Power) แต่มุมมองต่อการมีส่วนร่วมของแต่ละคนย่อมมีความหลากหลายและอาจจะแตกต่างกันในสาระสำคัญ แต่ในข้อเท็จจริงคือการมีส่วนร่วมคือส่วนหนึ่งของอำนาจพลเมือง (Citizen Power) การมีส่วนร่วม คือ การกระจายอำนาจที่ทำให้เจตนารมณ์หรือความประสงค์ของผู้ไม่มีอำนาจมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นจริง

การมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้ไม่มีอำนาจได้มีส่วนในการกำหนดว่า "ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประเด็นสาธารณะจะต้องถูกแบ่งปันหรือกระจายให้ชุมชนได้รับรู้" "ผู้ด้อยอำนาจต้องเข้าไปมีส่วนในการกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบกับพวกเขา" "ภาษีอากรที่พวกเขาจ่ายไปต้องถูกนำไปจัดสรรเพื่อพัฒนาชุมชนของพวกเขาอย่างเป็นธรรม" "ผลประโยชน์ อาทิ สัญญาหรือความช่วยเหลือจากรัฐจะต้องถูกแบ่งปันอย่างโปร่งใส"

Arnstein (1969) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างพิธีกรรมการมีส่วนร่วมที่ว่างเปล่า กับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงที่ส่งผลกระทบจริง ๆ ได้ถูกสรุปอย่างแหลมคมผ่านแผ่นป้ายประท้วงรัฐบาลของนักศึกษาฝรั่งเศส ดังนี้

"ผมมีส่วนร่วม...คุณมีส่วนร่วม...เขามีส่วนร่วม...เรามีส่วนร่วม...พวกเขาได้ประโยชน์"

การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมแบบไม่มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงจะเป็นเครื่องมือที่ผู้มีอำนาจหรือหน่วยงานรัฐเจ้าของโครงการสามารถนำไปใช้กล่าวอ้างได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ได้มีการพิจารณากันอย่างรอบด้านแล้ว แต่อาจมีเพียงคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์

ปัญหาของการมีส่วนร่วมที่สำคัญคือการต่อสู้ที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้มีอำนาจกับผู้ที่ไม่มีอำนาจเท่านั้น แต่ในข้อเท็จจริงคือแม้แต่ในกลุ่มผู้ไม่มีอำนาจด้วยกันก็มีความคิดต่อการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากแต่ละกลุ่มได้รับผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบทางลบจากโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาของรัฐที่แตกต่างกันออกไป มีความร้าวลึกในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม มีการแข่งขันกันเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ส่วนตัวที่เป็นผลพวงจากการพัฒนา และมีการแบ่งตัวออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ด้อยอำนาจขาดศักยภาพและความเข้มแข็งในการต่อรองภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม

ปัญหาใหญ่ที่เป็นอุปสรรคนอกเหนือจากกระบวนการและแนวคิดหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วม ก็คือผู้ได้รับผลกระทบมักมีความเข้าใจผิดว่าผู้มีอำนาจหรือเจ้าของโครงการ มีความยิ่งใหญ่ไม่มีใครสามารถลดทอนอำนาจของบุคคลเหล่านั้นได้ ในขณะที่ผู้มีอำนาจมีมุมมองต่อผู้ได้รับผลกระทบว่ามีจำนวนมาก แต่มีความรู้และความเข้าใจต่อโครงการเพียงเล็กน้อย และเป็นคนละชั้นวรรณะกับพวกเขา

ในฝั่งของผู้มีอำนาจหรือเจ้าของโครงการ ความคิดมักแฝงด้วยการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ที่เกิดขึ้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีบรรยากาศของระบบสังคมที่จำกัดสิทธิของคนบางกลุ่มและให้คนบางกลุ่มที่เป็นส่วนน้อยของสังคมมีสิทธิพิเศษที่เหนือกว่าคนส่วนใหญ่ (Paternalism) ทั้งในทางตรงและทางอ้อม และการแสดงออกถึงการแหนหวงอำนาจต่าง ๆ ที่มีอยู่ (Resistance to Power Redistribution) โดยเฉพาะประเด็นการตัดสินใจสำคัญ ๆ ที่เชื่อมโยงกับผลประโยชน์ขนาดใหญ่

ในฝั่งผู้ไม่มีอำนาจ หรือ ผู้ได้รับผลกระทบ พวกเขาขาดแคลนทั้งในเรื่องความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ขาดความเข้มแข็งการเมือง ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดโครงสร้างพื้นฐาน และที่สำคัญที่สุดคือขาดความรู้ที่เท่าทันกลุ่มผู้มีอำนาจ ทำให้การต่อรองกับผู้มีอำนาจออกมาใน 2 รูปแบบคือ ต่อรองแล้วไม่ได้รับการตอบสนองเนื่องจากขาดเหตุผลสนับสนุนเชิงวิชาการที่ได้รับการยอมรับจากสาธารณะโดยทั่วไป และต่อรองออกมาแล้วไม่ได้รับประโยชน์อย่างที่ควรได้รับเป็นผลให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวหรือชุมชนตกต่ำหรือแย่ลงกว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา

Mostert (2003) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะก้าวไปถึงการได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง หากพิจารณาในฝั่งหน่วยงานของรัฐ สามารถกล่าวได้ว่าหน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความปรารถนาที่จะรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหากไม่ถูกบังคับด้วยข้อกฎหมาย หน่วยงานของรัฐมักจะเริ่มต้นกระบวนการมีส่วนร่วมล่าช้า ประชาชนมักจะได้รับรู้ข้อมูลโครงการในขั้นที่แทบจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนอะไรได้โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐมักจะละเลยที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอของประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับจากกระบวนการมีส่วนร่วม สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนเกิดความผิดหวังและขมขื่นต่อกระบวนการมีส่วนร่วมที่ถูกจัดให้มีขึ้น รวมทั้งทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือและศรัทธาต่อหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการ รวมทั้งบรรดาบริษัทที่ปรึกษาที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานเจ้าของโครงการให้ดำเนินการแทน

ส่วนในฝั่งผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือผู้เข้ามามีส่วนร่วมมิได้มีความเป็นตัวแทนของผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง (Unrepresentative) หลาย ๆ ครั้งที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นกลุ่มจัดตั้ง มีการเชิญบุคคลที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาครอบงำความคิดหรือข้อเสนอของผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง ทำให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบที่แท้จริงขาดความเชื่อมั่นว่าหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบจะนำข้อมูลที่พวกเขายอมเสียเวลามาร่วมแสดงความคิดเห็นได้ถูกนำไปดำเนินการอย่างจริงจัง อีกทางหนึ่งคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มนี้อาจเป็นผู้มีฐานะยากจนที่มีสภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองหรือต้องหาเช้ากินค่ำ การเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการของรัฐหมายถึงการสูญเสียรายได้

จากการทำงานเพื่อใช้เลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งบางคนอาจไม่มีเงินที่จะใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อไปร่วมแสดงความคิดเห็น หรือเพื่อซื้อหาเอกสารหรือสรรหาข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับโครงการมาศึกษาทำความเข้าใจ นอกจากนี้แล้ว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางคนยังมีกรอบคิดแบบเก่าว่า “การพัฒนาเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ มิใช่หน้าที่ของประชาชน” และประเด็นสุดท้ายคือ ประเด็นเรื่องคุณภาพของผู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมที่ไม่เพียงพออันเนื่องมาจาก ไม่ยอมแสดงความคิดเห็น ขาดแคลนข้อมูล มีความเห็นแก่ตัว ใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็นมากจนเกิน ขาดแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการขาดการยอมรับความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับตัวเอง

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การดำเนินโครงการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตามลักษณะของโครงการ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงมีบทบาทที่สำคัญมากในการบังคับให้เจ้าของโครงการตระหนักและให้ความใส่ใจในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 67 ได้ให้สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และการได้รับความคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยหรือคุณภาพชีวิตของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา 67 วรรค 2 ได้ให้สิทธิประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในระดับโครงการไว้ ซึ่ง บัญญัติว่าการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อ คุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพของประชาชนจะต้องจัดให้มีกระบวนการ รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ เสียจากกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น ๆ และ ต้องให้องค์กรอิสระให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ ได้บัญญัติไว้ตามมาตราที่ 58 ว่า

"...การดำเนินการใดของรัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ..."

"...บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง.."

"...ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือนร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า..."

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต รวมถึงด้านสิทธิกับผู้มีส่วนได้เสียได้ ให้มีสิทธิแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล ในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องมีการจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก่อนการดำเนินโครงการ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียได้รับทราบถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ นำมาสู่การกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.3.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมพุทธศักราช 2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2535 มีการบัญญัติไว้เพื่อสนับสนุนให้ประชาชน และองค์กรของภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีเจตนารมณ์ในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการรับรองบทบาทของเอกชนไว้อย่างชัดเจน โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2535 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังนี้

มาตรา 46 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดประเภทและขนาดของโครงการ หรือกิจการของส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่มี

ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อเสนอขอความเห็นชอบตามมาตรา 47 มาตรา 48 และมาตรา 49

ในการประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ แนวทางการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องเสนอพร้อมกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการหรือกิจการแต่ละประเภทและแต่ละขนาดด้วย ในกรณีที่โครงการหรือกิจการประเภทหรือขนาดใดหรือที่จะจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ใดมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้แล้ว และเป็นมาตรฐานที่สามารถใช้กับโครงการหรือกิจการประเภทหรือขนาดเดียวกันหรือในพื้นที่ลักษณะเดียวกันได้ รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โครงการหรือกิจการในทำนองเดียวกันได้รับยกเว้นไม่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ได้ แต่ทั้งนี้ โครงการหรือกิจการนั้นจะต้องแสดงความยินยอมปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 47 ในกรณีที่โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46 เป็นโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือโครงการร่วมกับเอกชน ซึ่งต้องเสนอขอรับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการ ให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจการนั้น จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในระยะทำการศึกษาความเหมาะสมของโครงการเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในการพิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เสนอตามวรรคหนึ่ง คณะรัฐมนตรีอาจขอให้บุคคลหรือสถาบันใด ซึ่งเป็นผู้ชำนาญการหรือเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทำการศึกษาและเสนอรายงานหรือความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้ สำหรับโครงการหรือกิจการของส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามมาตรา 46 ซึ่งไม่จำต้องเสนอขอรับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจการนั้นจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบก่อนที่จะดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตรา 48 และมาตรา 49

มาตรา 48 ในกรณีที่โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46 เป็นโครงการหรือกิจการซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการตามกฎหมายก่อนเริ่มการก่อสร้างหรือดำเนินการ ให้บุคคลผู้ขออนุญาตเสนอรายงานการประเมินผล

กระทบสิ่งแวดล้อมต่อเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายนั้น และต่อสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในการเสนอรายงานดังกล่าวอาจจัดทำเป็นรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนดตามมาตรา 46 วรรคสอง ก็ได้ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจอนุญาตตามกฎหมายรอการสั่งอนุญาตสำหรับโครงการหรือกิจการตามวรรคหนึ่งไว้ก่อนจนกว่าจะทราบผลการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 49 จากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมตรวจสอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เสนอมา หากเห็นว่ารายงานที่เสนอมามิได้จัดทำให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ใน มาตรา 46 วรรคสอง หรือมีเอกสารข้อมูลไม่ครบถ้วนให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแจ้งให้บุคคลผู้ขออนุญาตที่เสนอรายงานทราบภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับการเสนอรายงานนั้น

ในกรณีที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมพิจารณาเห็นว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เสนอมาถูกต้องและมีข้อมูลครบถ้วน หรือได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วนตามวรรคสามแล้ว ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมพิจารณาเสนอความเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับรายงานดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับการเสนอรายงานนั้น เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณาต่อไป

การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการตามวรรคสี่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด ซึ่งจะต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจอนุญาตตามกฎหมายสำหรับโครงการหรือกิจการนั้น หรือผู้แทนร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย

มาตรา 49 การพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการตามมาตรา 48 ให้กระทำให้แล้วเสร็จภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ถ้าคณะกรรมการผู้ชำนาญการมิได้พิจารณาให้เสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการให้ความเห็นชอบแล้วในกรณีที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการให้ความเห็นชอบ หรือในกรณีที่ให้ถือว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการให้ความเห็นชอบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายสั่งอนุญาตแก่บุคคลซึ่งขออนุญาตได้ในกรณีที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการไม่ให้ความเห็น รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่คณะกรรมผู้ชำนาญการสั่งให้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมหรือจัดทำใหม่ทั้งฉบับ ตามแนวทางหรือรายละเอียดที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการกำหนดเมื่อบุคคลดังกล่าวได้เสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมซึ่งได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมหรือได้จัดทำใหม่ทั้งฉบับแล้ว ให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับการเสนอ

รายงานดังกล่าว แต่ถ้าคณะกรรมผู้ชำนาญการมิได้พิจารณาให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการเห็นชอบและให้เจ้าหน้าที่ดังกล่าวสั่งอนุญาตแก่บุคคลผู้ขออนุญาตได้

ในกรณีที่เห็นเป็นการสมควร รัฐมนตรีจะประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โครงการหรือกิจการตามประเภทและขนาดที่ประกาศกำหนดตามมาตรา 46 ต้องเสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการขอต่ออายุใบอนุญาตสำหรับโครงการหรือกิจการนั้นตามวิธีการเช่นเดียวกับการขออนุญาตด้วยก็ได้

มาตรา 50 เพื่อประโยชน์ในการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 48 และมาตรา 49 ให้กรรมการผู้ชำนาญการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการ มีอำนาจตรวจสถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของโครงการหรือกิจการที่เสนอขอรับความเห็นชอบในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้ตามความเหมาะสม เมื่อคณะกรรมการผู้ชำนาญการได้ให้ความเห็นชอบในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 49 แล้ว ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายในการพิจารณาสั่งอนุญาต หรือต่ออายุใบอนุญาตนำมาตรการตามที่เสนอไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการสั่งอนุญาตหรือต่ออายุใบอนุญาตโดยให้ถือว่าเป็นเงื่อนไขที่กำหนดตามกฎหมายในเรื่องนั้นด้วย

มาตรา 51 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามมาตรา 47 และมาตรา 48 รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจกำหนดให้รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46 ต้องจัดทำหรือได้รับการรับรองจากบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตให้เป็นผู้ชำนาญการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ได้การขอและการออกใบอนุญาต คุณสมบัติของผู้ชำนาญการศึกษา ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะมีสิทธิทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ได้รับใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การออกใบแทนใบอนุญาต การสั่งพักและการเพิกถอนการอนุญาต และการเสียค่าธรรมเนียมการขอและการออกใบอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.3.3 ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีการกำหนดประเภทและขนาดของโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หลักเกณฑ์ วิธีการระเบียบปฏิบัติต่าง ซึ่งถูกระบุไว้ใน ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 24 เมษายน 2555

2.3.3.1 ประเภทโครงการหรือกิจการที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมถูกระบุไว้ในเอกสารท้ายประกาศ 3 ของประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 24 เมษายน 2555 มีจำนวนทั้งหมด 35 ประเภทโครงการยกตัวอย่างเช่น การสำรวจปิโตรเลียมโดยวิธีการเจาะสำรวจทุกขนาด และการผลิตปิโตรเลียมทุกขนาด อุตสาหกรรมผลิตปูนซิเมนต์ทุกขนาด อุตสาหกรรมเหล็กหรือเหล็กกล้าที่มีกำลังผลิตตั้งแต่ 100 ตันต่อวันขึ้นไป โรงไฟฟ้าพลังความร้อนที่มีกำลังผลิตกระแสไฟฟ้าตั้งแต่ 10 เมกะวัตต์ขึ้นไป เป็นต้น

2.3.3.2 แนวทางการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1) รายงานฉบับย่อ ต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

(1) ประเภทและขนาดโครงการ พร้อมกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

(2) ที่ตั้งโครงการโดยมีภาพและแผนที่ที่ตั้งโครงการ รวมทั้งแผนที่แสดงองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการตามมาตรการส่วน 1:50,000 หรือมาตราส่วนที่เหมาะสม

(3) ทางเลือกที่ตั้งโครงการและวิธีการดำเนินการโครงการพร้อมเหตุผลและข้อพิจารณาในการตัดสินใจเลือกแนวทางที่เสนอ

(4) รายงานการแสดงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ พร้อมด้วยมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบดังกล่าว และมาตรการติดตามตรวจสอบตามแบบ สผ.1

2) รายงานหลัก ต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

(1) บทนำ: กล่าวถึงที่มา วัตถุประสงค์ของโครงการ เหตุผลความจำเป็นในการดำเนินโครงการ วัตถุประสงค์การจัดทำรายงาน ขอบเขตการศึกษา และวิธีการศึกษา

(2) ที่ตั้งโครงการ: โดยมีภาพและแผนที่ตั้งโครงการ รวมทั้งแผนที่แสดงองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม ในบริเวณที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการมาตราส่วน 1:50,000 หรือมาตราส่วนที่เหมาะสม

(3) รายละเอียดโครงการ: ให้มีรายละเอียดที่สามารถแสดงภาพรวมได้ชัดเจน ได้แก่ ประเภท ขนาดที่ตั้งโครงการ วิธีการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมประกอบของ

โครงการ เป็นต้น ตลอดจนแผนผังการใช้ที่ดินของโครงการโดยแสดงทิศและมาตราส่วนที่เหมาะสม

(4) สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน: ให้แสดงรายละเอียดพร้อมภาพถ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ชีวภาพ โดยจำแนกเป็นชนิดที่ฟื้นฟูได้และฟื้นฟูไม่ได้ รายละเอียดคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าคุณภาพชีวิต ตลอดจนสภาพปัญหาปัจจุบันบริเวณพื้นที่โครงการพร้อมแสดงแผนที่สภาพแวดล้อมบริเวณโครงการ การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโครงการตลอดจนบริเวณที่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

(5) การประเมินทางเลือกในการดำเนินการ และการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ

(5.1) ทางเลือกในการดำเนินโครงการ: ในรายงานฯ จะต้องเสนอทางเลือกซึ่งอาจเป็นทั้งทางเลือกที่ตั้งโครงการหรือทางเลือกวิธีการดำเนินโครงการ โดยทางเลือกที่เสนอทุกทางเลือกจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีเหตุผลว่าบรรลุเป้าหมายและความจำเป็นในการมีโครงการหรือไม่มีโครงการอย่างไร มีมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบในทุกทางเลือก และจะต้องระบุทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะดำเนินโครงการ พร้อมแสดงเหตุผลและความจำเป็นประกอบ

(5.2) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม: ให้ประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ ทั้งที่เป็นผลกระทบโดยตรง และผลกระทบทางอ้อมต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและคุณค่าต่าง ๆ ตาม 2.4 พร้อมทั้งแยกประเภททรัพยากรเป็นชนิดที่สามารถฟื้นฟูได้และฟื้นฟูไม่ได้ รวมทั้งให้ประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในทุกทางเลือกของโครงการเปรียบเทียบกัน

(6) มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการชดเชย: ให้อธิบายรายละเอียดในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นตาม 2.5 และในกรณีที่ความเสียหายไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ให้เสนอแผนการชดเชยความเสียหายดังกล่าวด้วย

(7) มาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม: ให้เสนอมาตรการและแผนการดำเนินการในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทางวิชาการและการปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการติดตามและประเมินผลภายหลังการดำเนินโครงการด้วย

(8) ตารางสรุปผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่สำคัญพร้อมด้วยมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบดังกล่าว

ทั้งนี้จะต้องดำเนินการตามแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม และแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.4 การประเมินผลโครงการ

การประเมินผล เป็นการกำหนดระบบเกี่ยวกับการให้คุณค่าและความสำคัญสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยวิธีการที่เหมาะสมและถูกต้อง โดยการใช้เกณฑ์มาตรฐานในการวัด เพื่อช่วยให้องค์กรแผนงานโครงการหรือการพัฒนาหรือการริเริ่มต่าง ๆ สามารถประเมินจุดมุ่งหมาย แนวคิด/ข้อเสนอที่เป็นไปได้ หรือทางเลือกต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ หรือ เพื่อยืนยันระดับการบรรลุผลสัมฤทธิ์ หรือคุณค่าในส่วนที่เกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย (Aim) วัตถุประสงค์ (Objectives) และผลที่เกิดขึ้น (Results) ของการกระทำใด ๆ ที่ได้ดำเนินการเสร็จแล้ว (Staff, 2012 quoted in Michael, 2018) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผล คือ การได้รับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมาหรือการดำเนินการในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถสะท้อนและช่วยในการระบุการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ (Tufo, 2002 quoted in Michael, 2018)

สอดคล้องกับที่ Scriven and Coghlan (2011) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลเป็นการตัดสินคุณค่า ความสำคัญของสิ่งที่ต้องการประเมินผล เช่น ต้นทุน ผลประโยชน์ โดยสามารถแบ่งเกณฑ์ในการประเมินออกได้เป็นเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐาน หรือค่ามาตรฐาน และเกณฑ์สัมพัทธ์ ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินผลเปรียบเทียบกับผลงานในอดีตหรือผลงานที่ผ่านมา ส่วน Stake (2011) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า การประเมินผล เท่ากับคุณค่าทั้งหมดของแผนงานหรือโครงการและ/หรือ ความคาดหวังและเกณฑ์ที่แต่ละบุคคลมีความเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือแผนงาน

ส่วนแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam (2007, p. 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่าเป็นกระบวนการเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่า คุณธรรม และความสำคัญ ของสิ่งที่ทำการประเมินเพื่อใช้ประโยชน์ในกระบวนการตัดสินใจ โดยให้ความสำคัญกับหลักการใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง โดยให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ประเมินกับผู้ถูกประเมินหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสรุป ความหมายของการประเมินผล เป็นการพัฒนาระบบในการตรวจวัดคุณค่า ความสำคัญ คุณภาพของแผนงาน โครงการ เพื่อให้ทราบถึงระดับการบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เมื่อเทียบกับเกณฑ์หรือค่ามาตรฐานที่

กำหนดเอาไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ หรือแผนงาน หรือการดำเนินการใด ๆ ให้ดีขึ้น หรือเพื่อการตัดสินใจในการขยายหรือลดขนาดแผนงาน โครงการ หรือการดำเนินการใด ๆ โดยให้ความสำคัญกับหลักการใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง รวมทั้งความสำคัญกับการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ประเมินกับผู้ถูกประเมิน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ

2.4.1 ประเภทของการประเมินโครงการ

การแบ่งประเภทการประเมินผลโครงการยังไม่มีการกำหนดเป็นเกณฑ์ที่แน่นอน แต่ได้อาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินผล มากำหนดประเภทของการประเมิน ในที่นี้อาจจำแนกการประเมินผลโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.4.1.1 การประเมินผลโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาประเมินเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มดำเนินการโครงการใด ๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้า ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะเดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น

1) การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment)
2) การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment)
3) การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment)
4) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment)
5) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment)
6) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment)
7) การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment)

การประเมินโครงการก่อนการดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุน เพื่อศึกษาดูว่าก่อนการดำเนินการโครงการใด ๆ จะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost Effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร เทคโนโลยี และระดับนโยบายหรือไม่ หากมีการศึกษาอย่างรอบคอบ ก็จะทำให้สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าจะเกิดผลประโยชน์หรือผลกระทบในทางลบอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ทำให้ผู้ที่เป็นเจ้าของ

โครงการสามารถตัดสินล่วงหน้าว่า จะเลิกล้มโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการโครงการอย่างไร เพื่อให้เกิดผลดีในขั้นการดำเนินการ

2.4.1.2 การประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงเป็นสำคัญ ซึ่งมักจะใช้การประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ จะช่วยตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการยังคงนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่แท้จริง นอกจากนั้นอาจใช้ในระหว่างดำเนินโครงการ เพื่อตรวจสอบว่าโครงการดำเนินไปตามแผนของโครงการอย่างไร โดยทั่วไปแล้วการประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ อาจดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ อาทิ (1) ทบทวนแผนของโครงการ (2) การสร้างแผนของโครงการ (3) การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือรายการ (Check List) สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ (4) การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม (5) การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ และ (6) การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงานและเสนอแนะสำหรับการตัดสินเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของโครงการ

2.4.1.3 การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต/ผลลัพธ์ (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินการโครงการโดยรวม มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อนำไปสู่การรายงานว่า โครงการสามารถบรรลุเป้าหมาย (Goals) ที่ได้มีการกำหนดเอาไว้หรือไม่ ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุง ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลในขั้นตอนนี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำตัดสินใจได้ว่าควรยกเลิกโครงการ หรือ ควรดำเนินการต่อไป

2.4.1.4 การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินผลโครงการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ยังจำกัดอยู่แต่เพียงการประเมินผลผลิต โดยมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้บริการหรือผู้ให้ทุนในการยุติหรือขยายโครงการ แต่ในปัจจุบันนักประเมินผลและผู้บริหารโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพของโครงการด้วย โดยถือว่าเป็นประเภทของการประเมินที่จำเป็นสำหรับโครงการบริการทั่วไป เพราะจะช่วยเสริมให้โครงการเหล่านั้น สามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสภาวการณ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือโครงการสำคัญที่มีขนาดใหญ่ระดับชาติ เพื่อเป็นการรับประกันว่าจะไม่ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะการดำเนินโครงการด้าน

บริการสังคมนั้น จะต้องไม่มุ่งแต่เพียงความสำเร็จของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องให้คุ้มค่าในเชิงของประสิทธิภาพด้วย โดยปกติการประเมินประสิทธิภาพของโครงการมักจะเริ่มจากคำถามต่าง ๆ อาทิ ความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่ ผลผลิตของโครงการเกิดจากปัจจัยที่ลงทุนไปใช่หรือไม่ หรือ โครงการนี้มีผลผลิตสูงกว่าโครงการอื่น ๆ เมื่อลงทุนเท่ากันหรือไม่ และเพราะเหตุใด

2.4.2 รูปแบบการประเมินผลแบบ CIPP

คำว่า “รูปแบบ” หรือแบบจำลอง ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Model” ซึ่งหมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผัง ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย และสามารถนำเสนอเรื่องราวได้อย่างมีระบบ (เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2542: 27) ในการประเมินผลโครงการนั้นมีแนวคิดและโมเดลหลายรูปแบบ แต่โมเดลการประเมินผล “ซิป” หรือ “CIPP Model” ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เป็นโมเดลที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงการติดตามประเมินผลอย่างกว้างขวาง

แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam and others, 1967 อ้างถึงใน สมคิด พรมจุ้ย, 2550: 55-58) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมิน เรียกว่า ซิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์การประเมินคือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำว่า Context Input Process และ Product

สตัฟเฟิลบีม ได้พัฒนาตัวแบบการประเมินผลที่เป็นกระบวนการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ เลือกทางเลือกที่เหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับกับการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญ 4 ด้านหลัก ประกอบด้วย การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.4.2.1 การประเมินด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ ที่จะช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบว่าโครงการที่จะดำเนินการสามารถตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับ

นโยบายขององค์การหรือไม่ เป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้ในการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่ เป็นต้น การประเมินสภาวะแวดล้อมจะช่วยในการตัดสินเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการว่า ควรจะดำเนินการในสภาพแวดล้อมใด เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุคืออะไร เป็นต้น

2.4.2.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน เป็นต้น การประเมินผลในขั้นตอนนี้ จะดำเนินการโดยใช้เอกสารหรืองานวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้ว หรือใช้วิธีการวิจัยนำร่องเชิงทดลอง (Pilot Experimental Project) ตลอดจนอาจใช้ดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ อย่างไรก็ตาม การประเมินผลในขั้นตอนนี้ จะต้องมีการสำรวจสิ่งที่มีอยู่เดิมว่ามีอะไรบ้าง และตัดสินใจว่าจะใช้วิธีการใด ใช้แผนการดำเนินงานแบบไหน และต้องใช้ทรัพยากรจากภายในและภายนอกมากน้อยเพียงใด

2.4.2.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการประเมินกระบวนการดำเนินงานโครงการ เพื่อค้นหาข้อดีหรือข้อบกพร่องของกระบวนการดำเนินโครงการที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินโครงการในช่วงที่เหลือมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรมที่ดำเนินการ ระยะเวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ตลอดจนการประเมินภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ โดยมักจะมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินในขั้นตอนนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) และจุดด้อย (Weakness) ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ที่มักจะไม่สามารถศึกษาได้ในช่วงสิ้นสุดโครงการแล้ว การประเมินกระบวนการจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินของโครงการ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปการประเมินกระบวนการ ประกอบด้วย (1) เพื่อการหาข้อดีและข้อบกพร่องของโครงการ ในระหว่างที่มีการดำเนินการหรือขณะที่มีการดำเนินงานตามแผน (2) เพื่อแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน ของโครงการ และ (3) เพื่อการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของโครงการ

2.4.2.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือความต้องการ/ เป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการและการประเมินผล เรื่องผลกระทบ (Impact) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของนโยบาย / แผนงาน / โครงการ โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสภาวะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการมาร่วมพิจารณา จึง

สามารถกล่าวได้ว่าการประเมินผลตามตัวแบบ CIPP เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบการบริหารโครงการทั้งหมด ซึ่งผู้ประเมินจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ตลอดจนกำหนดประเด็นของตัวแปรหรือตัวชี้วัด กำหนดแหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล กำหนดเครื่องมือการประเมิน วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ส่วนช่วงเวลาของการประเมินผลโครงการ เพื่อจำแนกประเภทของการประเมินผลโครงการโดยละเอียด สามารถจำแนกได้ว่าการประเมินผลโครงการมี 4 ระยะดังต่อไปนี้

1) การประเมินผลโครงการก่อนการดำเนินงาน (Pre-evaluation) เป็นการประเมินว่ามีความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการตัดสินใจว่าควรมีโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ หรือไม่ บางครั้ง เรียกการประเมินผล ประเภทนี้ว่า การศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) หรือการประเมินความจำเป็น (Need Assessment) ในการดำเนินการโครงการ

2) การประเมินผลโครงการขณะดำเนินงาน (On-going Evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน (Monitoring) และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ

3) การประเมินผลโครงการเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน (Post-evaluation) เป็นการประเมินว่า ผลของการดำเนินงานโครงการ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

4) การประเมินผลกระทบจากการดำเนินโครงการ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการ ภายหลังจากการสิ้นสุดการดำเนิน โครงการหรือแผนงาน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลจากการมีโครงการหรือปัจจัยอื่น ๆ

นอกจากนี้ สตัฟเฟิลบีม ได้นำเสนอประเภทของการตัดสินใจ ที่สอดคล้องกับประเด็นที่ประเมินผล ดังนี้

1) การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดจุดประสงค์ของโครงการ ให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน

2) การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (Structuring Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากปัจจัยนำเข้าไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนของการดำเนินการของโครงการ

3) การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินกระบวนการ เพื่อพิจารณาควบคุมการดำเนินการให้เป็นไปตามแผน และปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

4) การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (Recycling Decisions) เช่น การตัดสินใจเพื่อใช้ข้อมูลจากการประเมินผลผลิต (Output) ที่เกิดขึ้น มาพิจารณาเพื่อยุติ / ล้มเลิก หรือขยายโครงการในโอกาสต่อไป

ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นการประเมินแบบ CIPP Model ทั้ง 4 องค์ประกอบหลัก และประเภทของการตัดสินใจดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของการประเมินกับการตัดสินใจ แสดงดังภาพที่ 2.2

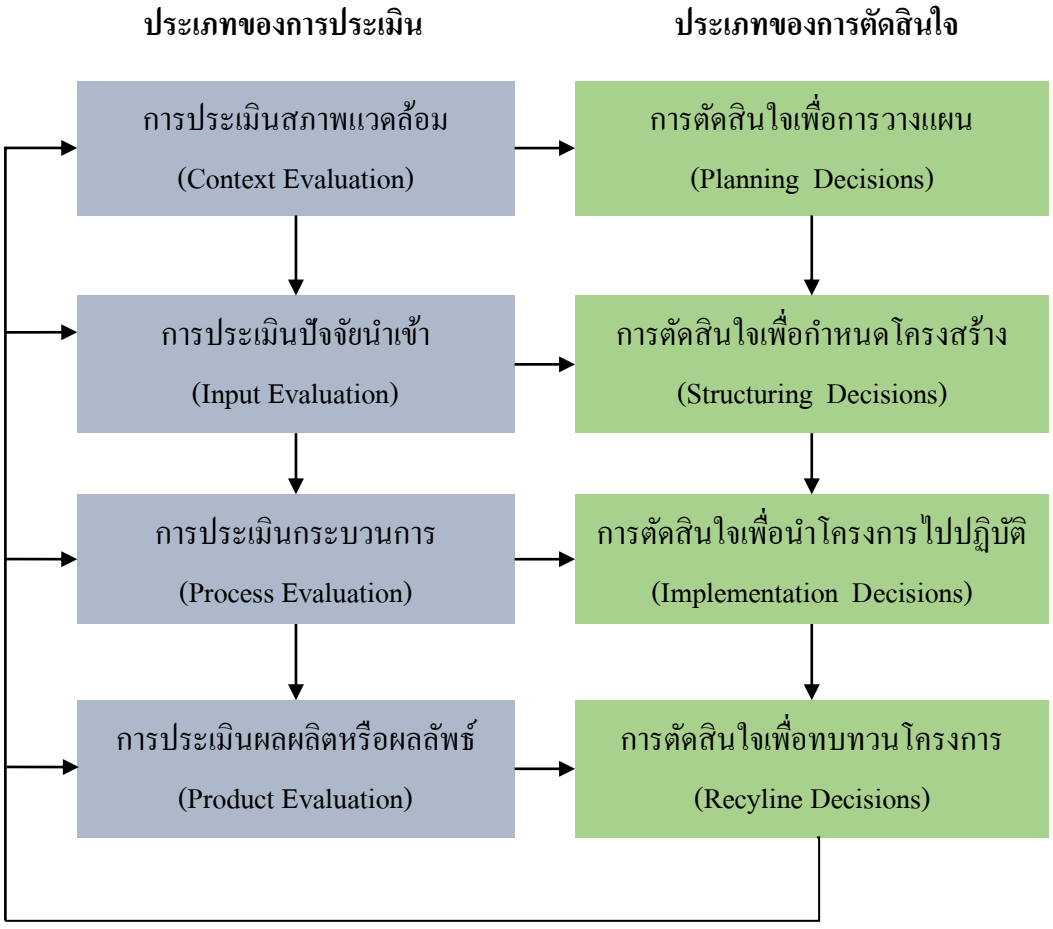

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจ และประเภทของการประเมินแบบ CIPP Model
แหล่งที่มา: จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 69.

2.4.3 รูปแบบการประเมินโครงการ CIPP-I Model

เทคนิค CIPP-I Model เป็นเทคนิคที่ประยุกต์จาก CIPP Model ของ Daniel Stufflebeam และคณะ ร่วมกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (จำลอง โพธิ์บุญ, 2556: 354) โดยการประเมินผลโครงการโดยใช้เทคนิค CIPP-I Model ดังภาพที่ 2.3 มีแนวทางดังนี้

2.4.3.1 การประเมินบริบทหรือสิ่งแวดล้อมของโครงการ (Context Evaluation) เป็นการประเมินปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อแผน/โครงการ แต่อยู่นอกเหนือการควบคุมของแผน/โครงการ ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี การประเมินบริบทเป็นการตรวจสอบว่าปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการหรือไม่เพียงใด หรือในอีกมิติหนึ่งอาจประเมินว่า แผน/โครงการนั้น ๆ มีความสอดคล้องกับบริบทหรือปัจจัยภายนอกดังกล่าวมากน้อยเพียงใด

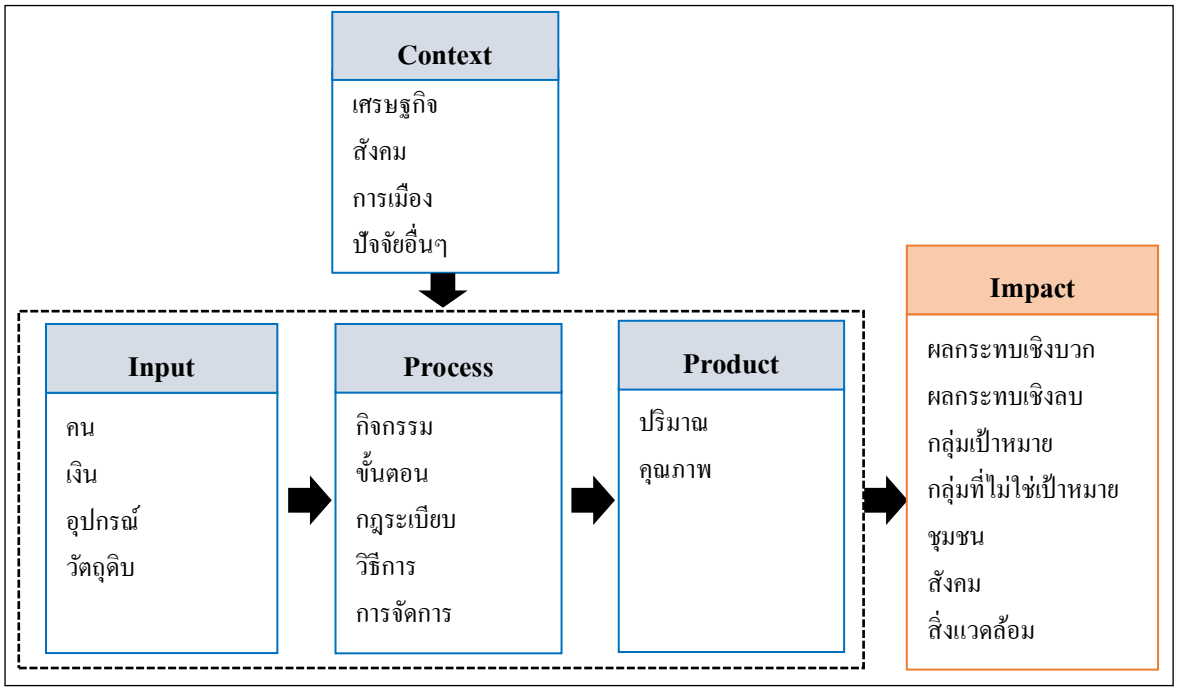

ภาพที่ 2.3 CIPP-I Model

แหล่งที่มา: จำลอง โพธิ์บุญ, 2556.

2.4.3.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่เข้ามาใช้สำหรับการดำเนินแผน/โครงการว่าเพียงพอหรือไม่ คุณภาพเป็นอย่างไร และถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ

วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ การประเมินปัจจัยนำเข้ายังทำให้ทราบว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของแผน/โครงการเกิดจากปัจจัยนำเข้าหรือไม่เพียงใด

2.4.3.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบกิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ และวิธีการดำเนินแผน/โครงการว่า เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ในกรณีที่ประเมินในช่วงดำเนินการการประเมินกระบวนการจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนความเหมาะสมของกิจกรรมและขั้นตอนดำเนินงานว่าจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ในกรณีที่เป็นการประเมินเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว จะช่วยให้ทราบว่าความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการเกิดจากกระบวนการดำเนินโครงการมากน้อยเพียงใด

2.4.3.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) การเปรียบเทียบผลผลิตจากแผน/โครงการกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือเกณฑ์ต่าง ๆ ที่วางไว้ ทั้งด้านปริมาณ (Quantity) และด้านคุณภาพ (Quality) ซึ่งสามารถประเมินได้ทั้งระหว่างดำเนินโครงการในกรณีที่แผน/โครงการนั้นมีผลผลิตออกมาเป็นระยะ ๆ และประเมินเมื่อสิ้นสุดแผน/โครงการเพื่อดูผลผลิตรวมจากแผน/โครงการ

2.4.3.5 การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบผลกระทบของแผน/โครงการ ทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มอื่น ๆ ชุมชน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถประเมินได้ทั้งช่วงที่มีการดำเนินโครงการและเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้ว

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำตัวแบบ CIPP Model มาใช้ในการประเมินผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการระบบขนส่งขนาดรองสายสีทอง ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินโครงการที่ประยุกต์มาจาก CIPP Model ของ Stufflebeam เพื่อทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมของกระบวนการวิจัยได้ดีขึ้น โดยพิจารณาจากปัจจัยทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านปัจจัยบริบท คือ ปัจจัยมีที่มีผลต่อโครงการ แต่อยู่นอกเหนือการควบคุมของโครงการ ด้านปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่นำเข้ามาใช้สำหรับการดำเนินโครงการ ด้านกระบวนการเพื่อตรวจสอบกิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ และวิธีการดำเนินโครงการ ด้านผลผลิตจากโครงการ เพื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือเกณฑ์ต่าง ๆ ที่วางไว้ และพิจารณารวมถึงผลกระทบของโครงการ เพื่อตรวจสอบผลกระทบของโครงการทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำรูปแบบ CIPP Model มาประยุกต์ใช้ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาในบทที่ 3

2.5 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา: โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

เนื่องจากโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง เป็นโครงการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ดังนั้นในการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่โครงการคือพื้นที่เขตคลองสานโดยสังเขป และได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะนำเสนอในลำดับถัดไป ดังนี้

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของเขตคลองสาน

เขตคลองสาน เดิมมีชื่อเรียกว่า "อำเภอบางลำภูล่าง" โดยมีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ในที่ดินของวัดทองนพคุณ ตำบลคลองสาน ต่อมากรมราชเลขานุการจึงขอพระราชทานนามอำเภอใหม่และได้รับพระบรมราชานุญาตให้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "อำเภอคลองสาน" เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2454 ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 มีการรวมจังหวัดพระนครและธนบุรีเป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่า นครหลวงกรุงเทพธนบุรี และ ปี พ.ศ. 2515 ได้เปลี่ยนนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เป็นกรุงเทพมหานคร และแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขต 24 เขต อำเภอคลองสาน เปลี่ยนเป็นเขตคลองสาน จนถึงปัจจุบัน (สำนักงานเขตคลองสาน, ม.ป.ป.)

ชุมชนในพื้นที่เขตคลองสาน มีทั้งหมด 42 ชุมชน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 แขวง ได้แก่ แขวงสมเด็จเจ้าพระยา มีพื้นที่ 1.16 ตารางกิโลเมตร แขวงคลองสาน มีพื้นที่ 1.49 ตารางกิโลเมตร แขวงคลองต้นไทร มีพื้นที่ 1.75 ตารางกิโลเมตร และแขวงบางลำภูล่าง มีพื้นที่ 2.47 ตารางกิโลเมตร รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 6.87 ตารางกิโลเมตร บ้านเรือนพื้นที่เขตคลองสาน มีจำนวน 37,450 หลัง มีจำนวนประชากร ประมาณ 74,989 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 35,105 คน และหญิงจำนวน 39,884 คน (สำนักงานเขตคลองสาน, ม.ป.ป.)

2.5.2 ที่ตั้งและอาณาเขตเขตคลองสาน

เขตคลองสานเป็นที่ราบลุ่ม ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านฝั่งธนบุรี โดยเริ่มตั้งแต่ถนนประชาธิปกลงมาถึงบริเวณซอยวัฒนา ถนนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ตามแนวคลองบางไส้ไก่ เขตคลองสานมีพื้นที่ทั้งหมด 6.87 ตารางกิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา (ฝั่งตรงข้ามเขตสัมพันธวงศ์)
ทิศใต้	จรดแนวคลองบางไส้ไก่ เชื่อมเขตธนบุรี
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำเจ้าพระยา (ฝั่งตรงข้ามเขตสัมพันธวงศ์และเขตบางรัก)

ทิศตะวันตก จรดถนนประชาธิปก เชื่อมเขตธนบุรี

จำนวนถนนในพื้นที่เขตคลองสาน มีทั้งหมด 12 สาย จำนวนคลองในพื้นที่เขตคลองสาน มีทั้งหมด 37 คลอง สถานีสูบน้ำ จำนวน 2 แห่ง ประตูระบายน้ำ จำนวน 13 แห่ง สะพานข้ามคลอง จำนวน 25 แห่ง สะพานลอยคนเดินข้ามถนน จำนวน 15 แห่ง และมีสวนสาธารณะในพื้นที่เขตคลองสาน 1 แห่ง มีพื้นที่จำนวน 117 ไร่ 80.28 ตารางวา

2.5.3 ความเป็นมาของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

ปัจจุบันพื้นที่เขตคลองสานเป็นพื้นที่ที่มีความต้องการเดินทางในพื้นที่สูง เนื่องจากมีสถานที่สำคัญในพื้นที่หลายแห่ง อาทิ ท่าเรือคลองสาน ท่าเรือตากสิน โรงพยาบาลตากสิน โรงพยาบาลสมเด็จเจ้าพระยา โรงแรมเพนนินซูล่า โรงแรมมิลเลนเนียมฮิลตัน วัดสุวรรณ วัดทองนพคุณ สำนักงานเขตคลองสาน เป็นต้น รวมทั้ง โรงเรียนต่าง ๆ ตลาด ร้านค้า และที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น มีปริมาณการจราจรรวมในพื้นที่ประมาณ 220,000 คันต่อวัน มีผู้โดยสารทางเรือรวมประมาณ 35,000 คนต่อวัน และผู้โดยสารรถไฟฟ้ารวมประมาณ 46,800 คนต่อวัน และในอนาคตจะมีการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่นศูนย์การค้าขนาดใหญ่ อาคารสำนักงาน และคอนโดมิเนียม ส่งผลให้เกิดการดึงดูดความต้องการเดินทางเป็นจำนวนมาก โดยก่อให้เกิดปริมาณการจราจรบนโครงข่ายถนนโดยรอบที่มากเกินกว่าขีดความสามารถของถนนที่จะสามารถรองรับได้ จึงจำเป็นต้องมีระบบขนส่งมวลชนขนาดรองเพื่อเชื่อมต่อการเดินทางกับระบบขนส่งมวลชนหลัก

การพัฒนาระบบขนส่งมวลชนตามแผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นนโยบายที่กรุงเทพมหานครให้ความสำคัญเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จำเป็นต้องพัฒนาพื้นที่สำหรับการเชื่อมต่อระบบการเดินทางให้มีประสิทธิภาพ โดยในพื้นที่เขตคลองสาน มีโครงการระบบขนส่งมวลชน 3 เส้นทาง ได้แก่ รถไฟฟ้า BTS สายสีลม และส่วนต่อขยายสายสีลม ซึ่งเปิดให้บริการแล้ว รถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงเตาปูน - ราษฎร์บูรณะ มีแผนที่จะเปิดให้บริการ พ.ศ. 2562 และรถไฟฟ้าสายสีแดง ช่วงหัวลำโพง-บางบอน-มหาชัย มีแผนที่จะเปิดให้บริการ พ.ศ. 2564

รถไฟฟ้าทั้ง 3 สาย จะเป็นแกนหลักในการเดินทางของประชาชนด้วยระบบขนส่งมวลชนในพื้นที่ฝั่งธนบุรีไปเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของฝั่งพระนคร จึงจำเป็นต้องมีระบบขนส่งมวลชนขนาดรองเพื่อสนับสนุนให้บริการระบบขนส่งมวลชนหลักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผนวกกับในปี พ.ศ. 2552 ทางสำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร ได้จัดให้มีการศึกษาการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดรองรองขึ้น โดยมีแนวเส้นทางที่ผ่านพื้นที่เขตคลองสานได้แก่แนว

ถ.กรุงธนบุรี-ถ.เจริญนคร-ถ.ราษฎร์บูรณะ-ถ.สุขสวัสดิ์ และแนว ถ.กรุงธนบุรี-ถ.สมเด็จเจ้าพระยา รวมอยู่ในการศึกษาฉบับดังกล่าว ซึ่งเป็นแนวเส้นทางที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการในการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดรองในพื้นที่เขตคลองสาน เพื่อขยายพื้นที่การให้บริการ (Catchments Area) ของระบบขนส่งมวลชนให้ครอบคลุมพื้นที่มากยิ่งขึ้น สามารถรองรับผู้โดยสารที่แนวเส้นทางระบบขนส่งมวลชนหลักเข้าไม่ถึงให้เข้าถึงได้อย่างสะดวก จูงใจให้ผู้โดยสารปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางและลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล (สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร, 2560)

สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร จึงได้พิจารณาถึงความจำเป็นในการพัฒนาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สถานีรถไฟฟ้าธนบุรี-เขตคลองสาน-ประชาธิปก) และได้มีการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ และจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ในการพัฒนาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง (สถานีรถไฟฟ้าธนบุรี-เขตคลองสาน-ประชาธิปก) ซึ่งมีลักษณะเป็นระบบขนส่งมวลชนนำทางอัตโนมัติ (Automatic Guiderail Transit: AGT) ขับเคลื่อนด้วยล้อยางและวิ่งบนทางยกระดับที่ก่อสร้างเพื่อใช้เป็นทางวิ่งโดยเฉพาะ เทียบเคียงได้กับระบบทางพิเศษ จึงเข้าข่ายประเภทโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องกำหนดประเภทและขนาดของโครงการและกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2555 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2555 ที่ได้กำหนดประเภทโครงการในลำดับที่ 19 ระบบทางพิเศษ ตามกฎหมายว่าด้วยการทางพิเศษหรือโครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับทางพิเศษ ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment EIA)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาภาภรณ์ อึ้งอัมพรวิไล (2554) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) กับธุรกิจประเภทโรงแรมและรีสอร์ท ในมิติด้านเวลา พบว่า ปัจจัยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในมิติทางด้านเวลาประกอบด้วย กระบวนการก่อนนำเสนอรายงานฯ และการจัดทำรายงานฯ ปัจจัยที่สำคัญคือ ผู้ออกแบบต้องมีจิตสำนึกในการออกแบบ อาศัยเกณฑ์และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดทำรายงานฯ ที่ครบถ้วน และมีคุณภาพ กระบวนการระหว่างพิจารณารายงานฯ ปัจจัยที่สำคัญคือ เกิดความล่าช้าในกรณีมีการแก้ไขรายงานฯ ผู้พิจารณารายงานฯ

ต้องอาศัยธรรมาภิบาลในการพิจารณาในประเด็นที่เป็นเชิงนามธรรม และควรมีการพัฒนาเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาที่เป็นเชิงนามธรรม กระบวนการติดตามตรวจสอบ ปัจจัยที่สำคัญคือ ควรมีมาตรการ กฎหมายที่บังคับใช้ลงโทษโครงการที่ไม่ส่งรายงานฯ และหน่วยงานท้องถิ่นต้องมีความเข้มงวดต่อการส่งรายงานติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะก่อสร้าง ดำเนินการโครงการ และการปฏิบัติตามมาตรการที่ได้ระบุในรายงานฯ จึงจะทำให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะเกิดประสิทธิภาพ

พิเชฐ โสภณแพทย์ (2555) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้กรอบการประเมิน CIPP-I Model พบว่า ในด้านบริบทของโครงการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงเป็นเรื่องใหม่ซึ่งต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ของประชาชน เช่นเดียวกับด้านปัจจัยนำเข้า ที่พบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านกระบวนการ พบว่าผู้ดำเนินโครงการดำเนินการในส่วนของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เหมาะสม แต่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เข้าร่วมกระบวนการ ส่งผลให้ขาดความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านผลผลิต พบว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่สามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้จนกว่าโครงการจะได้รับการอนุมัติ ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถรับรู้ข้อมูลในโครงการได้ ด้านผลกระทบ พบว่าการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตั้งแต่กระบวนการศึกษาความเหมาะสมจะช่วยป้องกันและลดความขัดแย้งได้ รวมถึงผู้ดำเนินโครงการต้องจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่มากที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างโครงการกับประชาชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินการ ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้แก่ทุกภาคส่วน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ พบว่า ผู้นำชุมชนขาดความตระหนักและความกระตือรือร้นในการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนและผู้ดำเนินโครงการ

ยุพิน แซ่ตั้ง (2550) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการกำหนดมาตรฐานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับอาคารชุดพักอาศัย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยการค้นคว้ารวบรวมเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น 2 กลุ่มตัวอย่างหลัก คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ และผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อม ประกอบด้วย สถาปนิก วิศวกร นักพัฒนาโครงการ เป็นต้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางตรงมีจำนวน 400 คน และกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อมจำนวน 125 คน พบว่า ข้อกำหนดในการควบคุมการทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมส่งผลในทางที่ไม่

ดีต่อสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ายังไม่มีความเหมาะสม และควรมีการเพิ่มเติมข้อกำหนดบางประการลงไปเพื่อสร้างเป็นมาตรฐานในการนำไปใช้ในอนาคต และยังพบว่า ความต่างของนัยสำคัญสามารถอธิบายถึงความแตกต่างของปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น แนวทางการกำหนดมาตรฐานในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นจะต้องมีความแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละพื้นที่

สุทธิศักดิ์ ภัทรมานะวงศ์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง การป้องกันล่วงหน้า: การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งทำการศึกษาถึง ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการประเมินสิ่งแวดล้อม แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งองค์กร และมาตรการในการควบคุมการดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินครั้งนี้ 3 องค์กร คือ (1) องค์กรจัดทำรายงาน ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาตทำรายงานและเจ้าของโครงการ (2) องค์กรพิจารณารานงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) องค์กรควบคุมกำหนดให้มีองค์การอิสระทำหน้าที่ในการให้ความเห็นรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจอนุญาต โดยผลการศึกษา พบว่า กระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และการควบคุมการปฏิบัติงานตามมาตรการที่กำหนดนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพ โดยได้มีการเสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย แนวทางการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งองค์กร รวมถึงมาตรการในการควบคุมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และยังกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเภทและขนาดของโครงการที่ต้องจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มเติมอำนาจในการออกประกาศเกี่ยวกับการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม การทำรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประเภทที่มีความผลกระทบรุนแรง กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การอิสระ ระยะเวลาในการเวลาในการพิจารณาและแก้ไขรายงาน การติดตาม การตรวจสอบ บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนที่ไม่ปฏิบัติตาม

อนุชา เพียรชนะ (2538) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านเสียงและสั่นสะเทือน จากโครงการรถไฟฟ้า บีทีเอส พบว่า ระดับความดังของเสียงก่อนการสร้างรถไฟฟ้าค่อนข้างสูงและเกินมาตรฐาน ซึ่งเกินกำหนดตามมาตรฐานของ US EPA คือ ความดังของเสียงสูงสุดที่คนทั่วไปจะสามารถรับได้คือ Leq24 ไม่เกิน 70dB (A) และ Ldn ไม่เกิน 55dB (A) เนื่องจากระหว่างก่อสร้างมีการใช้เครื่องถึง 3 ชนิด ซึ่งเครื่องจักรแต่ละชนิดมีระดับเสียงดังรบกวนสูงมาก และยังเกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ แต่เนื่องจากไม่ได้มีการทำการก่อสร้างหรือขุดเจาะตลอดเวลา

โดยความสั่นสะเทือนที่เกิดขึ้นไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่อาคาร บ้านเรือน หรือโครงสร้างต่าง ๆ รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดความรำคาญต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง

รุจิกานต์ เสนาคง (2559) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศ กรณีศึกษาโครงการสะพานข้ามอ่างเก็บน้ำลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ มีการดำเนินการกับผู้มีส่วนได้เสียโครงการในพื้นที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ เพื่อให้การพิจารณาผลประโยชน์และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม มีการเผยแพร่ข้อมูลให้กับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จนั้น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องสร้างความเชื่อมั่น โดยเปิดเผยข้อมูลที่มีความถูกต้อง ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลโครงการและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างแท้จริง ส่วนภาคประชาชนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานเจ้าของโครงการด้วยความเป็นธรรม และเปิดใจยอมรับข้อมูลต่าง ๆ

วิสาขา ภู่จินดา และดวงรัชนี เต็งสกุล (2559) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินเบื้องต้นของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในการจัดการทรัพยากรชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาอุตสาหกรรม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกไม้บาน ตำบลศรีสุข อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การเชื่อมโยงทรัพยากรจากการทำกิจกรรมชุมชน 3 กิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักนิเวศวิทยาอุตสาหกรรมช่วยลดต้นทุนการดำเนินการและลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้เฉลี่ยร้อยละ 22.50 ต่อปี โดยปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนมากที่สุดคือ ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถหลายด้าน รองลงมา คือ คนในชุมชนไว้วางใจต่อผู้นำชุมชน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนและการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผลงานวิจัย และเอกสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง โดยนำผลที่ได้มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย โดยโครงสร้างของบทนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ กรอบแนวคิดในการศึกษา และ ระเบียบวิธีวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 3.1 การวิจัย เรื่องการประเมินผลระบบการประเมินกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ได้นำเทคนิคการประเมินแบบ CIPP Model เป็นกรอบในการนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย

3.1.1 บริบท (Context)

บริบท (Context) เป็นการประเมินปัจจัยบริบทที่มีผลต่อโครงการ โดยอยู่นอกเหนือการควบคุมของโครงการ อาทิ บริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อกระบวนการ โดยดำเนินการตรวจสอบว่าบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีผลกระทบต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการมากน้อยเพียงใด ซึ่งในการวิจัยนี้ประกอบด้วย กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ข้อมูลสถานการณ์ชุมชน และนโยบาย แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร

3.1.2 ปัจจัยนำเข้า (Input)

ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการประเมินปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ที่นำเข้ามาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเพียงพอ มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพหรือไม่ ปัจจัยที่พิจารณาจากทรัพยากรที่มีอยู่ซึ่งมีผลต่อกระบวนการที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งในการวิจัยนี้ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการดำเนินโครงการ

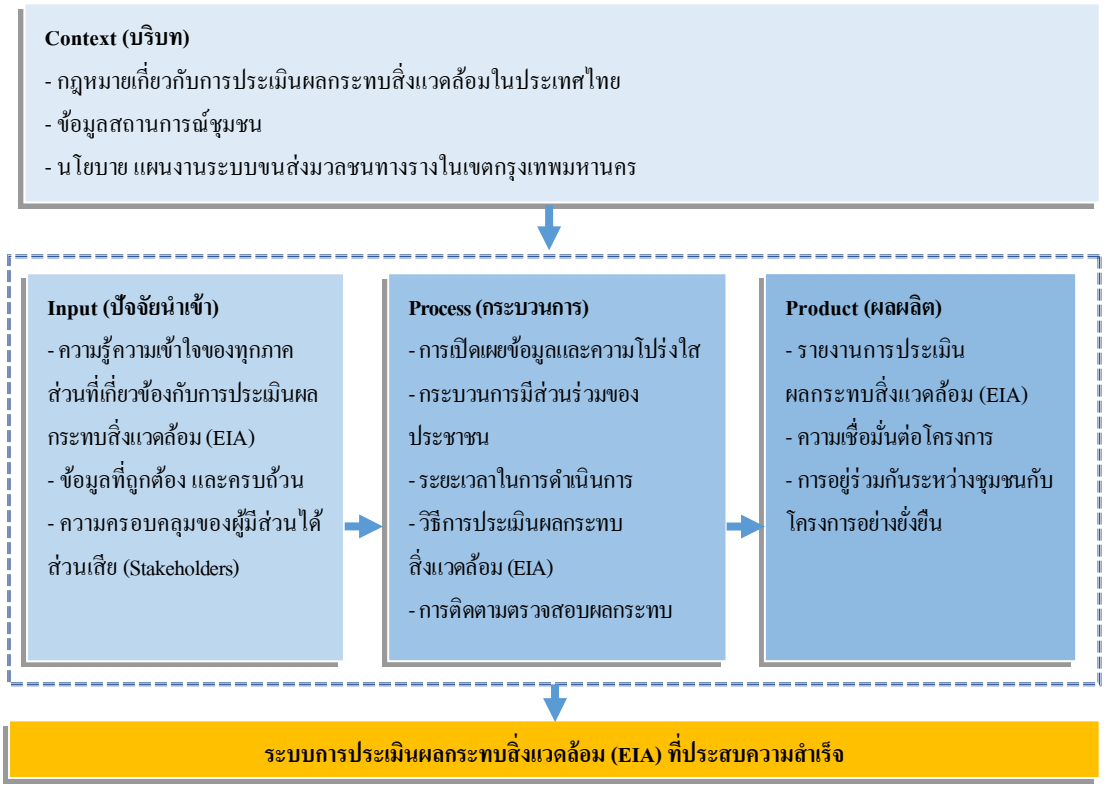

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1.3 กระบวนการ (Process)

กระบวนการ (Process) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบกิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ และวิธีการดำเนินการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งในการวิจัยนี้ ได้ดำเนินการศึกษาในประเด็น การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ระยะเวลาในการดำเนินการ วิธีการประเมินกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และการติดตามตรวจสอบผลกระทบ

3.1.4 ผลผลิต (Product)

ผลผลิต (Product) เป็นการเปรียบเทียบผลผลิตจากโครงการกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ระบุไว้ เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ซึ่งในการวิจัยนี้ประกอบด้วย รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ความเชื่อมั่นต่อโครงการ และการรับรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน

จากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้มาสรุประบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเหมาะสมของระบบ ปัญหาและอุปสรรคของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง เพื่อนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จต่อไป

3.2 ระเบียบวิธีวิจัย

3.2.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการดำเนินโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง และประเด็นปัญหาและอุปสรรคของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำกรอบแนวคิด CIPP มาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลครั้งนี้

3.2.2 กรอบประชากรเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ประกอบกลุ่มประชากรเป้าหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามแนวทางที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ (ผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ) กลุ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักการจราจรและขนส่ง/บริษัทที่ปรึกษา) กลุ่มหน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) กลุ่มหน่วยงานราชการ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน) กลุ่มนักวิชาการอิสระ (กลุ่มองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม (ENGO) และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม) และ ประชาชนทั่วไป

3.2.3 จำนวนตัวอย่างและการเลือกตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับความหมาย (Meaning) มากกว่าความเป็นตัวแทน (Representative) จึงไม่ได้มีการกำหนดระเบียบวิธีที่ชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนตัวอย่างในการรวบรวมข้อมูล แต่อย่างไรก็ตาม Glaser and Strauss (1967) ได้ระบุถึงความอิ่มตัวทางทฤษฎี (Theoretical Saturation) ซึ่งหมายถึงการจัดเก็บข้อมูลจนได้คำตอบที่เพียงพอแล้วสำหรับประเด็นที่ทำการศึกษา ถึงแม้จะมีการจัดเก็บข้อมูลจากตัวอย่างเพิ่มขึ้น คำตอบที่ได้รับก็จะไม่แตกต่างไปจากเดิม โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์โดยจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 31 ตัวอย่าง ประกอบด้วย

3.2.3.1 กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ (ผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ) จำนวน 15 คน

3.2.3.2 กลุ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักการจราจรและขนส่ง/บริษัทที่ปรึกษา) จำนวน 4 คน

3.2.3.3 กลุ่มหน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) จำนวน 2 คน

3.2.3.4 กลุ่มหน่วยงานราชการ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน) จำนวน 2 คน

3.2.3.5 กลุ่มนักวิชาการ และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 คน

3.2.3.6 ประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน

เนื่องจากในการนำเสนอผลการศึกษาในการวิจัยนี้จะไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำรหัสผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับจริยธรรมทางการวิจัย ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 รหัสผู้ให้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้ให้สัมภาษณ์	รหัสผู้ให้สัมภาษณ์
1	ผู้นำชุมชนคนที่ 1
2	ผู้นำชุมชนคนที่ 2
3	ผู้นำชุมชนคนที่ 3
4	ผู้นำชุมชนคนที่ 4
…	…
10	ผู้นำชุมชนคนที่ 10
11	ประชาชนในชุมชน คนที่ 1
12	ประชาชนในชุมชน คนที่ 2
…	…
15	ประชาชนในชุมชน คนที่ 5
16	เจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่ง
17	บริษัทที่ปรึกษา คนที่ 1
18	บริษัทที่ปรึกษา คนที่ 2
19	บริษัทที่ปรึกษา คนที่ 3
20	เจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) คนที่ 1
21	เจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) คนที่ 2
22	เจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตคลองสาน กทม. คนที่ 1
23	เจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตคลองสาน กทม. คนที่ 2
24	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม คนที่ 1
25	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม คนที่ 2
26	นักวิชาการอิสระ คนที่ 1
27	นักวิชาการอิสระ คนที่ 2
28	นักวิชาการจากภาคการศึกษา คนที่ 1
29	ประชาชนทั่วไป คนที่ 1
30	ประชาชนทั่วไป คนที่ 2
31	ประชาชนทั่วไป คนที่ 3

3.2.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชน และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริษัทที่ปรึกษา นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ร่วมกับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

3.2.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open-ended Questions) และแบบปลายปิด (Close-ended) ที่มีลักษณะคำถามแตกต่างกันตามบริบทของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องและเป็นผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ทั้ง 6 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ (ผู้นำชุมชน/ประชาชนในบริเวณพื้นที่โครงการ) (2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักการจราจรและขนส่ง/บริษัทที่ปรึกษา) (3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน) (5) นักวิชาการอิสระ และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม และ (6) ประชาชนทั่วไป

ส่วนการเลือกตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) สำหรับกลุ่มหน่วยงานราชการ บริษัทที่ปรึกษาและกลุ่มนักวิชาการ และการเลือกตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball Selection) สำหรับกลุ่มผู้นำชุมชน และประชาชน โดยมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.2.5.1 แบบสัมภาษณ์ มีจำนวน 6 แบบ คือ

1) แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ (ผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ)

2) แบบสัมภาษณ์สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร/บริษัทที่ปรึกษา)

3) แบบสัมภาษณ์สำหรับหน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

4) แบบสัมภาษณ์สำหรับหน่วยงานราชการ (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน)

5) แบบสัมภาษณ์สำหรับนักวิชาการ

6) แบบสัมภาษณ์สำหรับประชาชนทั่วไป โดยในแต่ละแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 6 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3.2.5.2 กล้องถ่ายรูป

3.2.5.3 เครื่องบันทึกเสียง

3.2.6 แหล่งข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ประกอบด้วย

3.2.6.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary) ประกอบด้วย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์และรวบรวมจาก เอกสาร รายงานทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.6.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ดำเนินรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ล่วงหน้า เพื่อรวบรวมการรับรู้ ความคิดเห็น สภาพปัญหา และข้อเสนอแนะ จากผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้นำชุมชน/ประชาชน) และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อม (เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริษัทที่ปรึกษา นักวิชาการสิ่งแวดล้อม นักวิชาการอิสระ และประชาชนทั่วไป)

3.2.7 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิค Framework Analysis เนื่องจากมีความเหมาะสมกับการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ โดยมีขั้นตอนและวิธีการประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.2.7.1 ทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (Familiarization) ก่อนที่จะเริ่มต้นกระบวนการกรอง (Sifting) และ จัดแบ่งประเภท (Sorting) ข้อมูล โดยการสร้างความคุ้นเคยกับความกว้างและความหลากหลายของข้อมูลโดยการอ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างคร่าว ๆ

3.2.7.2 กำหนดขอบเขตประเด็นหลักที่จะทำการวิเคราะห์ (Identifying a Thematic Framework) โดยในระหว่างการสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ผู้วิจัยไม่เพียงแต่ทำการวิเคราะห์ความกว้างขวาง ความลึกและความหลากหลายของข้อมูลเท่านั้น แต่จะเริ่มต้นกระบวนการคัดย่อและกำหนดแนวคิดในการวิเคราะห์ โดยทำการจดบันทึกย่อเนื้อหาที่เป็นการตอบคำถามประเด็นที่ทำการศึกษา รวมทั้งแนวคิดและประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ ในระหว่างการอ่านทบทวน เมื่ออ่านทบทวนแล้ว จะดำเนินการกำหนดประเด็นสำคัญและแนวคิดในการวิเคราะห์และพิจารณาว่าข้อมูลที่จัดเก็บได้สามารถตอบคำถามในประเด็นต่าง ๆ ได้ครบถ้วนหรือไม่

3.2.7.3 จัดทำดัชนี (Indexing) ประกอบด้วย การกรองข้อมูล กำหนดประเด็น และจัดกลุ่ม รวมทั้งทำการเปรียบเทียบข้อมูลจากระดับบุคคล/กลุ่มเดียวกัน หรือ ระหว่างบุคคล/กลุ่ม

3.2.7.4 จัดทำแผนภูมิ (Charting) ขั้นตอนนี้เป็นการนำคำพูดเดิมมาปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับประเด็นหลักที่ได้มีการกำหนดเอาไว้ ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นของการจัดทำดัชนีและการจัดทำแผนภูมิเป็นกระบวนการในการจัดการข้อมูล แต่สิ่งที่สำคัญมากในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ การลดจำนวนข้อมูลซึ่งสามารถทำได้โดยการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของสาระสำคัญ และทำการตัดข้อมูลที่มีสาระสำคัญคล้ายคลึงกันออกไป

3.2.7.5 การตีความข้อมูล (Interpretation of Data) เมื่อข้อมูลพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย อาทิ การนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับกรอบการวิเคราะห์ (Mapping) และการแปลความหมาย (Interpreting) เป็นต้น ในขั้นของการตีความนั้น มิได้เป็นแต่การหยิบยกเอาคำพูดของแต่ละคนมานำเสนอเป็นราย ๆ เท่านั้น แต่จะต้องมีการพิจารณาและวิเคราะห์อย่างเพียงพอเพื่อให้สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละคำพูด และความสัมพันธ์ระหว่างคำพูดกับข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมด

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมจากรายงานทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ 2) ประสิทธิผลของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ 3) ปัญหาอุปสรรค ของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ และ 4) แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ เพื่อนำไปสู่ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยกรอบใหญ่ในการวิเคราะห์คือตัวแบบ CIPP และกรอบการวิเคราะห์ย่อยที่นำเสนอไว้ในการทบทวนวรรณกรรม อาทิ คู่มือการจัดทำ EIA ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการมีส่วนร่วมในระดับสากล เป็นต้น

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแนวคิดทฤษฎี เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริษัทที่ปรึกษา นักวิชาการสิ่งแวดล้อม นักวิชาการอิสระ และประชาชนทั่วไป ร่วมกับการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม โดยนำข้อมูลมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อหาข้อสรุป โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

4.1 ผลการประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

4.2 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

4.3 แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

4.4 สรุปผลการศึกษาการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

4.1 ผลการประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

ผลการประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาโครงการ (เขตคลองสาน) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจากแขวงคลองต้นไทร จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชนจากแขวงสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชนจากแขวงคลองสาน จำนวน 2 คน และผู้นำชุมชนจากแขวงบางลำพูล่าง จำนวน 1 คน 2) ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ จำนวน 5 คน เป็นประชาชนที่มีภูมิลำเนาแขวงคลองต้นไทร จำนวน 2 คน และแขวงสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 3 คน 3) เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน จำนวน 2 คน 4) เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน 5) เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษาและสำนักการจราจรและขนส่ง จำนวน 4 คน 6) นักวิชาการสิ่งแวดล้อม และนักวิชาการอิสระ จำนวน 4 คน 7) ประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน

กลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนและประชาชนแบ่งเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 53.33 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 46.67 กลุ่มใหญ่ที่สุดจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 33.33 รองลงมาจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและมัธยมศึกษาตอนต้น ในอัตราส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 26.67 และมัธยมตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 13.33 โดยประชาชนและผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 86.67 รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 13.33 และประชาชน/ผู้นำชุมชนทั้งหมดเป็นคนท้องถิ่นมีภูมิลำเนาในพื้นที่เขตคลองสาน เมื่อสอบถามถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พบว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จักกฎหมายดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 86.67 และรู้จักกฎหมาย คิดเป็นร้อยละ 13.33 ดังตารางที่ 4.1

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน สำนักการจราจรและขนส่ง เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม นักวิชาการอิสระ และประชาชนทั่วไป มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาโท

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชนและประชาชน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	8	53.33
หญิง	7	46.67
รวม	**15**	**100.00**
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	-	-
ประถมศึกษา	5	33.33
มัธยมศึกษาตอนต้น	4	26.67
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	13.33
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา	-	-
อาชีวศึกษา	-	-
ปริญญาตรี	4	26.67
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
อื่น ๆ	-	-
รวม	**15**	**100.00**
การนับถือศาสนา		
พุทธ	13	86.67
คริสต์	-	-
อิสลาม	2	13.33
อื่น ๆ	-	-
รวม	**15**	**100.0**
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย		
ทราบ	2	13.33
ไม่ทราบ	13	86.67
รวม	**15**	**100.0**

4.1.2 ผลการประเมิน “บริบทหรือสิ่งแวดล้อม (Context)” ของโครงการ

จากการศึกษาพบว่า บริบทหรือสิ่งแวดล้อมของโครงการที่มีผลต่อระบบการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย 2) ข้อมูลสถานการณ์ชุมชน 3) นโยบาย แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร โดยในแต่ละประเด็นปรากฏรายละเอียดผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1.2.1 ผลการประเมินกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย สามารถแยกประเด็นในการพิจารณา ได้ดังนี้

1) ความเหมาะสมของกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักงานโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

> ปัจจุบันการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ได้มีการแตกตัวของประเภทของโครงการออกไปอีกหลายประเภท และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจจะไม่ได้ครอบคลุมเพียงพอ และการพัฒนาดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้น หากไม่มีการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย อาจเกิดการพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย จึงควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถนำมาบังคับใช้ ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันมากที่สุด

ส่วนนักวิชาการอิสระ คนที่ 1 (2561) ได้ให้ข้อมูลประเด็นนี้ว่า “การปรับปรุงกฎหมายให้เป็นปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากกฎหมายที่ใช้กันอยู่นั้นมีความเหมาะสมดีแล้ว แต่ต้องให้สอดคล้องกับปัจจุบันด้วย”

สำหรับผู้นำชุมชนแขวงคลองต้นไทร (2561) ได้ให้ข้อมูลประเด็นนี้ว่า “โดยปกติไม่ค่อยได้ใช้หรือศึกษาในส่วนของกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม แต่คิดว่ากฎหมายที่บังคับใช้กันอยู่มีความเหมาะสมพอสมควรแล้ว เนื่องจากผู้มีที่ใช้กฎหมายนี้เป็นประจำ เช่นหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง จะเป็นผู้ดูแลในส่วนนี้อยู่”

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์การพัฒนาทำให้จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน เนื่องจากมีประเภทของโครงการพัฒนามีลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้

เพื่อให้กฎหมายสามารถบังคับใช้กับการพัฒนาโครงการในลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2) การปฏิบัติตามกฎหมาย ของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่ง (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนดว่า

> ในการดำเนินโครงการใด ๆ ของหน่วยงานรัฐ หรือเอกชนก็ตาม จำเป็นต้องตรวจสอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่กำหนดประเภทโครงการที่ต้องจัดทำ EIA หรือกฎหมายเกี่ยวกับพื้นที่นั้น ๆ เช่น พื้นที่คุ้มครองต่าง ๆ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นในการขออนุญาตเพื่อศึกษาโครงการ ก่อนที่ดำเนินโครงการใด ๆ และเพื่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนรอบข้างน้อยที่สุด

ส่วนนักวิชาการสิ่งแวดล้อมคนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนดว่า

> การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นกฎข้อบังคับ ในการจะศึกษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ใด ๆ จะต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ๆ ก่อนเสมอ อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่คอยตรวจสอบดูแลอยู่ เช่น หน่วยงานราชการในพื้นที่ศึกษา และสำนักงานโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้นรวมถึงหน่วยงานเจ้าของโครงการพัฒนา ก่อนจะพัฒนาโครงการใด ๆ ก็ต้องตรวจสอบว่าเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง ต้องดำเนินการอย่างไร เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย

สำหรับผู้นำชุมชนคนที่ 4 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนดว่า “หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมน่าจะปฏิบัติตามกฎหมายเป็นอย่างดี เนื่องจากคิดว่าโครงการที่เกิดขึ้น มักจะมีผู้ตรวจสอบอยู่แล้ว”

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องสามารถบังคับใช้ได้กับทุกภาคส่วน และสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง โดยหน่วยงานเจ้าของโครงการและผู้ที่รับผิดชอบ

จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม อย่างเคร่งครัด เนื่องจากกฎหมายดังกล่าว ได้กำหนดประเภทและขนาดโครงการ ให้เจ้าของโครงการปฏิบัติตามกระบวนการและข้อบังคับของกฎหมาย เพื่อให้โครงการพัฒนานั้น ๆ ส่งผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนน้อยที่สุด

3) การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักงานโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> กฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุง เพราะพระราชบัญญัติต่าง ๆ มีประกาศใช้มานานแล้ว อาจมีความล้าสมัย เพราะตอนนี้มีประเภทโครงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น ฉะนั้น การกำหนดขนาดโครงการต้องมีการทบทวนให้มีความเหมาะสมกับปัจจุบัน และมีเนื้อหาที่ชัดเจน รวมไปถึงบทลงโทษ ที่ควรมีการเพิ่มเติมหรือปรังปรุงให้มีความเข้มงวดขึ้น

ส่วนบริษัทที่ปรึกษา คนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า “กฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีประกาศใช้มานานพอสมควรแล้ว น่าจะต้องปรับปรุงให้เหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันให้มากที่สุด”

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ควรนำกฎหมายเดิมมาปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ครอบคลุมในประเด็นผลกระทบต่าง ๆ ในปัจจุบันและในอนาคต รวมทั้งควรมีการเพิ่มบทลงโทษให้มีความชัดเจน ในกรณีที่มีผู้หลีกเลี่ยงหรือไม่ปฏิบัติตาม

4.1.2.2 ผลการประเมินสถานการณ์ชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ สามารถจำแนกข้อค้นพบ เป็นรายประเด็น ดังนี้

1) ประเด็นเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากการพัฒนาโครงการรถไฟฟ้าสายสีทอง จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 5 (ผู้นำชุมชนซอยสารภี 1 แขวงสมเด็จเจ้าพระยา, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากการพัฒนาโครงการว่า “ในอนาคตหากมีโครงการรถไฟฟ้าเข้ามา

ในพื้นที่ น่าจะส่งผลดีต่อชุมชน เพราะทำให้การเดินทางสะดวกขึ้น ชาวบ้านในชุมชนหลายคนก็คิดว่าดี ถ้าเดินทางสะดวก คนก็จะเข้ามาเที่ยวในพื้นที่เยอะขึ้น ชาวบ้านค้าขายก็มีรายได้ไปด้วย"

ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตคลองสาน กทม. คนที่ 1 (2561)ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากการพัฒนาโครงการว่า "เมื่อมีโครงการในพื้นที่สิ่งที่ตามมาน่าจะเป็นปัญหาเรื่องการจราจรติดขัด ช่วงก่อสร้าง ทางโครงการต้องมีมาตรการรองรับอย่างเข้มงวดในการแก้ไขปัญหานี้ ส่วนภายหลังการก่อสร้างเสร็จในช่วงดำเนินโครงการแล้ว ปัญหารถติดน่าจะดีขึ้น ช่วยให้คนในพื้นที่เดินทางได้สะดวกขึ้น"

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาโครงการน่าจะส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนชุมชน เนื่องจากจะทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น เมื่อมีการพัฒนาด้านการคมนาคมในพื้นที่ ส่งผลให้การเดินทางมีความสะดวกสบาย สามารถรองรับประชาชนและนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น จึงน่าจะมีส่วนส่งเสริมให้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นตามไปด้วย

2) ความจำเป็นของการพัฒนาโครงการรถไฟฟ้าสายสีทองต่อชุมชน จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 3 (ชุมชนซอยช่างนาค-สะพานยาว แขวงคลองสาน, 2561) ให้ความเห็นต่อความจำเป็นของโครงการต่อชุมชนว่า

> ชุมชนคลองสานเป็นชุมชนที่ค่อนข้างแออัด และเป็นชุมชนเก่าแก่ มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโบราณสถานหลายแห่ง การพัฒนาโครงการใด ๆ ในพื้นที่ ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชน ดังนั้นโครงการควรตรวจสอบความจำเป็นของพื้นที่ก่อน ว่าจำเป็นต้องมีโครงการประเภทรถไฟฟ้าในพื้นที่คลองสานหรือไม่ มีประโยชน์ต่อส่วนรวมจริง ๆ หรือไม่ เพราะถนนในพื้นที่ค่อนข้างแคบ จึงมีความกังวลว่าจะส่งผลให้การจราจรติดขัดมากกว่าเดิม โดยเฉพาะในช่วงก่อสร้างโครงการ ทางโครงการต้องมีมาตรการในการแก้ไขให้กับชุมชนด้วย

ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตคลองสาน กทม. คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นต่อความจำเป็นของโครงการต่อชุมชนว่า "ปัญหาหลักของพื้นที่เขตคลองสานคือการจราจรติดขัดในช่วงเวลาเร่งด่วน ดังนั้นเมื่อมีโครงการรถไฟฟ้าเข้ามาในพื้นที่คาดว่าน่าจะช่วยบรรเทาเรื่องรถติดได้พอสมควร"

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า จำเป็นต้องสอบถามความต้องการของชุมชน และตรวจสอบความจำเป็นของพื้นที่ตั้งโครงการให้ละเอียดถี่ถ้วน ก่อนที่จะพัฒนาโครงการใด ๆ หาก

พบความกังวลใจของประชาชนในพื้นที่ เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการ ต้องมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบ หรือมาตรการเยียวยาให้กับประชาชนในพื้นที่ด้วย เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนให้น้อยที่สุด

4.1.2.3 ผลการประเมินแผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร

ประเด็นการประเมินแผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักงานโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครว่า

> การพัฒนาโครงสร้างด้านคมนาคม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบเศรษฐกิจของประเทศ เช่น โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคม หรือโครงการด้านโลจิสติกส์ต่าง ๆ เป็นโครงการที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้นักลงทุนมาลงทุนในประเทศ ดังนั้นเราจึงต้องพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับ

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่ง (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครว่า

> กรุงเทพมหานครจะพิจารณาแผนงานการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครโดยรวม ร่วมกับผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและศักยภาพในพื้นที่ที่จะก่อสร้าง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาโครงสร้างด้านการคมนาคมของกรุงเทพมหานครหรือของประเทศ เป็นการพัฒนาระบบโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ต้องพิจารณาแผนงานการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร ร่วมกับผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงศักยภาพในพื้นที่ที่จะก่อสร้างโครงการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละพื้นที่

โดยสามารถสรุปข้อค้นพบจากการประเมินบริบทของโครงการ ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 สรุปข้อค้นพบจากการประเมินบริบทที่มีผลต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ

ประเด็น	ผลการศึกษา
กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย	- จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน และในอนาคต เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้กับทุกภาคส่วน รวมทั้งควรมีการเพิ่มบทลงโทษให้มีความชัดเจน สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากข้อกฎหมายแล้ว ประสิทธิผลของการจัดทำ EIA อาจขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและจรรยาบรรณของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำรายงาน EIA ด้วย
สถานการณ์ชุมชน	- การพัฒนาโครงการน่าจะส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนชุมชน โดยจะทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น และมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น แต่จำเป็นต้องสอบถามความต้องการของชุมชน และความกังวลใจของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งต้องมีการนำความกังวลใจของสมาชิกในชุมชนไปกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนให้เหลือน้อยที่สุด
แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร	- กรุงเทพมหานครจะพิจารณาแผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร ร่วมกับผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น

4.1.3 ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input)

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(EIA) 2) ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน และ 3) ความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยข้อค้นพบในแต่ละประเด็น ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

4.1.3.1 ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) สามารถแยกประเด็นในการพิจารณาได้ ดังนี้

1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ของผู้นำชุมชนและประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่โครงการ มองว่าการจัดทำ EIA เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่บังคับให้มีการศึกษาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาว่า ในระยะก่อนก่อสร้างโครงการพัฒนานั้น มีผลดีผลเสียอย่างไรต่อชุมชนรอบข้าง หรือชุมชนที่โครงการตั้งอยู่ และสาเหตุของผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินโครงการ เพื่อนำมาชี้แจงต่อชุมชน โดยผู้นำชุมชนซอยมัสยิดสุวรรณภูมิ แขวงคลองต้นไทร (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ว่า “การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการศึกษาว่าในระยะก่อนก่อสร้างโครงการพัฒนา นั้นมีผลดีผลเสียอย่างไรต่อชุมชนรอบข้าง และนำมาชี้แจงให้ประชาชนในชุมชนรอบข้างรับทราบ”

สำหรับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น มองว่าจัดทำ EIA เป็นการศึกษา คาดการณ์ผลกระทบ ที่เกิดจากการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ ว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร และหาแนวทางแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น ตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดย เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ว่า

> การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการศึกษา คาดการณ์ผลกระทบ ที่เกิดจากการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ ว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และภายหลังดำเนินโครงการ และแนวทางแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น และมองว่าเป็นแค่แนวทางที่ต้องทำตามให้ครบตามกระบวนการของกฎหมาย

สำหรับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มองว่า การจัดทำ EIA คือ การคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมหรือโครงการในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งในระยะก่อสร้างและในระยะดำเนินการ เพื่อจะนำไปสู่การกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบและมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบ โดยเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ว่า

> การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม คือ การคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมหรือโครงการ และที่จะเกิดจากการดำเนินการว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในระยะก่อสร้างและในระยะดำเนินการมีผลกระทบอะไรบ้าง ทั้งในด้านสังคมชุมชน เศรษฐกิจ ว่าจะไปกระทบด้านบวกหรือด้านลบ เพื่อจะนำไปสู่การกำหนดมาตรการที่จะลดและป้องกันผลกระทบและมาตรการที่จะดำเนินการตรวจสอบ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ EIA ในขณะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA อาทิ บริษัทที่ปรึกษา สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานเจ้าของโครงการ พบว่า มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เนื่องจากได้ผ่านการศึกษาและอบรมในวิชาชีพมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าการจัดทำ EIA ในประเทศไทย เป็นการประเมินเพื่อศึกษาว่าการดำเนินโครงการก่อให้เกิดผลกระทบในประเด็นใดบ้าง เหมาะสมที่จะก่อสร้างหรือไม่ แต่ยังขาดความเข้าใจถึงความสำคัญของกระบวนการ EIA รวมทั้งขาดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมในรายละเอียดเกี่ยวกับการบังคับใช้ว่า มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติอย่างไร

2) ประเด็นวัตถุประสงค์ของการจัดทำ EIA จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำ EIA ว่า

> เป็นการประเมินผลกระทบก่อนดำเนินโครงการพัฒนาใด ๆ โดยต้องดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันในปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับโครงการ ว่ามีผลกระทบด้านใดเกิดขึ้นบ้าง และต้องกำหนดแนวทางในการป้องกัน แก้ไข ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงมาตรการในการติดตามตรวจสอบผลกระทบดังกล่าว

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำ EIA ว่า

> เป็นแนวทางประเมินเพื่อหามาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินการของโครงการว่า โครงการควรดำเนินการมีแผนในการป้องกันผลกระทบอย่างไร หากมาตรการดังกล่าวไม่ได้ผล ก็ต้องดำเนินการแก้ไขใหม่ ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนน้อยที่สุด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดทำ EIA เป็นการประเมินเพื่อหาแนวทางในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการ เพื่อให้การพัฒนาโครงการสามารถดำเนินการได้ โดยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนน้อยที่สุด

4.1.3.2 ความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล พบว่า ประชาชนระบุว่าข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ EIA มีความถูกต้องและครบถ้วน โดยเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้มีการสำรวจสภาพพื้นที่ และประเมินผลกระทบตามหลักวิชาการ และนำเสนอผลกระทบต่อชุมชนได้รับทราบภายใต้การตรวจสอบของหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม มีประชาชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจในกระบวนการจัดทำ EIA และส่งผลต่อประสิทธิผลในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน ทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นต่อโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแยกประเด็นได้ ดังนี้

1) ความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลในด้านการจัดทำ EIA ที่เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบ จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 1 (ชุมชนข้างโรงเรียนมิตรพล แขวงคลองต้นไทร, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> ยังไม่ได้มีโอกาสเห็นเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ แต่คาดว่าผู้รับผิดชอบในการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นนักวิชาการที่มีประสบการณ์ในการศึกษา วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม และยังมีหน่วยงานของรัฐ กำกับดูแล รวมไปถึงได้มีการสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสภาพพื้นที่จริง ร่วมกับสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า “ยังไม่ได้มีโอกาสเห็นเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ แต่จากการเข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นของโครงการ ทางโครงการก็ชี้แจงผลการศึกษาครบถ้วนทุกประเด็น”

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> จากการพิจารณาข้อมูลรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการที่ส่งเข้ามายังหน่วยงาน สผ. เพื่อตรวจสอบตามกระบวนการนั้น พบว่า มีบางประเด็นที่ต้องแก้ไขและชี้แจงเพิ่มเติม เช่น การประชาสัมพันธ์ของโครงการยังไม่ครบถ้วนและทั่วถึง เป็นต้น ทางที่ปรึกษาก็ได้นำข้อคิดเห็นดังกล่าวกลับไปดำเนินการแก้ไขจนครบถ้วนและถูกต้องครบทุกประเด็น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลในด้านการจัดทำ EIA ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าข้อมูลที่เผยแพร่ให้กับประชาชนมีความครบถ้วนและถูกต้องหรือไม่ แต่มีความเชื่อว่าข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ น่าจะมีความถูกต้องและครบถ้วนแล้วตามหลักวิชาการ เนื่องจากมีแนวทางที่ใช้เป็นแบบแผนในการประเมินและจัดทำรายงาน EIA มีผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสบการณ์ในการจัดทำ EIA รวมทั้งมีหน่วยงานของรัฐที่คอยกำกับดูแลและตรวจสอบการจัดทำ EIA

2) การรับรู้ข้อมูลของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนในพื้นที่ศึกษาโครงการรถไฟฟ้าสายสีทอง จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 4 (ชุมชนซอยท่าดินแดง 14-16 แขวงคลองสาน, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนว่า

> ได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลโครงการผ่านการเข้าร่วมในเวทีประชุมหลายครั้ง ข้อมูลที่ทางโครงการนำมาเสนอก็คิดว่าถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีการนำเสนอผลกระทบด้านต่าง ๆ ให้รับทราบ แต่ชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับการทำ EIA

> มากนัก บางส่วนก็มารับฟังเพราะจดหมายเชิญให้มา แต่ไม่กล้าแสดงความเห็นได้อย่างเต็มที่ เพราะไม่ค่อยมีความรู้ทางด้านนี้

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนว่า

> ได้รับรู้ข่าวสารโครงการผ่านทางหน่วยงานที่ดำเนินการศึกษาโครงการ ที่ได้ส่งจดหมายเชิญให้ตัวแทนสำนักงานเขตคลองสานเข้าร่วมประชุม และได้เห็นการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ติดไว้ตามถนนในเขตคลองสานเวลาที่จะมีการเชิญประชุมรับฟังความคิดเห็นโครงการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การรับรู้ข้อมูลของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน ส่วนใหญ่จะรับรู้ผ่านการประชาสัมพันธ์โครงการ โดยพบว่ามีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ หลายช่องทาง อาทิ การปิดประกาศในพื้นที่ชุมชน การจัดเวทีประชุม และอาศัยหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนได้รับทราบข้อมูลโครงการ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำ EIA ส่งผลให้การทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารของประชาชนยังไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร

4.1.3.3 ความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จากการสัมภาษณ์ได้ความเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 3 (แขวงคลองสาน, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า

> การกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7 กลุ่ม นั้นมีความครอบคลุมเพียงพอแล้ว แต่ในทางปฏิบัติควรเน้นให้ความสำคัญกับผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่โครงการเป็นหลัก โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบทางลบ เนื่องจากเป็นผู้เสียผลประโยชน์ ดังนั้นทางผู้ดำเนินโครงการจึงต้องรับฟังความคิดเห็น และมีมาตรการเยียวยาดูแลเป็นพิเศษ ในส่วนของผลกระทบที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ส่วนนักวิชาการสิ่งแวดล้อมคนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการว่า

> การกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7 กลุ่มตามแนวทางของ สผ. นั้นมีความครอบคลุมเพียงพอแล้ว เพราะมีทั้งกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง และกลุ่มบุคคลเกี่ยวข้องโดยอ้อม ทั้งภาคประชาชน ภาคส่วนราชการ และภาคเอกชน รวมไปถึงกลุ่มองค์กรอิสระ และกลุ่มจากภาคการศึกษา

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการว่า

> จากการการพิจารณารายงานที่ทางโครงการได้ส่งเข้ามายังหน่วยงานสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การประชุมรับฟังความคิดเห็นของโครงการที่จัดขึ้นนั้นได้เชิญกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งในและนอกพื้นที่ครบถ้วนตามแนวทางของ สผ. แล้วทั้ง 7 กลุ่ม ซึ่งทั้ง 7 กลุ่มนี้มีความครบถ้วนเพียงพอแล้ว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน ประชาชน รวมไปถึงหน่วยงานราชการในพื้นที่โครงการ มีความเห็นว่าการกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 7 กลุ่ม (ได้แก่ ผู้รับผลกระทบ หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา นักวิชาการอิสระ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป) ตามแนวทางของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความครอบคลุมเพียงพอแล้ว แต่ในทางปฏิบัติ ควรเน้นให้ความสำคัญกับผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่โครงการเป็นหลัก รวมไปถึงหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานราชการในพื้นที่ด้วย

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อจัดทำ EIA แสดงดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สรุปปัจจัยนำเข้าที่มีผลต่อระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประเด็น	ผลการศึกษา
ความรู้ความเข้าใจของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA	- ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการจัดทำ EIA แต่กลับพบว่าสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ความถูกต้อง และครบถ้วนของข้อมูลที่นำมาใช้ในการจัดทำ EIA	- สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อว่าข้อมูลที่นำมาใช้ในการจัดทำ EIA มีความถูกต้องและครบถ้วนแล้วตามหลักวิชาการ เนื่องจากผู้รับผิดชอบในการทำรายงาน EIA เป็นผู้ชำนาญการสิ่งแวดล้อมที่มีใบอนุญาตและมีประสบการณ์ในการจัดทำ EIA มีการสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสภาพพื้นที่จริง ร่วมกับการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องคือ สผ.คอยกำกับดูแลและตรวจสอบอย่างเข้มงวด
ความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)	- การกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 7 กลุ่ม ตามแนวทางของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความครอบคลุมแล้ว แต่ควรเน้นให้ความสำคัญกับผู้ได้รับผลกระทบทางลบเป็นสำคัญ ตลอดจน หน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

4.1.4 กระบวนการ (Process)

กระบวนการที่มีผลต่อจัดทำ EIA ประกอบด้วย 1) การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) ระยะเวลาในการดำเนินการ 4) วิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และ 5) การติดตามตรวจสอบผลกระทบ โดยผลการประเมินในแต่ละประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.4.1 การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า สามารถแยกประเด็นในการพิจารณาได้ ดังนี้

1) การเปิดเผยข้อมูลโครงการ จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

ประชาชนในชุมชนคนที่ 13 (ชุมชนซอยสารภี 1 แขวงสมเด็จเจ้าพระยา, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลโครงการว่า

> ทางโครงการต้องเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา และดำเนินการด้วยความจริงใจกับชาวบ้าน และต้องรับฟังชาวบ้านด้วย เพราะหากให้ข้อมูลอย่างเดียวก็จะไม่เกิดประโยชน์ การสื่อสารกันตลอดเวลา มีทั้งให้ข้อมูลและรับข้อมูล จะเกิดประโยชน์ที่สุด จะทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อใจในโครงการ ซึ่งจะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชาวบ้านได้

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลโครงการว่า

> โครงการที่เข้าข่ายต้องดำเนินการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องเปิดเผยข้อมูลโครงการแก่สาธารณะ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ที่จะต้องจัดประชุมอย่างน้อย 2 ครั้ง คือ การประชุมปฐมนิเทศโครงการ และประชุมเผยแพร่ผลการศึกษา หรือการประชุมปัจฉิมนิเทศโครงการ ซึ่งการประชุมเหล่านี้ก็เป็นช่องทางการเปิดเผยข้อมูลให้แก่ประชาชนได้รับทราบช่องทางหนึ่ง ซึ่งโครงการนี้ได้มีการจัดประชุมดังกล่าวแล้วครบถ้วน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ด้วยข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ รวมทั้งก่อให้เกิดผลดีกับโครงการ เนื่องจากจะทำให้ประชาชนได้รับทราบถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ และมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางป้องกันผลกระทบร่วมกับโครงการได้ รวมทั้งจะส่งผลให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความเชื่อมั่นต่อโครงการ ทั้งนี้ โครงการจะต้องให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน

2) ประเด็นด้านความโปร่งใสในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 1 (แขวงคลองต้นไทร, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความโปร่งใสในการจัดทำ EIA โครงการว่า

> ทางโครงการได้มีการจัดเวทีประชุมหลายครั้ง โดยเชิญผู้นำชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการประชุม และในการประชุมโครงการได้นำเสนอข้อมูลและผลกระทบจากโครงการ จากการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมกับด้านวิศวกรรมให้ได้รับทราบ จึงคิดว่าโครงการมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสานคนที่ 1 ให้ความเห็นเกี่ยวกับความโปร่งใสในการจัดทำ EIA โครงการว่า “โครงการได้มีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่โดยทราบจากป้ายประชาสัมพันธ์โครงการที่ติดไว้ตามที่สาธารณะในพื้นที่เขตคลองสาน จึงคิดว่าโครงการมีการดำเนินงานอย่างเปิดเผยและโปร่งใส”

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) คนที่ 2 ให้ความเห็นเกี่ยวกับความโปร่งใสในการจัดทำ EIA โครงการว่า

> โครงการนี้ได้ยื่นรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเข้ามาให้ทาง สผ. พิจารณารายงานและจากที่พิจารณาเอกสารรายงานแล้วนั้น พบว่า ได้มีการเปิดเผยข้อมูลโครงการในการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการประชุมกลุ่มย่อยหลายเวที ดังนั้นจึงคิดว่าโครงการนี้ดำเนินงานด้วยความโปร่งใส

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การดำเนินโครงการได้เข้าข่ายโครงการที่ต้องจัดทำรายงาน EIA และจะต้องมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชน ตลอดระยะเวลาการจัดทำ EIA ตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ จึงส่งผลให้การจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ มีความโปร่งใส

4.1.4.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

1) การจัดทำ EIA ควรเน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากจะทำให้ผู้จัดทำ EIA ทราบถึงสภาพพื้นที่ปัจจุบัน สภาพปัญหา และข้อห่วงกังวลของประชาชนในพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดทำ EIA โดย

นักวิชาการอิสระ คนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ EIA ว่า

> การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ควรให้ความสำคัญกับกับชาวบ้านในพื้นที่ ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการรับทราบข้อมูลโครงการ และแสดงความคิดเห็น รวมถึงความกังวลใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการโครงการ โครงการจะได้ทราบว่าชาวบ้านคิดเห็นอย่างไร กังวลอย่างไร จะได้ช่วยกันเสนอแนวคิด ช่วยกันลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการในอนาคตได้

2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนของโครงการ จากการสัมภาษณ์ได้ความเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 3 (ชุมชนซอยช่างนาค-สะพานยาว แขวงคลองต้นไทร, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนของโครงการว่า

> ทางโครงการได้มีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน แต่มีการประชาสัมพันธ์ที่กระชั้นชิดเกินไป ทำให้ประชาชนมีเวลาเตรียมตัวน้อย ก่อนการเข้าร่วมประชุม อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ยังไม่ค่อยทั่วถึง ยังมีประชาชนบางส่วนยังไม่ได้รับทราบว่ามีการจัดประชุมของโครงการ

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนของโครงการว่า

> จากการพิจารณาโครงการตามรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ พบว่า โครงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน 2 ครั้ง ตามแนวทางจัดทำ EIA ที่ สผ.ได้มีการกำหนดเอาไว้ แต่ทางโครงการยังต้องมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม โดยทางคณะกรรมการผู้พิจารณารายงานฯ ได้เสนอให้ประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมให้ทั่วถึงในพื้นที่ศึกษาโครงการ และทางโครงการได้ดำเนินการเพิ่มเติมเรียบร้อยแล้วตามคำแนะนำของคณะกรรมการผู้พิจารณารายงานฯ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ ได้ดำเนินการตามแนวทางของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน 2 ครั้ง ตามแนวทางจัดทำ EIAที่ สผ.ได้มีการกำหนดเอาไว้ แต่อาจมีประเด็นปัญหาในประเด็นการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 15 วันก่อนการจัดประชุม เนื่องจากพบว่ามีเพียงกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชนที่ได้รับการแจ้งล่วงหน้าก่อนการประชุมมากกว่า 15 วัน แต่พบว่าการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในชุมชนทั่วไปได้รับทราบมีการปิดป้ายประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพียงประมาณ 1 สัปดาห์ ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าโครงการแจ้งล่วงหน้ากระชั้นชิด ทำให้สมาชิกในชุมชนไม่มีเวลาในการเตรียมตัวอย่างเพียงพอ

4.1.4.3 ระยะเวลาในการดำเนินการ จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า สามารถแยกประเด็น ในการพิจารณาได้ ดังนี้

1) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

ประชาชนคนที่ 15 (ชุมชนซอยมัสยิดสุวรรณภูมิ แขวงคลองต้นไทร, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

> ระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมแล้ว แต่ยังอยากให้โครงการการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมตามชุมชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ แม้โครงการศึกษาสิ้นสุดแล้ว เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ ว่าผลการดำเนินโครงการอยู่ในขั้นตอนใดบ้าง

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสานคนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

> ระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมแล้ว แต่ปัญหาอย่างหนึ่งในการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมคือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือคนในพื้นที่มักไม่ค่อยมีเวลาไปเข้าร่วมการประชุม เช่น การเชิญเข้าร่วมการประชุมในวันธรรมดา ซึ่งเป็นวันทำงาน อยากให้พิจารณาปรับตามความเหมาะสมสำหรับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้ อาจเป็นวันหยุดในช่วงวันเสาร์หรือวันอาทิตย์แทน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมหลังจากโครงการได้ดำเนินการศึกษา EIA เสร็จสิ้นแล้ว เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของโครงการอย่างสม่ำเสมอ ว่าการดำเนินโครงการอยู่ในขั้นตอนใด รวมทั้งควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการ รวมทั้งควรปรับช่วงวันและเวลาการจัดประชุมตามความเหมาะสม ให้สามารถยืดหยุ่นได้ตามความสะดวกของผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อให้ได้รับความคิดเห็นจากชุมชนที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ประเด็นด้านระยะเวลาจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 2 (2561) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> ระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ต้องขึ้นอยู่กับขนาดและประเภทของโครงการด้วย ควรกำหนดระยะเวลาประเมินให้เหมาะสม เช่น หากโครงการใดส่งผลกระทบในด้านลบต่อประชาชนรุนแรง หรือมีขอบเขตผลกระทบที่กว้างขวาง ควรมีการศึกษาและประเมินอย่างละเอียด รอบคอบ และมีกระบวนการป้องกัน หรือเยียวยาผลกระทบที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ควรรีบสรุปผลการศึกษา เนื่องจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นนั้นอาจเป็นผลกระทบในระยะยาว

ส่วนผู้นำชุมชนคนที่ 3 (แขวงคลองสาน, 2561) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า “ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการคิดว่าน่าจะเหมาะสม แต่หากผลของการศึกษาที่ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ก็อยากให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องลงมาชี้แจงต่อชุมชนเพิ่มเติมว่ามีผลกระทบอะไรบ้าง”

สำหรับเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษาคนที่ 1 (2561) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> ระยะเวลาในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มักใช้เวลาประมาณ 12 เดือน เนื่องจากต้องเก็บข้อมูล การเก็บตัวอย่างในการประเมินด้านต่าง ๆ อาทิ ฝุ่น ดิน น้ำ อากาศ อย่างน้อย 2 ฤดู คือ ฤดูฝน กับ ฤดูแล้ง เพื่อนำตัวอย่างที่เก็บได้นำไปใช้ประเมินผล เพื่อดูผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่จะส่งผลกับโครงการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการโดยรวมประมาณ 10 เดือน ในขณะที่โครงการในลักษณะเดียวกัน อาทิ โครงการรถไฟฟ้าสายสีเทา เป็นต้น ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการประมาณ 12 เดือน ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องบางท่านเกิดความรู้สึกว่าการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้อาจจะค่อนข้างเร่งรีบและรวบรัดมากกว่าโครงการอื่น ๆ ในช่วงที่ผ่านมา ทำให้เกิดความกังวลว่าการประเมินผลกระทบและการกำหนดมาตรการในการป้องกันและลดผลกระทบมีความครบถ้วนรอบคอบและละเอียดเพียงพอหรือไม่ โดยเฉพาะในกรณีของผลกระทบแบบสะสมที่อาจใช้ระยะเวลายาวนานในการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

4.1.4.4 วิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต ตามแนวทางของ สผ. มีความครอบคลุมเพียงพอ เนื่องจากการใช้ปัจจัย 4 ด้าน ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของพื้นที่ประเด็นปัญหาในแต่ละด้านที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบจากการดำเนินโครงการ โดยให้มีความครอบคลุมทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ และด้านคุณภาพชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องและชุมชนโดยรอบ แต่ควรให้ความสำคัญประเด็นที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อพื้นที่ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 17 (เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดทำ EIA ว่า

> การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งสิ้น 37 ปัจจัย นั้นมีความครอบคลุมเพียงพอแล้ว แต่ความละเอียดในการศึกษาต้องดูประเด็นที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญเหมาะสมต่อพื้นที่ด้วย การดำเนินการโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดีที่จะนำความเจริญ สะดวกสบายมาสู่พื้นที่ แต่การพัฒนาประเทศนั้นย่อมเกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นจะควรประเมินอย่างรอบคอบ หาแนวทางหรือมาตรการบรรเทาผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นให้อยู่ในระดับที่ชุมชนยอมรับได้ และไม่เดือดร้อน

ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 20 (เจ้าหน้าที่ สผ., 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดทำ EIA ว่า

> กรอบของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทุกด้านนั้นครอบคลุมเพียงพอแล้วในแต่ละประเภทโครงการ จะมีการประเมินผลกระทบว่า ปัจจัยใดที่เป็นผลกระทบ

หลัก ปัจจัยใดเป็นผลกระทบรอง เพราะการพัฒนาโครงการใด ๆ จะหลีกเลี่ยงที่จะไม่มีผลกระทบไม่ได้อยู่แล้ว แต่ว่าระดับของผลกระทบในแต่ละด้าน ทั้ง 4 ด้านนั้น ต้องพิจารณาให้ดีว่าผลกระทบหลักคืออะไร ผลกระทบรองคืออะไร และมีวิธีการแก้ไขอย่างไร

4.1.4.5 การติดตามตรวจสอบผลกระทบ แนวทางในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ได้ความคิดเห็นดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบผลกระทบว่า

ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการติดตามตรวจสอบ การปฏิบัติตามมาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการในการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม อย่างจริงจัง จึงอาจส่งผลต่อความเข้มงวดในการนำมาตรการดังกล่าวมาปฏิบัติในช่วงที่มีการก่อสร้างโครงการและภายหลังการดำเนินโครงการแล้ว รวมถึงในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ผู้ศึกษาต้องกำหนดให้เฉพาะเจาะจงให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เช่น โครงการด้านคมนาคมที่มีพื้นที่โครงการในลักษณะยาวหลายกิโลเมตร ในแต่ละช่วงบริบทพื้นที่จะไม่เหมือนกัน ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เหมือน ๆ กันตลอดแนว บางจุดอาจจะต้องเน้นเรื่องมาตรการป้องกันเสียงดัง บางจุดต้องเน้นเรื่องมาตรการป้องกันด้านความสั่นสะเทือน เพราะมีโบราณสถานต่าง ๆ เป็นต้น”

ส่วนด้านเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสานคนที่ 2 ให้ความเห็นเกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบผลกระทบว่า

ปัจจุบันในพื้นที่เขตคลองสานมีโครงการประเภทคอนโดมิเนียมมากพอสมควร ซึ่งโครงการเหล่านั้นจะส่งรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมาให้ที่สำนักงานเขต เพื่อให้ทราบแนวทางการติดตามตรวจสอบผลกระทบของโครงการ เมื่อมีคนในชุมชนร้องเรียนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคอนโดมิเนียมนั้น ๆ สำนักงานเขตก็จะได้ทราบวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านั้นและดำเนินการแก้ไขให้ ซึ่งจะระบุแนวทางแก้ไขฯไว้ใน

รายงาน EIA จึงอยากให้ทางโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตคลองสาน รวมถึงโครงการรถไฟฟ้าสายสีทองด้วย ให้นำรายงาน EIA มาให้ที่สำนักงานเขตคลองสาน เผื่อมีคนในชุมชนร้องเรียนปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการรถไฟฟ้าสายสีทอง จะได้แก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที แต่ถ้าหากจัดตั้งหน่วยงานที่มารับผิดชอบการติดตามตรวจสอบผลกระทบจากโครงการได้โดยตรงจะดีมาก เนื่องจากทางสำนักงานเขตมีโครงการที่ต้องดูแลรับผิดชอบค่อนข้างเยอะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงจะได้แก้ไขปัญหาได้เร็วและตรงจุดมากกว่า

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า แนวทางในการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบภายใต้โครงการนี้ อาจจะยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดที่ควรจะเป็นเท่าที่ควร เนื่องจากตามแนวคิดที่ควรจะเป็นนั้น การกำหนดมาตรการในการป้องกัน แก้ไข หรือลดผลกระทบของโครงการนั้น ควรมีการกำหนดมาตรการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผลกระทบที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงกับบริบทพื้นที่โครงการ ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เป็นมาตรการพื้นฐานทั่ว ๆ ไป รวมทั้งควรมีความเข้มงวดในการนำมาตรการมาปฏิบัติจริง เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ อีกทั้ง ควรเพิ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในการติดตามตรวจสอบผลกระทบ_จากการดำเนินโครงการพัฒนาต่างในประเทศอย่างเพียงพอ

จากผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process) ในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 สรุปผลการประเมินกระบวนการจัดทำ EIA

ประเด็น	ผลการศึกษา
การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส	- ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา และเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น ในลักษณะที่เป็นการสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่อง และจะต้องให้ความสำคัญกับการฟังความคิดเห็นของประชาชนและนำไปปฏิบัติซึ่งจะส่งผลดีต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อโครงการ
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน	- ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง เนื่องจากเป็นช่องทางสำคัญที่ผู้รับผิดชอบโครงการจะได้รับทราบปัญหา และความกังวลใจของประชาชน รวมทั้งเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนวทางในการป้องกันผลกระทบร่วมกับโครงการได้ - กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ได้ดำเนินการตามแนวทางของ สผ. มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน 2 ครั้ง แต่มีเพียงกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชนที่ได้รับการแจ้งล่วงหน้าก่อนการประชุมมากกว่า 15 วัน ส่วนการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในชุมชนทั่วไปได้รับทราบมีการปิดป้ายประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพียงประมาณ 1 สัปดาห์ ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าโครงการแจ้งล่วงหน้ากระชั้นชิด ทำให้ไม่มีเวลาในการเตรียมตัวอย่างเพียงพอ
ระยะเวลาในการดำเนินการ	- ในด้านการประชาสัมพันธ์ ยังไม่ครอบคลุม ทั่วถึงและเข้มข้นเพียงพอ โดยเฉพาะในกลุ่มสมาชิกในชุมชนโดยทั่วไป ทำให้การรับทราบข้อมูลยังไม่เพียงพอสำหรับการรับรู้ถึงผลกระทบของโครงการอย่างครบถ้วน ทำให้ไม่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและลดผลกระทบที่เกิดจากโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร - ระยะเวลาในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ค่อนข้างมีความเร่งรัดเมื่อเทียบกับโครงการในลักษณะเดียวกัน ทำให้เกิดความกังวลใจเกี่ยวกับความครบถ้วนของการวิเคราะห์ผลกระทบและการกำหนดมาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบ โดยเฉพาะผลกระทบสะสม ที่ใช้ระยะเวลายาวนานในการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา
วิธีการจัดทำ EIA	- การใช้ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต ตามแนวทางของ สผ. มีความครอบคลุมเพียงพอ แต่ควรให้ความสำคัญกับการประเมินประเด็นที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อพื้นที่มากเป็นพิเศษ
การติดตามตรวจสอบผลกระทบ	- แนวทางมาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบภายใต้โครงการนี้อาจจะยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดที่ระบุว่าควรมีการกำหนดมาตรการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผลกระทบที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงกับบริบทพื้นที่โครงการ ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เป็นมาตรการพื้นฐานทั่ว ๆ ไป - ส่วนในการนำมาตรการมาปฏิบัติจริง เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการควรดำเนินการอย่างจริงจัง รวมทั้งควรเพิ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในการติดตามตรวจสอบผลกระทบ จากการดำเนินโครงการอย่างเพียงพอ

4.1.5 การประเมินผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation)

ภายใต้การศึกษานี้ ผลผลิตที่เกิดจากการจัดทำ EIA คือ รายงานผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA Report) ของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง พบว่า รายงาน EIA ที่หน่วยงานเจ้าของโครงการคือกรุงเทพมหานครและบริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินการจัดทำขึ้นตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นการดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อมและผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละสาขาวิชาที่ระบุไว้ในขอบเขตการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้มีการกำหนดไว้ตั้งแต่ต้นการศึกษา ซึ่งในรายงาน EIA ที่จัดทำขึ้นมาได้ระบุถึงประเด็นสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านที่ได้ทำการประเมินผลกระทบ และเสนอมาตรการป้องกันแก้ไขและผลกระทบ รวมถึงมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ในปัจจุบัน (ณ สิงหาคม พ.ศ.2561) รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ได้ผ่านการพิจารณาจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่าการจัดทำ

รายงานฯฉบับนี้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งมาตรฐานทางวิชาการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในด้านการเข้าถึงข้อมูลรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ พบว่า อาจยังมีข้อจำกัดอยู่ เนื่องจากรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่รวมทั้งโครงการนี้ค่อนข้างหนา ทำให้มีข้อจำกัดในการเผยแพร่รายงานครอบคลุมและทั่วถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ แม้ว่าทาง สผ.ได้มีการนำรายงานการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ไปบรรจุไว้ในเว็บไซต์ http://eia.onep.go.th/index.php?leftmenu=true&get_tid=6 แต่พบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดทำโครงการ คือ กรุงเทพมหานคร ไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์เว็บลิงค์ดังกล่าวนี้อย่างกว้างขวาง ทำให้มีการรับรู้กันเฉพาะในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ประกอบกับสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงระบบการสื่อสารโทรคมนาคม อาทิ ไม่มีค่าใช้จ่ายบริการอินเทอร์เน็ต หรือ ไม่มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเชื่อมต่อ อาทิ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือ สมาร์ทโฟน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า รายงาน EIA โดยทั่วไป รวมทั้งรายงาน EIA ของโครงการนี้ด้วย มักมีคำศัพท์ทางเทคนิคเฉพาะเป็นจำนวนมาก ทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจสำหรับสาธารณชนโดยทั่วไป ดังนั้น ผู้ที่มีโอกาสได้อ่านรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์จึงจำกัดวงอยู่เพียงในกลุ่มแคบ ๆ ส่งผลให้ภาคประชาชนและสมาชิกในชุมชนไม่มีโอกาสได้อ่านรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ที่ได้มีการปรับปรุงข้อมูลภายหลังจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้ว โดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 5 (ผู้นำชุมชนซอยสารภี 1 แขวงสมเด็จเจ้าพระยา, 2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการอ่านรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ว่า

> ได้รับทราบข้อมูลโครงการผ่านทางกระบวนการประชาสัมพันธ์ของโครงการ เช่น การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น แต่ยังไม่เคยเห็นหรืออ่านข้อมูลในเล่มรายงานผลการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการพิจารณาของ คชก. และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 1 (2561)ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเข้าถึง รายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ว่า

> ปกติทางสำนักงานเขตไม่เคยเห็นเล่มรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ของโครงการใหญ่ ๆ ในพื้นที่ จะเห็นแต่เล่มรายงานฯโครงการเล็ก ๆ เช่น โครงการ

> ประเภทคอนโดมิเนียม ที่จะนำเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์มาให้สำนักงานเขตเก็บเอาไว้ เผื่อกรณีมีข้อร้องเรียนจากชุมชน ทางสำนักงานเขตจะได้พิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากเล่มรายงานฯนั้น ดังนั้น จึงอยากให้ทางโครงการนำเล่มรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์ของโครงการนี้มาให้กับสำนักงานเขตเมื่อดำเนินการศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสร็จสมบูรณ์

ส่วน เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ ว่า

> รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ส่วนใหญ่นั้นมีความน่าเชื่อถือ เพราะกว่าจะผ่านแต่ละขั้นตอน ผู้ศึกษาต้องทำการวิเคราะห์ และศึกษาเป็นอย่างดี เพราะจะต้องถูกตรวจสอบจากหน่วยงานเจ้าของโครงการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ซึ่งหากยังดำเนินการได้ไม่ดี หรือยังไม่เหมาะสม หรือมีจุดบกพร่องที่ยังต้องแก้ไข ทาง คชก. จะไม่ยอมพิจารณาให้รายงานนั้นผ่านไปและจะมีประเด็นให้ทางบริษัทที่ปรึกษากลับมาแก้ไขอีก เพื่อให้การจัดทำรายงานนั้นมีความถูกต้อง และสามารถนำมาใช้งานได้จริง

ทั้งนี้ ผลผลิตของโครงการนอกเหนือจาก รายงานการประเมินผลกระทบแล้ว ยังมีปัจจัยด้านผลกระทบที่มีผลต่อระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย ประกอบไปด้วย ความเชื่อมั่นต่อโครงการ และ การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ได้ความคิดเห็นดังนี้

ด้านความเชื่อมั่นต่อโครงการ จากการสัมภาษณ์ได้ความคิดเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 3 (แขวงคลองสาน, 2561) ระบุความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่นที่มีต่อโครงการว่า

> พื้นที่เขตคลองสานนั้นเป็นชุมชนโบราณ จึงไม่ควรมีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่เข้ามาก่อสร้างในพื้นที่ อีกทั้งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ เจ้าของโครงการเป็นผู้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาให้ดำเนินการศึกษาและจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงอาจส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มขาดความเชื่อมั่นต่อผลการศึกษา

ส่วนผู้นำชุมชนคนที่ 5 (แขวงสมเด็จเจ้าพระยา, 2561) ระบุความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่นต่อโครงการว่า

> โครงการต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านในพื้นที่ ต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการให้กับชาวบ้าน และควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ต้องให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ไม่โกหก ชาวบ้านถึงจะเชื่อมั่นและยอมรับโครงการ

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 2 (2561) ระบุความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่นต่อโครงการว่า

> ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ก็เห็นว่าโครงการนั้นมีประโยชน์ต่อชุมชน เพราะช่วยให้การคมนาคมสะดวกมากขึ้น ช่วยให้การเดินทางของคนในพื้นที่ และคนนอกพื้นที่ ที่ต้องการเข้ามายังเขตคลองสานเดินทางได้ง่ายขึ้น แต่ช่วงก่อนที่จะมีการก่อสร้าง หรือในช่วงระหว่างการก่อสร้าง ทางโครงการต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวบ้านได้ทราบว่า ตอนนี้โครงการอยู่ในขั้นตอนใดบ้าง และคอยรับฟังเสียงจากประชาชน หากโครงการก่อความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน ก็ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขให้เรียบร้อย ต้องมีความรับผิดชอบจึงจะทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความเชื่อมั่นในโครงการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า เนื่องจากหน่วยงานเจ้าของโครงการคือกรุงเทพมหานครเป็นผู้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาในการจัดทำ EIA จึงทำให้สมาชิกในชุมชนบางส่วนเกิดความไม่เชื่อมั่นต่อการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ว่าได้มีการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าโครงการนี้เป็น

ประโยชน์ต่อชุมชนและประชาชนทั่วไปในการเดินทางคมนาคม แต่ต้องการให้ผู้รับผิดชอบโครงการ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการไปยังสมาชิกในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

ด้านการรับรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ได้ความคิดเห็นดังนี้

ผู้นำชุมชนคนที่ 6 (แขวงคลองต้นไทร, 2561) แสดงความเห็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืนว่า

> การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างโครงการกับชุมชน ขึ้นอยู่กับหน่วยงานเจ้าของโครงการว่า มีการประชาสัมพันธ์ และทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่มากน้อยเพียงใด หากประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการอย่างต่อเนื่อง และเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง ประชาชนจะให้ความยอมรับ และจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ส่วนนักวิชาการสิ่งแวดล้อม คนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืนว่า

> โครงการจะต้องสามารถดำเนินการตามมาตรการที่ระบุไว้ในเล่มรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้ครบทุกมาตรการ เพื่อให้สามารถลดผลกระทบได้อย่างจริงจัง และมาตรการที่กำหนดนั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสามารถเยียวยาความเดือดร้อนของประชาชนได้ หากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการอยู่ในระดับที่ประชาชนยอมรับได้ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชุมชน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะทำให้โครงการนั้นอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างไม่มีปัญหาและมีความยั่งยืน

สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืนว่า

การพัฒนาประเทศ โดยก่อสร้างโครงการต่าง ๆ นั้นย่อมก่อให้เกิดผลกระทบสองด้านเสมอ ด้านดี คือ พื้นที่นั้นได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญขึ้น และด้านที่ไม่ดี คือ อาจจะต้องเสียพื้นที่บางส่วนไป หรือก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมา แต่ในการที่จะทำให้โครงการนั้นอยู่ในพื้นที่ร่วมกับชุมชนได้ และประชาชนไม่ต่อต้าน จะต้องอยู่ที่ผู้ดำเนินโครงการว่ามีอะไรเป็นสิ่งเยียวยาหรือตอบแทนชาวบ้าน เพราะโครงการเข้ามาใช้พื้นที่ของเขา ก็ต้องมีการตอบแทนให้กับพื้นที่นั้นด้วย เรื่องนี้เป็นเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วม การทำ CSR ไม่ว่าจะเป็นการมอบทุนการศึกษา บริจาคสิ่งของ หรือการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำคัญในพื้นที่ รวมถึงการจ้างงาน ก็ควรพิจารณาแรงงานในพื้นที่ก่อน เพราะบางโครงการประชาชนไม่ได้รับประโยชน์ แต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ เพราะการมีโครงการขึ้นมาในพื้นที่ของเขา จะทำให้วิถีชีวิตเขาเปลี่ยนแปลงไปเลย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน หน่วยงานเจ้าของโครงการจะต้องดำเนินการตามมาตรการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบตามที่ได้มีการระบุไว้ในรายงาน EIA ให้ครบทุกมาตรการ และต้องกำหนดมาตรการที่สามารถบรรเทาหรือลดผลกระทบได้จริง รวมทั้ง ต้องมีการกำหนดมาตรการเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

สามารถสรุปผลการประเมินผลผลิตของการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 สรุปผลการประเมินผลผลิตในการจัดทำ EIA

ประเด็น	ผลการศึกษา
รายงาน EIA	- หน่วยงานเจ้าของโครงการและบริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินการจัดทำรายงาน EIA ตามที่ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกำหนด - การจัดทำ EIA ดำเนินการโดยนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อม - รายงาน EIAได้ผ่านการตรวจสอบและได้รับอนุมัติจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง - การเข้าถึงรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ยังอยู่วงแคบเนื่องจากความหนาของรายงาน การเข้าไม่ถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้ศัพท์เทคนิคทางวิชาการในรายงานเป็นจำนวนมาก
ความเชื่อมั่นต่อโครงการ	- ชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นต่อประโยชน์ของโครงการที่จะทำให้เกิดความสะดวกในการสัญจรของประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป แต่มีบางส่วนที่อาจไม่มีความมั่นใจต่อการจัดทำ EIA ที่ดำเนินการโดยบริษัทที่ปรึกษา แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการให้ประชาชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่องตลอดการดำเนินโครงการ และการกำหนดมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อโครงการให้กับประชาชนในพื้นที่ได้
การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน	องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและโครงการ อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย - หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการจะต้องสามารถดำเนินการตามมาตรการที่ระบุไว้ในรายงานฯได้อย่างครบถ้วนทุกมาตรการ - มีการสร้างการมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการอย่างสม่ำเสมอเพื่อลดความห่วงกังวลของประชาชนที่มีต่อโครงการ - มีมาตรการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

4.2 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ของการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

4.2.1 ปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์สามารถแยกประเด็นในการพิจารณา ได้ดังนี้

4.2.1.1 ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็น ดังนี้

นักวิชาการอิสระ คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำ EIA ในด้านความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> หากประชาชนรวมทั้งทุกภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ก็จะทำให้กระบวนการได้รับความคิดเห็นที่สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีกับโครงการและชุมชนเอง ในการร่วมกันหาทางออกและแก้ไขปัญหา หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 1 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำ EIA ในด้านความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า

> ความรู้ความเข้าใจของผู้ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผลที่ได้จากการประเมินผลกระทบสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยโครงการที่มีผลกระทบเป็นพิเศษ ผู้ศึกษาต้องศึกษาและกำหนดมาตรการให้เฉพาะเจาะจงให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เช่น โครงการด้านคมนาคมที่มีพื้นที่โครงการในลักษณะยาวหลายกิโลเมตร ในแต่ละช่วงบริบทพื้นที่จะไม่เหมือนกัน ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เหมือน ๆ กันตลอดแนว บางจุดอาจจะต้องเน้นเรื่องมาตรการป้องกันเสียงดัง บางจุดต้องเน้นเรื่องมาตรการป้องกันด้านความสั่นสะเทือน เพราะมีโบราณสถานต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นผู้ศึกษาต้องศึกษาให้ลึกเพียงพอ โดยต้องใช้ความรู้ความเข้าใจอย่างมาก ไม่ศึกษาแบบผิวเผิน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA เป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ ทั้งนี้ หากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะสมาชิกในชุมชนพื้นที่โครงการ มีความเข้าใจในเป้าหมาย กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ รวมถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในกระบวนการจัดทำ EIA จะส่งผลให้สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังสามารถร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนตนเองจากการพัฒนาโครงการได้

4.2.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการสัมภาษณ์ ได้ความเห็น ดังนี้

นักวิชาการสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำ EIA ในด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า

> มีบางกรณี โครงการจะให้ข้อมูลเพื่อ รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน แต่ก็ไม่ได้นำความคิดเห็นนั้นไปต่อยอดในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่จะสามารถเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบได้ เพราะอาจติดข้อจำกัดบางประการจากการพัฒนาโครงการ ทำให้ไม่เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาโครงการมากนัก หากโครงการให้ข้อมูลอย่างเดียวแต่ไม่นำความคิดเห็นไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาประชาชนก็ไม่เกิดการยอมรับ และส่งผลให้เกิดการต่อต้านในที่สุด

ส่วนเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา คนที่ 3 (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัจจัยความสำเร็จของการจัดทำ EIA ในด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า

> หากผู้ศึกษาโครงการลงพื้นที่และพบปะพูดคุยกับชาวบ้านบ่อยครั้ง และเปิดรับฟังปัญหาจากชุมชนให้มากเท่าที่จะทำได้ สามารถนำปัญหาที่รวบรวมได้มาใช้ประโยชน์ในการกำหนดมาตรการรองรับผลกระทบ หรือความกังวลใจอันเกิดจากชุมชนได้ ก็จะทำให้การกำหนดมาตรการต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ส่งผลทำให้โครงการส่งผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่สำคัญเป็นอย่างมากต่อการจัดทำ EIA เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น ข้อห่วงกังวล จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการร่วมกันทุกภาคส่วน รวมถึงการร่วมรับรู้ ร่วมชี้แนะ ตัดสินใจ และร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการสนับสนุนการมีส่วน

ร่วมที่เป็นการสื่อสารสองทาง จะช่วยทำให้การจัดทำ EIA ได้รับความคิดเห็นที่สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การออกแบบโครงการและการกำหนดมาตรการต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และจะส่งผลทำให้โครงการส่งผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด ทำให้โครงการได้รับการยอมรับจากประชาชน และสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างผาสุกและยั่งยืน

4.2.1.3 การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใสในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม การจัดทำ EIA ภายใต้โครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้อง ที่ได้ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบเกี่ยวข้องให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้รับทราบอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบจากการพัฒนาโครงการ รวมถึงความโปร่งใสในกระบวนการ จัดทำ EIA ที่ต้องนำข้อมูลสภาพปัจจุบันที่ถูกต้องเป็นจริงมาศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบตามสภาพความเป็นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูลเพื่อให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลให้รายงาน EIA มีความน่าเชื่อถือ และประชาชนก็จะมีความเชื่อมั่นในโครงการตามมา โดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 11 (ผู้นำชุมชนซอยสารภี 1, 2561) ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า

> ถ้าทางโครงการที่จะเข้ามาในพื้นที่นั้นมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ไม่ปกปิด หรือหลีกเลี่ยง ก็เหมือนเป็นการแสดงความจริงใจต่อประชาชน รวมถึงไม่บิดเบือนหรือใช้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงในการศึกษา ประชาชนก็จะให้ความไว้วางใจ และเชื่อมั่นต่อโครงการ

4.2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคของการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

ข้อค้นพบจาก สังเกต การสัมภาษณ์ และการตีความ สามารถแยกประเด็นปัญหาในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทองได้ดังนี้

4.2.2.1 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1) ปัญหาอุปสรรคด้านระเบียบกฎหมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันคือระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 ที่กำหนดให้โครงการของรัฐที่ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ต้องมีการเผยแพร่และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนเริ่มโครงการ พร้อมทั้งมีการกำหนดวิธีการรับฟังความคิดเห็น และการประกาศให้ประชาชนทราบรายละเอียดการรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น รวมทั้งระเบียบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีการ

กำหนดแนวทางการรับฟังความคิดเห็นภายใต้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพสำหรับโครงการที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนรุนแรง แต่ยังไม่มีการกำกับคุณภาพหรือการจัดให้มีการมีส่วนร่วมในเชิงคุณภาพ โดยปล่อยให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือบริษัทที่ปรึกษา อาทิ ความลึกในการนำเสนอเนื้อหาของผู้จัดทำรายงาน EIA หรือคุณภาพของเอกสารประกอบการประชุม คุณภาพและความครอบคลุมของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร คุณภาพการตอบข้อซักถามของผู้ที่ศึกษา เทคนิคที่ใช้ในการประเมินผลกระทบ ความลึกในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กฎหมายหรือระเบียบไม่สามารถช่วยได้

นอกจากนี้แล้ว การกำหนดระเบียบกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแม้จะมีข้อดีในการบังคับให้เจ้าของงานหรือผู้จัดทำ EIA ต้องจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ในอีกทางหนึ่งระเบียบกฎหมายเหล่านี้ได้กลายเป็นข้ออ้างสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการหรือที่ปรึกษาไว้ใช้ในการสร้างความชอบธรรมว่าได้ดำเนินการจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมตามกฎหมายแล้ว รวมทั้งเป็นสาเหตุที่จำกัดความสร้างสรรค์ในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าของงานหรือที่ปรึกษาไม่ให้คิดหรือทำอะไรใหม่ ๆ นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าจะตระหนักเป็นอย่างดีว่ามีวิธีการอื่น ๆ ที่ดีกว่าวิธีการที่ข้อกฎหมายกำหนด

2) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานเจ้าของโครงการพัฒนาหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ทำหน้าที่จัดทำ EIA ปัญหาอุปสรรคที่เกิดเจ้าของโครงการพัฒนาอาจเกิดมาจากหลายสาเหตุ

ประการแรก คือ การไม่เห็นความสำคัญหรือไม่เข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่เกิดจากหน่วยงานเจ้าของโครงการ หรือสำนักงานที่เป็นหน่วยงานกำกับการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐ จำกัดงบประมาณการมีส่วนร่วม ทำให้งบประมาณในการจัดทำงานการมีส่วนร่วมภายใต้โครงการ EIA จำกัดกิจกรรมไว้เพียงกิจกรรมที่ระเบียบกฎหมายได้มีการบัญญัติเอาไว้

ประการที่สอง หากตีความจากวิธีการดำเนินงานการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าหน่วยงานเจ้าของโครงการมักต้องการจะเก็บอำนาจในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ๆ เอาไว้เองแทนการกระจายอำนาจให้กับชุมชน

ประการสุดท้าย คือ จากการสังเกตของผู้วิจัยสรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการนี้มักเป็นเพียงการนำสิ่งที่หน่วยงานหรือที่ปรึกษาคิดเอาไว้แล้วไปแสวงหาความชอบธรรมจากชุมชน กล่าวคือชุมชนมักไม่ได้รับโอกาสให้ตัดสินใจในประเด็นที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพวกเขา การตัดสินใจของชุมชนที่ผ่านมามักเป็นประเด็นเล็ก ๆ น้อยที่ไม่มีนัยสำคัญ อาทิ รูปแบบของสถานีรถไฟ เป็นต้น แต่พวกเขาไม่เคยได้เข้าไปตัดสินใจว่าควรสร้างรถไฟฟ้าหรือไม่ เส้นทางรถไฟฟ้าควรผ่านที่ไหนบ้าง เป็นต้น

3) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากตัวชุมชนเอง ปัญหาสำคัญที่เป็นข้อจำกัดของชุมชนต่าง ๆ ประกอบด้วย

ประการแรก ปัญหาคุณภาพของสมาชิกในชุมชน สมาชิกของชุมชนหลายชุมชนขาดความรู้และขาดความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน รวมทั้งมักไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นสาธารณะ ทำให้ขาดอำนาจต่อรองกับหน่วยงานเจ้าของโครงการเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ความเข้าใจโครงการ

ประการที่สอง ปัญหาด้านฐานะความเป็นอยู่ ทำให้สมาชิกในชุมชนหลายคนไม่สามารถปลีกตัวจากการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวมาเข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ถูกจัดขึ้นได้ ทำให้บุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมบางส่วนมิใช่กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอย่างแท้จริง

ประการสุดท้าย คือ คุณภาพของผู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมที่ไม่เพียงพออันเนื่องมาจาก การไม่ยอมแสดงความคิดเห็น ขาดแคลนข้อมูล บางรายมีความเห็นแก่ตัว และบางรายใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็นมากจนเกิน ขาดแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการขาดการยอมรับความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับตัวเอง โดย เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน (2561) ให้ความเห็นว่า

> การเชิญผู้เข้าร่วมประชุมในการประชุมแต่ละครั้งของกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อยากให้เชิญผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการไปเข้าร่วมรับฟัง โดยเชิญผู้ที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดให้ครบทุกคน เนื่องจากความเดือดร้อนของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด จึงจำเป็นต้องใส่ใจกับการรับฟังประชาชนให้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามประชาชนบางคนก็ต้องทำมาหากิน หาเช้ากินค่ำการเข้าร่วมการประชุมก็ทำให้สูญเสียรายได้ ขณะที่ประชาชนบางกลุ่มก็มีความเห็นแก่ตัวมุ่งแต่ที่จะทำให้ตัวเองไม่ได้รับผลกระทบหรือได้รับประโยชน์ โดยไม่รับฟังหรือไม่สนใจความเดือดร้อนของประชาชนกลุ่มอื่น ๆ

4.2.2.2 ปัญหาความเชื่อมั่นของประชาชนในการจัดทำ EIA ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการจัดทำ EIA ของโครงการนี้คือ ความเชื่อมั่นต่อข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในการจัดทำ EIA ต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง มีความเป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาการดำเนินโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นหรือศักยภาพในพื้นที่หรือความต้องการของสมาชิกในชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ในการจัดทำ EIA ภายใต้

โครงการนี้ สมาชิกในชุมชนมองว่าบริษัทที่ปรึกษาเป็นเพียงผู้รับจ้างของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการและต้องการให้มีการพัฒนาโครงการนี้ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ได้ บริษัทที่ปรึกษาจึงอาจไม่มีความเป็นอิสระในทางวิชาการ จึงส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรายงาน EIA ที่จัดทำขึ้น โดยผู้นำชุมชนคนที่ 3 (ชุมชนซอยช่างนาค-สะพานยาว, 2561) ได้ให้ความเห็นว่า

> โครงการพัฒนาต่างที่เข้ามาในพื้นที่ ส่งผลให้พื้นที่มีความเจริญขึ้น แต่ต้องดูความจำเป็นในการพัฒนาอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยว่าพื้นที่นั้น ๆ สามารถรองรับการพัฒนาได้หรือไม่ และเป็นความต้องการของชุมชนจริง ๆ หรือไม่ รวมถึงในการศึกษา EIA ส่วนใหญ่ผู้ศึกษามักถูกเจ้าของโครงการว่าจ้างให้มาศึกษาทำให้ประชาชนมักไม่ค่อยเชื่อมั่นในโครงการ

4.2.2.3 ปัญหาความรู้ ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำ EIA เนื่องจากการจัดทำ EIA มีการนำเทคนิคและหลักการทางวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์เป็นจำนวนมาก จึงอาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการทำความเข้าใจของประชาชนบางกลุ่ม โดย ผู้นำชุมชนซอยมัสยิดสุวรรณภูมิ (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดทำ EIA ว่า

> ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ทางด้านวิชาการน้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจในหลักการและวิธีการได้มากนัก จึงอยากเสนอให้การประชาสัมพันธ์หรือการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชนควรเน้นการนำเสนอเป็นแบบสื่อมากกว่าเป็นรูปแบบการอ่านเป็นตัวหนังสือ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถได้รับรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น

จึงสรุปได้ว่าปัญหาและอุปสรรคของระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม คือ ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจาก ในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เจ้าของโครงการเป็นผู้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชนให้ดำเนินการศึกษา EIA ดังนั้นผลการศึกษาที่ได้จึงไม่เป็นอิสระในทางวิชาการจากเจ้าของโครงการ อีกทั้งระยะเวลาในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโครงการที่กระชั้นชิดเกินไป ไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และการเข้าถึงข้อมูลรายงาน EIA ยังมีข้อจำกัดอยู่ ตามกระบวนการยังไม่สามารถเผยแพร่

รายงานการศึกษาสู่ประชาชน ซึ่งส่งผลให้ภาคประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ รวมไปถึงภาคประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และขาดการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

อีกทั้งปัญหาด้านการมีส่วนร่วม อันเกิดจากข้อระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่ยังไม่มีการไม่มีการกำกับในเชิงคุณภาพ มีเพียงการกำกับในเชิงปริมาณ และปัญหาจากการจัดสรรงบประมาณในการจัดทำงานการมีส่วนร่วมภายใต้โครงการ EIA ที่จำกัดกิจกรรมไว้เพียงกิจกรรมที่ระเบียบกฎหมายได้มีการบัญญัติเอาไว้ รวมถึงหน่วยงานเจ้าของโครงการมักต้องการจะเก็บอำนาจในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ๆ เอาไว้เองแทนการกระจายอำนาจให้กับชุมชน

ดังนั้น แนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จนั้น ควรจัดตั้งหน่วยงานอิสระในการดำเนินการศึกษา EIA ภาครัฐหรือเจ้าของโครงการควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ในระยะเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอ และควรเพิ่มช่องทางการเข้าถึงรายงานการศึกษาแก่ภาคประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนรับทราบข้อมูลโครงการอย่างครบถ้วน และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างแท้จริง ส่วนภาคประชาชนควรแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญในการรับฟังข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือภาครัฐ ด้วยความเป็นกลาง และร่วมเสนอแนะความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ให้มีการกำกับดูแลทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ รวมทั้งควรมีการกำหนดกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของการมีส่วนร่วมภายใต้การจัดทำ EIA

4.3 แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

จากการสัมภาษณ์พบว่า แนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง มีดังนี้

4.3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต และต้องมีการบังคับใช้กับ

โครงการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด โดย เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน คนที่ 2 (2561) กล่าวว่า

> กฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุง เพราะพระราชบัญญัติต่าง ๆ มีประกาศใช้มานานแล้ว อาจมีความล้าสมัย เพราะตอนนี้มีประเภทโครงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น ฉะนั้น การกำหนดขนาดโครงการต้องมีการทบทวนให้มีความเหมาะสมกับปัจจุบัน และมีเนื้อหาที่ชัดเจน รวมไปถึงบทลงโทษ ที่ควรมีการเพิ่มเติมหรือปรังปรุงให้มีความเข้มงวดขึ้น

ส่วนเจ้าหน้าที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนที่ 2 (2561) กล่าวว่า

> สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก็ได้มีประกาศใช้มานานแล้ว เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 แต่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำลังดำเนินการปรับปรุงกฎหมายฉบับนี้อยู่เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น

สำหรับด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน ให้มีการกำกับดูแลทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ รวมทั้งควรมีการกำหนดกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของการมีส่วนร่วมภายใต้การจัดทำ EIA โดย นักวิชาการอิสระ คนที่ 1 (2561) กล่าวว่า

> กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันยังขาดกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของการมีส่วนร่วม ในประเด็นสำคัญ อาทิ คุณภาพในการนำเสนอเนื้อหาของผู้จัดทำรายงาน EIAในกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบต่าง ๆ หรือการรับฟังความคิดเห็น คุณภาพของเอกสารประกอบการประชุม คุณภาพและความครอบคลุมของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร คุณภาพการตอบข้อซักถามของผู้ที่ศึกษา เทคนิคที่ใช้ในการประเมินผลกระทบ ความลึกในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

4.3.2 ด้านความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA)

ควรกำหนดให้มีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำ EIA ก่อนที่จะมีการประชุมรับฟังความคิดเห็น โดยกำหนดให้หน่วยงานที่เป็นกลางจัดสรรงบประมาณให้กับสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความเป็นกลาง จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการพัฒนากับชุมชนอย่างรอบด้าน ก่อนที่บริษัทที่ปรึกษาจะเข้ามาจัดทำ EIA ในพื้นที่โครงการ โดยนักวิชาการสิ่งแวดล้อม คนที่ 1 (2561) กล่าวว่า

> โดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงต้องการให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับการจัดทำ EIA เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจมากขึ้น และกล้าที่แสดงความคิดเห็นต่อโครงการ รวมถึงเพื่อให้สามารถเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาอันเกิดจากโครงการร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการได้

ส่วนผู้นำชุมชนแขวงคลองต้นไทร (2561) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ไว้ว่า

> คนในชุมชนส่วนใหญ่จะแค่รับฟังในสิ่งที่โครงการเสนอในที่ประชุม บางคนอาจจะมีความรู้ความเชี่ยวชาญหน่อย ก็จะสามารถแสดงความเห็นได้แบบเปิดเผย แต่สำหรับบางคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจก็มักจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ดังนั้นหากทางโครงการจะเข้ามาให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนมีการประชุมโครงการ ก็จะช่วยทำให้ประชาชนเข้าใจมากขึ้น

4.4 สรุปผลการศึกษาการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

รายละเอียดสรุปผลการศึกษา แสดงดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 สรุปผลการศึกษาการประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง

ประเด็น	ผลการศึกษา
1. การประเมินผลบริบท (Context Evaluation)	
1.1 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย	1) ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน และในอนาคต เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้กับทุกภาคส่วน รวมทั้งควรมีการเพิ่มบทลงโทษให้มีความชัดเจน สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากข้อกฎหมายแล้วประสิทธิผลของการจัดทำ EIA อาจขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและจรรยาบรรณของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำรายงาน EIA ด้วย
1.2 สถานการณ์ชุมชน	1) การพัฒนาโครงการน่าจะส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนชุมชน โดยจะทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น และมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น แต่จำเป็นต้องสอบถามความต้องการของชุมชน และความกังวลใจของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งต้องมีการนำความกังวลใจของสมาชิกในชุมชนไปกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนให้เหลือน้อยที่สุด
1.3 แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานครจะพิจารณาแผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร ร่วมกับผลการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา
2. การประเมินผลปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)	
2.1 ความรู้ความเข้าใจของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA	1) ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการจัดทำ EIA แต่กลับพบว่าสมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
2.2 ความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูลที่นำมาใช้ในการจัดทำ EIA	1) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อว่าข้อมูลที่นำมาใช้ในการจัดทำ EIA มีความถูกต้องและครบถ้วนแล้วตามหลักวิชาการ เนื่องจากผู้รับผิดชอบในการทำรายงาน EIA เป็นผู้ชำนาญการสิ่งแวดล้อมที่มีใบอนุญาตและมีประสบการณ์ในการจัดทำ EIA มีการสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสภาพพื้นที่จริง ร่วมกับการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องคือ สผ.คอยกำกับดูแลและตรวจสอบอย่างเข้มงวด
2.3 ความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)	1) การกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 7 กลุ่ม ตามแนวทางของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความครอบคลุมแล้ว แต่ควรเน้นให้ความสำคัญกับผู้ได้รับผลกระทบทางลบเป็นสำคัญ ตลอดจนหน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษาในพื้นที่
3. การประเมินผลกระบวนการ (Process)	
3.1 การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส	1) ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา และเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น ในลักษณะที่เป็นการสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่อง และจะต้องให้ความสำคัญกับการฟังความคิดเห็นของประชาชนและนำไปปฏิบัติซึ่งจะส่งผลดีต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อโครงการ

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา
3.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน	1) ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง เนื่องจากเป็นช่องทางสำคัญที่ผู้รับผิดชอบโครงการจะได้รับทราบปัญหา และความกังวลใจของประชาชน รวมทั้งเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนวทางในการป้องกันผลกระทบร่วมกับโครงการได้
3.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน	2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ ได้ดำเนินการตามแนวทางของ สผ. มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน 2 ครั้ง แต่มีเพียงกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชนที่ได้รับการแจ้งล่วงหน้าก่อนการประชุมมากกว่า 15 วัน ส่วนการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในชุมชนทั่วไปได้รับทราบมีการปิดป้ายประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพียงประมาณ 1 สัปดาห์ ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าโครงการแจ้งล่วงหน้ากระชั้นชิด ทำให้ไม่มีเวลาในการเตรียมตัวอย่างเพียงพอ
3.3 ระยะเวลาในการดำเนินการ	1) ในด้านการประชาสัมพันธ์ ยังไม่ครอบคลุม ทั่วถึงและเข้มข้นเพียงพอ โดยเฉพาะในกลุ่มสมาชิกในชุมชนโดยทั่วไป ทำให้การรับทราบข้อมูลยังไม่เพียงพอสำหรับการรับรู้ถึงผลกระทบของโครงการอย่างครบถ้วน ทำให้ไม่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและลดผลกระทบที่เกิดจากโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 2) ระยะเวลาในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ค่อนข้างมีความเร่งรัดเมื่อเทียบกับโครงการในลักษณะเดียวกัน ทำให้เกิดความกังวลใจเกี่ยวกับความครบถ้วนของการวิเคราะห์ผลกระทบและการกำหนดมาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบ โดยเฉพาะผลกระทบสะสม ที่ใช้ระยะเวลายาวนานในการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา
3.4 วิธีการจัดทำ EIA	1) การใช้ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต ตามแนวทางของ สผ. มีความครอบคลุมเพียงพอ แต่ควรให้ความสำคัญกับการประเมินประเด็นที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อพื้นที่มากเป็นพิเศษ
3.5 การติดตามตรวจสอบผลกระทบ	1) แนวทางมาตรการในการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบภายใต้โครงการนี้ อาจจะยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดที่ระบุว่าควรมีการกำหนดมาตรการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผลกระทบที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงกับบริบทพื้นที่โครงการ ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เป็นมาตรการพื้นฐานทั่ว ๆ ไป 2) ส่วนในการนำมาตรการมาปฏิบัติจริง เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการควรดำเนินการอย่างจริงจัง รวมทั้งควรเพิ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในการติดตามตรวจสอบผลกระทบ จากการดำเนินโครงการอย่างเพียงพอ
4. การประเมินผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation)	
4.1 รายงาน EIA	1) หน่วยงานเจ้าของโครงการและบริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินการจัดทำรายงาน EIA ตามที่ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกำหนด 2) การจัดทำ EIA ดำเนินการโดยนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อม 3) รายงาน EIAได้ผ่านการตรวจสอบและได้รับอนุมัติจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง 4) การเข้าถึงรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ยังจำกัดอยู่ในวงแคบ เนื่องจากความหนาของรายงาน การเข้าไม่ถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการใช้ศัพท์เทคนิคทางวิชาการในรายงานเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา
5. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)	
5.1 ความเชื่อมั่นต่อโครงการ	1) ชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นต่อประโยชน์ของโครงการที่จะทำให้เกิดความสะดวกในการสัญจรของประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป แต่มีบางส่วนที่อาจไม่มีความมั่นใจต่อการจัดทำ EIA ที่ดำเนินการโดยบริษัทที่ปรึกษา แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการให้ประชาชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่องตลอดการดำเนินโครงการและการกำหนดมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อโครงการให้กับประชาชนในพื้นที่ได้
5.2 การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน	1) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการจะต้องสามารถดำเนินการตามมาตรการที่ระบุไว้ในรายงานฯได้อย่างครบถ้วนทุกมาตรการ 2) ควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลโครงการอย่างสม่ำเสมอเพื่อลดความห่วงกังวลของประชาชนที่มีต่อโครงการ 3) ควรมีมาตรการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง โดยใช้การประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการที่ต้องหาคำตอบว่าการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้เป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง และจะสามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้อย่างไร โดยการนำตัวแบบ CIPP มาเป็นกรอบในการประเมินผลโดยการนำเสนอผลการศึกษาที่เป็นข้อค้นพบโดยไม่มีการกำหนดเกณฑ์การวัด (Criteria) มาตัดสินระดับของผลการประเมินแต่มุ่งที่จะสะท้อนข้อเท็จจริงจากข้อค้นพบจากการศึกษามาสรุปและใช้กรอบแนวคิดและหลักการที่เกิดจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอภิปรายผล โดยเนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วยข้อสรุปและอภิปรายผลการศึกษาการประเมินบริบท กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ในการจัดทำ EIA ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต โดยปรากฏรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการวิจัยเรื่อง การประเมินผลระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง สามารถสรุป ผลการประเมิน โดยใช้ตัวแบบ CIPP ทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ

5.1.1 การประเมินบริบท (Context Evaluation)

การประเมินบริบท ประกอบด้วย กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ข้อมูลสถานการณ์ชุมชน นโยบาย แผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า

5.1.1.1 ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ในประเทศไทย: สรุปข้อค้นพบคือจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการ

เปลี่ยนแปลงของลักษณะโครงการและสภาพปัญหาการพัฒนาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต และสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง รวมทั้งจะต้องให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณของผู้ที่รับผิดชอบในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ยุพิน แซ่ตั้ง (2550) ที่ระบุว่าแนวทางการกำหนดมาตรฐานในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นจะต้องมีความแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งข้อค้นพบของสุทธิศักดิ์ ภัทรมานะวงศ์ (2551) ได้เสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มเติมอำนาจในการออกประกาศเกี่ยวกับการทำรายงานกระบวนการจัดทำ การมีส่วนร่วม การพิจารณาและแก้ไขรายงาน การติดตามและตรวจสอบผลกระทบ ตลอดจนบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ รวมทั้งสอดคล้องข้อค้นพบของอาภาภรณ์ อึ้งอัมพรวิไล (2554) ที่ระบุว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดทำ EIA คือ ผู้จัดทำรายงานต้องอาศัยหลักเกณฑ์และเครื่องมือที่ครบถ้วน และมีคุณภาพ ขณะที่ผู้พิจารณารายงาน EIA ต้องอาศัยธรรมาภิบาลในการพิจารณาในประเด็นที่เป็นเชิงนามธรรม

5.1.1.2 ด้านชุมชน: สรุปข้อค้นพบคือผู้ดำเนินการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับ ความต้องการของชุมชน และความกังวลใจของประชาชนในพื้นที่คล้ายคลึงกับข้อค้นพบของพิเชฐ โสภณแพทย์ และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555) ที่ระบุว่าการให้ความสำคัญกับชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตลอดทั้งกระบวนการศึกษาจะช่วยป้องกันและลดความขัดแย้งได้ รวมทั้งจะต้องจัดกิจกรรมให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่มากที่สุด

5.1.1.3 ด้านนโยบายและแผนงานระบบขนส่งมวลชนทางรางของ กทม.: สรุปข้อค้นพบคือผู้รับผิดชอบในการจัดทำ EIA จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการพัฒนาโครงการ และศักยภาพในการรองรับโครงการพัฒนาของพื้นที่ ทั้งนี้ ข้อสรุปในประเด็นนี้เกิดจากการพิจารณาว่าโครงการนี้อาจไม่มีความจำเป็นและอาจส่งผลกระทบทำให้การจราจรบริเวณพื้นที่ดีขึ้นไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนความสอดคล้องของข้อค้นพบกับกับงานวิจัยอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันพบว่าข้อค้นพบในประเด็นนี้ไม่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น

5.1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

การประเมินปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน และความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้เสีย พบว่า

5.1.2.1 ด้านความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA: สรุปข้อค้นพบคือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ยกเว้นประชาชนในพื้นที่ ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับข้อค้นพบของ รุจิกานต์ เสนาคง (2559) ที่ระบุว่าภาคประชาชนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานเจ้าของโครงการด้วยความเป็นธรรม และเปิดใจยอมรับข้อมูลต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำ EIA ของสมาชิกในชุมชนนั้นอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านเทคนิคทางวิชาการที่ยากต่อการทำความเข้าใจในระยะสั้น ประกอบกับพื้นฐานด้านการศึกษาของสมาชิกในชุมชนที่แตกต่างกันออกไป

5.1.2.2 ด้านความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ EIA: สรุปข้อค้นพบคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ เชื่อว่าข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง มีความถูกต้องและครบถ้วนและเป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผู้รับผิดชอบในการทำรายงาน EIA เป็นผู้ชำนาญการสิ่งแวดล้อมที่มีใบอนุญาตการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีประสบการณ์ในการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมมานานกว่า 20 ปี ประกอบกับทีมวิชาการได้มีการสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสภาพพื้นที่จริง ร่วมกับสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่อย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของผลกระทบที่ทำการประเมิน อย่างไรก็ตามข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในสภาพความเป็นจริงนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถตรวจสอบได้อย่างแท้จริงว่าการจัดทำ EIA ของหน่วยงานรับผิดชอบโครงการที่ดำเนินการโดยที่ปรึกษานั้นได้มีการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ที่ถูกต้องและครบถ้วนหรือไม่ ดังนั้น จึงต้องพึ่งพาความรู้ความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ คชก. ที่จะต้องทำหน้าที่ในการตรวจสอบแทนภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีข้อจำกัดทางวิชาการ

5.1.2.3 ด้านความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: สรุปข้อค้นพบคือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมภายใต้โครงการนี้ได้มีการจัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนการรับความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ครอบคลุมทั้ง 7 กลุ่ม ตามแนวทางของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถกล่าวได้ว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมภายใต้โครงการนี้ได้ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ อย่างความครอบคลุม แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงยังพบว่ามีสมาชิกในชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสรับรู้ข้อมูลหรือเข้าร่วมการประชุม ด้วยข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและงบประมาณ ทำให้ไม่ครอบคลุมประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง แตกต่างจากข้อค้นพบของ

พิเชฐ โสภณ-แพทย์ และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555) ที่ระบุว่าการขาดความครอบคลุมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีสาเหตุมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมเนื่องจากยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและผู้นำชุมชนขาดความตระหนักและความกระตือรือร้นในการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนและผู้ดำเนินโครงการ

5.1.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

การประเมินกระบวนการ ประกอบด้วย การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใสของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ระยะเวลาในการดำเนินการ วิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการติดตามตรวจสอบผลกระทบ โดยผลการประเมิน พบว่า

5.1.3.1 ด้านการเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส: สรุปข้อค้นพบ คือ สมาชิกในชุมชนต้องการให้โครงการมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา และเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) ซึ่งจะส่งผลดีทำให้ประชาชนและสมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในโครงการเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การเปิดเผยข้อมูลภายใต้โครงการนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการให้ข้อมูลทางเดียว (One Way Communication) โดยเฉพาะในประเด็นการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ โดยประชาชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่มโครงการ (Project Formulation) รวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ ของเอกสารประกอบการประชุมโดยเฉพาะผลกระทบจากโครงการยังไม่ลึกซึ้งและครบถ้วนเพียงพอที่จะทำให้ประชาชนสามารถเกิดความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของโครงการอย่างครบถ้วนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รุจิกานต์ เสนาคง (2559) ที่ระบุว่าในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โดยการเปิดเผยข้อมูลที่มีความถูกต้อง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลโครงการ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างแท้จริง

5.1.3.2 ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน: สรุปข้อค้นพบ คือ การจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ได้ดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวทางของ สผ. โดยจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 2 ครั้งคือในขั้นตอนการปฐมนิเทศ (Public Scoping) และในการนำเสนอร่างรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Public Review) แต่มีการแจ้งให้ประชาชนเข้าร่วมการรับฟังความคิดเห็นที่กระชั้นชิดเกินไป กล่าวคือในการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นแต่ละครั้ง แม้จะมีการทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชนให้ได้รับทราบล่วงหน้าก่อน 15 วัน ถูกต้องตามระเบียบ

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 ก็ตาม แต่การปิดประกาศเชิญชวนสมาชิกในชุมชน (ที่ไม่ได้รับหนังสือเชิญเข้าร่วมการประชุมโดยตรง) ในขั้นตอนการปฐมนิเทศ (Public Scoping) ดำเนินการล่วงหน้าเพียง 1 สัปดาห์ จึงทำให้สมาชิกในชุมชนออกมาระบุว่าการเชิญเข้าร่วมการประชุมรับฟังความคิดเห็นค่อนข้างกระชั้นชิด ส่วนในกรณีผู้นำชุมชนนั้น แม้จะได้รับการแจ้งล่วงหน้าก่อน 15 วัน ก็ไม่เพียงพอสำหรับหลาย ๆ คนในการทำความเข้าใจโครงการที่มีความซับซ้อนและเต็มไปด้วยศัพท์เทคนิคเป็นจำนวนมาก ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นการเชิญเข้าร่วมการประชุมแบบกระชั้นชิด และมีเวลาในการเตรียมตัวไม่เพียงพอ นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนยังสะท้อนด้วยว่าการประชาสัมพันธ์ไม่ค่อยทั่วถึง ทำให้มีสมาชิกในชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการบางส่วนไม่ได้รับทราบว่ามีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ

หากเปรียบเทียบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้โครงการนี้กับแนวคิดเรื่องระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Arnstein (1969) จะพบว่าการมีส่วนร่วมภายใต้โครงการนี้อยู่ในระดับที่ 3 ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing Ladder) และระดับที่ 4 การปรึกษาหารือ (Consultation Ladder) โดย Sherry Arnstein ได้ระบุถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมระดับการให้ข้อมูลข่าวสารหรือการมีส่วนร่วมระดับที่ 3 ว่าเป็นการสื่อสารทางเดียว หากการให้ข้อมูลเกิดความล่าช้า สมาชิกชุมชนก็ไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปออกแบบโครงการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน รวมทั้งข้อมูลที่ถูกนำเสนอให้กับชุมชนมักเป็นข้อมูลแบบผิวเผินที่ไม่สามารถทำให้ชุมชนตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมได้ รวมทั้งได้ระบุปัญหาของการที่ส่วนร่วมระดับที่ 4 หรือการมีส่วนร่วมระดับการปรึกษาหารือ ที่อาศัยการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นเครื่องมือสำคัญ ว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมแบบปลอม ๆ อีกรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากไม่มีอะไรมารับประกันได้ว่าข้อเสนอ แนวคิด หรือข้อกังวลใจของผู้เข้าประชุมจะถูกนำไปปรับปรุงแก้ไขอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ Sherry Arnstien ยังได้สรุปด้วยว่าการมีส่วนร่วมในระดับ 3-4 นี้ นับว่าเป็นระดับการมีส่วนร่วมแบบหลอกลวงหรือแบบขอไปทีหรือ Tokenism ซึ่งผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมไม่สามารถมั่นใจได้ว่าข้อเสนอหรือข้อกังวลใจของพวกเขาจะได้รับการสนองตอบหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

5.1.3.3 ด้านระยะเวลาในการจัดทำ EIA: ในด้านการประชาสัมพันธ์สามารถสรุปได้ว่าการประชาสัมพันธ์ยังดำเนินการแบบกระชั้นชิดและไม่ต่อเนื่อง ข้อมูลที่เปิดเผยให้ประชาชนได้รับทราบยังไม่ชัดเจนและเพียงพอที่จะสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับผลกระทบที่ชุมชนมีโอกาสที่จะได้รับ

ส่วนระยะเวลาในการดำเนินการด้านเทคนิค ค่อนข้างกระชั้นชิดและมีความเร่งรีบหากเปรียบเทียบกับโครงการในลักษณะเดียวกัน (อาทิ โครงการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการรถไฟฟ้าสายสีเทา) กล่าวคือโครงการนี้ใช้ระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เป็นระยะเวลาประมาณ 10 เดือนขณะที่โครงการที่มีลักษณะเดียวกันใช้ระยะเวลาประมาณ 12 เดือน

5.1.3.4 ด้านวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม: สามารถสรุปได้ว่าการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม 4 ด้านหลัก (ประกอบด้วยทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต) ตามที่ สผ. ได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับการจัดทำ EIA ของโครงการต่าง ๆ แต่หากพิจารณาในด้านความครอบคลุม ความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนแล้วหรือไม่ สมาชิกในชุมชนระบุว่าไม่แน่ใจเนื่องจากยังไม่เคยอ่านในรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่มีความคาดหวังว่าผู้ที่รับผิดชอบในการจัดทำ EIA จะมีการพิจารณาให้ครอบคลุมในประเด็นปัญหาที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม เช่นเดียวกันกับการติดตามตรวจสอบผลกระทบ ต้องกำหนดมาตรการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผลกระด้านต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการ ไม่ควรกำหนดมาตรการที่เป็นมาตรการพื้นฐานทั่วไป แต่ควรกำหนดมาตรการให้เฉพาะเจาะจงตามพื้นที่นั้นด้วย รวมทั้งควรมีความเข้มงวดในการนำมาตรการมาปฏิบัติจริง เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ และควรเพิ่มหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในการติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินโครงการพัฒนาในประเทศ

5.1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

การประเมินผลผลิต ได้แก่ ผลผลิตสำคัญของการจัดทำ EIA รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม พบว่า ในปัจจุบัน (สิงหาคม 2561) รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ได้ผ่านความเห็นชอบคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของ สผ. และผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงสามารถสะท้อนให้เห็นว่าการจัดทำ EIA โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ได้มีการดำเนินการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามระเบียบกฎหมาย และมาตรฐานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงรายงาน EIA ฉบับสมบูรณ์ของสาธารณชน เนื่องข้อจำกัดในเผยแพร่รายงาน ข้อจำกัดในการเข้าถึง

ระบบอินเทอร์เน็ตของสมาชิกในชุมชนบางส่วนที่มีฐานะค่อนข้างยากจน และข้อจำกัดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจรายงานที่มีการใช้ศัพท์เทคนิคทางวิชาการเป็นจำนวนมากของสาธารณชน

ด้านความเชื่อมั่นต่อโครงการ: สามารถสรุปได้ว่ามีประชาชนและสมาชิกในชุมชนบางส่วนเกิดความไม่เชื่อมั่นว่าบริษัทที่ปรึกษาจะดำเนินการประเมินผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินโครงการอย่างตรงไปตรงมา แต่ประชาชนส่วนใหญ่มีความมั่นใจในประสบการณ์และความเป็นมืออาชีพของบริษัทที่ปรึกษา รวมทั้งมีความมั่นใจว่าโครงการจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในด้านคมนาคม โดยสมาชิกในชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการสร้างการมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจต่อโครงการมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับ Santiso (2001) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมว่าเป็นการดำรงความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใส (Transparency) ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ (Accountability) ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ (Responsibility) ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรม (Equity) และความยุติธรรม (Justice) ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน และเมื่อเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในการดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการก็จะเกิดขึ้นในสายตาของประชาชนโดยอัตโนมัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำหรับคาดการณ์ความกังวลใจของชุมชน และทัศนคติของสาธารณชน

ด้านการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโครงการอย่างยั่งยืน: สามารถสรุปได้ว่าสมาชิกในชุมชนต้องการให้หน่วยงานเจ้าของโครงการกำหนดมาตรการที่สามารถบรรเทาหรือลดผลกระทบได้จริงตามที่ระบุไว้ในรายงาน EIA ครบทุกมาตรการ รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดมาตรการเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมและจะต้องให้ความสำคัญสูงสุดกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสอดคล้องกันกับ Irvin and Stansbury (2004) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการป้องกันการเผชิญหน้าในลักษณะที่รุนแรง เนื่องจากโดยธรรมชาติในการดำเนินโครงการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นโครงการใดก็ตามมักมีลักษณะของ “เหรียญที่มีสองด้าน” ด้านหนึ่งคือด้านของผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีโครงการ อีกด้านหนึ่งคือด้านของผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดจากการดำเนินโครงการ โครงการที่ถูกพิจารณาและตัดสินใจให้ดำเนินการมักจะถูกพิจารณาจากหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบว่ามีผลประโยชน์ด้านบวกมากกว่าผลกระทบด้านลบ แต่มุมมองเช่นนี้มักไม่สอดคล้องกับผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบ และหากไม่มีการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมก็มักนำไปสู่สถานการณ์ของการเผชิญหน้าในลักษณะรุนแรง (Violence Confrontation) ซึ่งในบางครั้งบานปลายถึงขั้นการทำลายทรัพย์สินหรือการทำร้ายร่างกายของอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความ

คิดเห็นไม่สอดคล้องกัน การมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนที่มีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึก หรือแสดงเจตจำนงเฉกเช่นวิญญูชน เป็นเวทีของการพูดจากันด้วยเหตุผล เป็นเวทีของการประนีประนอมกันของผลประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งกับผลกระทบด้านลบของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยวิธีการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข

โดยสามารถสรุปการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จได้ดังภาพที่ 5.1

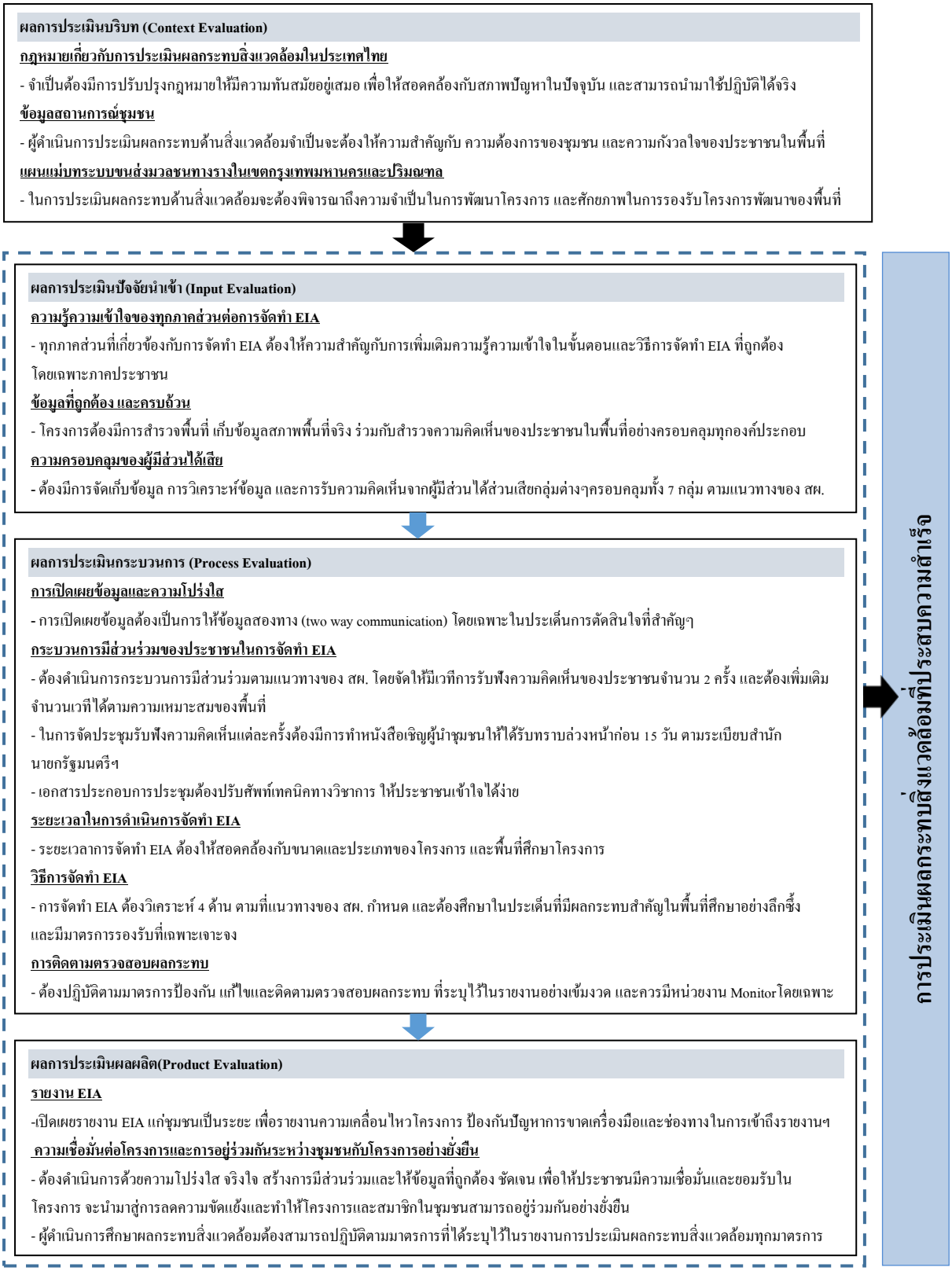

ภาพที่ 5.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จ

5.2 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหา อุปสรรค ในการจัดทำ EIA

5.2.1 ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำ EIA

จากการศึกษาทำให้สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การจัดทำ EIA ประสบความสำเร็จ คือ

5.2.1.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการจัดทำ EIA เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำ EIA โดยการ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ เป็นกระบวนการเปลี่ยนสถานะของภาคประชาชนที่เป็นเพียงผู้รอรับผลของการพัฒนา และให้กลายมาเป็นผู้ร่วมพัฒนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบชะตาชีวิตของตนเองและชุมชน สอดคล้องกับ Tosun (2000) ได้กล่าวถึงประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมการพัฒนา อันนำไปสู่การยกระดับความสำคัญของภาคประชาชนต่อกระบวนการพัฒนา อันเชื่อมโยงไปสู่การได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ และ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการกำหนดนโยบาย วางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาที่คำนึงถึงผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

เช่นเดียวกับ Jami and Walsh (2014) ว่าการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญ คือ (1) ยกระดับความเข้าใจในความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ (2) เป็นการบูรณาการความต้องการของประชาชนกับความรู้ของผู้เชี่ยวชาญเพื่อคุณภาพการตัดสินใจที่ดีขึ้น (3) เป็นการยกระดับความเข้าใจของสาธารณะต่อบทบาทความรับผิดชอบและข้อจำกัดของหน่วยงาน (อาทิ เรื่องสังคม การเงิน การเมือง กฎหมาย เป็นต้น) (4) ทำให้เกิดความสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม (5) ลดความขัดแย้ง (6) เพิ่มความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวัน (7) ทำให้เกิดการปฏิบัติตามด้วยความรู้สึกของการเป็นเจ้าของแนวคิดในการแก้ไขปัญหา (8) สร้างโอกาสในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตัดสินใจกับสาธารณะ (9) ทำให้สาธารณะเกิดความตระหนักล่วงหน้าตั้งแต่เนิ่น ๆ (10) สร้างความไว้วางใจและยกระดับความน่าเชื่อถือของหน่วยงานในการรับรู้ของชุมชน (11) ให้การศึกษากับชุมชนเกี่ยวกับประเด็นด้านวิชาการที่มีความซับซ้อน และ (12) สามารถกระจายข้อมูลที่ถูกต้องต่อสาธารณะในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม

สอดคล้องกันกับ Irvin and Stansbury (2004) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่า (1) การมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจได้ เนื่องจากการตัดสินใจที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมไม่ใช่การตัดสินใจที่มาจากคนเพียงคนเดียว หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมเป็นการตัดสินใจที่ผ่านการพิจารณามาอย่างรอบคอบจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน อีกทั้งการตัดสินใจในบางประเด็นผ่านกระบวนการถกเถียงและแสดงความคิดเห็นมากกว่า 1 ครั้ง (2) การมีส่วนร่วมสามารถลดค่าใช้จ่าย และ การสูญเสียเวลาในการทำงาน หลายคนมักจะมองว่าการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้กับโครงการโดยไม่จำเป็น เนื่องจากการมีส่วนร่วมจะช่วยลดความผิดพลาดในการดำเนินงานโครงการทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงทั้งในเชิงพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ ทำให้การดำเนินโครงการสามารถแก้ไขปัญหาหรือนำไปสู่การพัฒนาได้จริง จึงมีส่วนสำคัญในการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาให้กับภาครัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ (3) การมีส่วนร่วมนำไปสู่การสร้างความเห็นพ้องต้องกัน สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมคือการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนต่อโครงการ และถ้าโครงการใดที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมถึงขั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการตัดสินใจก็จะสามารถสร้างความรู้สึกในการมีส่วนเป็นเจ้าของโครงการให้กับประชาชนในชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าพวกเขาเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของชุมชนด้วยตัวเอง ก็จะนำไปสู่การเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อโครงการ (4) การมีส่วนรวมทำให้กระบวนการนำโครงการไปปฏิบัติทำได้ง่ายขึ้น เมื่อประชาชนเกิดความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับโครงการแล้ว สิ่งที่ตามมาคือการให้ความร่วมมือกับโครงการของประชาชนในชุมชนซึ่งส่งผลให้การนำโครงการไปปฏิบัติสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น (5) การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการป้องกันการเผชิญหน้าในลักษณะที่รุนแรง เนื่องจากโดยธรรมชาติในการดำเนินโครงการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นโครงการใดก็ตามมักมีลักษณะของ “เหรียญที่มีสองด้าน” ด้านหนึ่งคือด้านของผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีโครงการ อีกด้านหนึ่งคือด้านของผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดจากการดำเนินโครงการ โครงการที่ถูกพิจารณาและตัดสินใจให้ดำเนินการมักจะถูกพิจารณาจากหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบว่ามีผลประโยชน์ด้านบวกมากกว่าผลกระทบด้านลบ แต่มุมมองเช่นนี้มักไม่สอดคล้องกับผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบ และหากไม่มีการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมก็มักนำไปสู่สถานการณ์ของการเผชิญหน้าในลักษณะรุนแรง ซึ่งอาจบานปลายถึงขั้นการทำลายทรัพย์สินหรือการทำร้ายร่างกายของอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน การมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนที่มีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึก หรือแสดงเจตจำนงเฉกเช่นวิญญูชน เป็นเวทีของการพูดจากันด้วยเหตุผล

เป็นเวทีของการประนีประนอมกันของผลประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งกับผลกระทบด้านลบของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยวิธีการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข

นอกจากนี้แล้ว Santiso (2001) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการดำรงความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใส (Transparency) ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ (Accountability) ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ (Responsibility) ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรม (Equity) และความยุติธรรม (Justice) ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน และเมื่อเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นในการดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการก็จะเกิดขึ้นในสายตาของประชาชนโดยอัตโนมัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำหรับคาดการณ์ความกังวลใจของชุมชน และทัศนคติของสาธารณชน

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลผลิตของการมีส่วนร่วมคือ การสะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึกของประชาชนในชุมชน ไม่ว่าจะประเด็นความกังวลใจต่อผลกระทบด้านลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการหรือผลประโยชน์ด้านบวกที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนบางกลุ่ม หรือทัศนคติในแง่มุมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นผลประโยชน์ที่สำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ทำให้หน่วยงานรับผิดชอบโครงการสามารถรับรู้และเข้าใจความต้องการของประชาชนในชุมชน และเป็นประโยชน์อย่างมากในการกำหนดกลยุทธ์และการวางแผนดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ และ การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

สาระสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นผลประโยชน์ที่แอบซ่อนอยู่ของการมีส่วนร่วมคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชน การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้ประชาชนในชุมชนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการ การมีส่วนร่วมนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนที่ถูกขับส่งจากสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่จริง กลไกเช่นนี้เป็นกลไกที่มีพลังอย่างมากที่ส่งเสริมให้เกิดขบวนการประชาสังคม (Civil Society) ขึ้นในพื้นที่และพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งในท้ายที่สุด

5.2.1.2 ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ความรู้ความเข้าใจของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ หากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน มีความเข้าใจในเป้าหมายของกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ รวมถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในกระบวนการ

ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) จะส่งผลให้ภาคประชาชนเข้าใจภาพรวม สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนตนเองจากการพัฒนาโครงการได้

5.2.1.3 การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใสในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ของโครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตามต้องมีการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้อง ที่ได้ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโครงการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้รับทราบอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบทางลบจากการพัฒนาโครงการ รวมถึงความโปร่งใสในกระบวนการจัดทำ EIA ที่ต้องนำข้อมูลสภาพปัจจุบันที่ถูกต้องเป็นจริงมาศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบตามสภาพความเป็นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูลเพื่อให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลให้รายงาน EIA มีความน่าเชื่อถือ และประชาชนก็จะมีความเชื่อมั่นในโครงการตามมา

5.2.2 ปัญหาหรืออุปสรรคของการจัดทำ EIA ในประเทศไทย

จากการศึกษาสามารถสรุปปัญหาอุปสรรคในการจัดทำ EIA ในประเทศไทย ได้ดังนี้

5.2.2.1 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ปัญหาอุปสรรคด้านระเบียบกฎหมาย สามารถสรุปได้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน (อาทิ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 และระเบียบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) มีการกำกับดูแลเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ยังไม่มีการกำกับในเชิงคุณภาพ ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำ EIA มีปัญหาเชิงคุณภาพในประเด็นต่าง ๆ อาทิ ความลึกในการนำเสนอเนื้อหาของผู้จัดทำรายงาน EIA คุณภาพของเอกสารประกอบการประชุม คุณภาพและความครอบคลุมของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร คุณภาพการตอบข้อซักถามของผู้ที่ศึกษา เทคนิคที่ใช้ในการประเมินผลกระทบ ความลึกในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว การกำหนดระเบียบกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแม้จะมีข้อดีในการบังคับให้เจ้าของงานหรือผู้จัดทำ EIA ต้องจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการบังคับให้ทุกโครงการพัฒนาจะต้องจัดให้กิจกรรมการมีส่วนร่วมตามที่ระเบียบกฎหมายได้มีการกำหนดเอาไว้ แต่มีผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนาด้วยเช่นกัน กล่าวคือระเบียบกฎหมายได้กลายเป็นที่พิงหลังให้เจ้าของงานหรือที่ปรึกษาไว้ใช้อ้างอิงความชอบธรรมว่าได้ดำเนินการจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมตามกฎหมายแล้ว รวมทั้งเป็นตัวการในการจำกัดความสร้างสรรค์ในการจัดกระบวนการมีส่วน

ร่วมของเจ้าของงานหรือที่ปรึกษาไม่ให้คิดหรือทำอะไรใหม่ ๆ นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าจะตระหนักเป็นอย่างดีว่ามีวิธีการอื่น ๆ ที่ดีกว่าวิธีการที่ข้อกฎหมายกำหนด

2) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานเจ้าของโครงการพัฒนาหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ทำหน้าที่จัดทำ EIA ข้อจำกัดในฝั่งเจ้าของโครงการพัฒนาอาจเกิดมาจากหลายสาเหตุ

ประการแรก คือ การไม่เห็นความสำคัญหรือไม่เข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่เกิดจากหน่วยงานเจ้าของโครงการ หรือหน่วยงานอนุมัติงบประมาณ ที่เป็นหน่วยงานกำกับการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐ ทำให้งบประมาณในการจัดทำงานการมีส่วนร่วมภายใต้โครงการ EIA จำกัดกิจกรรมไว้เพียงกิจกรรมที่ระเบียบกฎหมายได้มีการบัญญัติเอาไว้

ประการที่สอง หากตีความจากวิธีการดำเนินงานการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าหน่วยงานเจ้าของโครงการมักต้องการจะเก็บอำนาจในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ๆ เอาไว้เองแทนการกระจายอำนาจให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Mostert (2003) ที่ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะก้าวไปถึงการได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง หากพิจารณาในฝั่งหน่วยงานของรัฐ สามารถกล่าวได้ว่าหน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความปรารถนาที่จะรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหากไม่ถูกบังคับด้วยข้อกฎหมาย และหน่วยงานของรัฐมักจะเริ่มต้นกระบวนการมีส่วนร่วมล่าช้า

ประการสุดท้าย คือ จากการสังเกตของผู้วิจัยสรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการนี้มักเป็นเพียงการนำสิ่งที่หน่วยงานหรือที่ปรึกษาคิดเอาไว้แล้วไปแสวงหาความชอบธรรมจากชุมชน กล่าวคือชุมชนมักไม่ได้รับโอกาสให้ตัดสินใจในประเด็นที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพวกเขา การตัดสินใจของชุมชนที่ผ่านมามักเป็นประเด็นเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่มีนัยสำคัญ อาทิ รูปแบบของสถานีรถไฟ เป็นต้น แต่พวกเขาไม่เคยได้เข้าไปตัดสินใจว่าควรสร้างรถไฟฟ้าหรือไม่ เส้นทางรถไฟฟ้าควรผ่านที่ไหนบ้าง เป็นต้น สอดคล้องกับ Arnstein (1969) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมแบบไม่มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงจะเป็นเครื่องมือที่ผู้มีอำนาจหรือหน่วยงานรัฐเจ้าของโครงการสามารถนำไปใช้กล่าวอ้างได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ได้มีการพิจารณากันอย่างรอบด้านแล้ว แต่อาจมีเพียงคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ เช่นเดียวกับที่ Mostert (2003) กล่าวว่า ประชาชนมักจะได้รับรู้ข้อมูลโครงการในขั้นที่แทบจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนอะไรได้โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐมักจะละเลยที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอของประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับจากกระบวนการมีส่วนร่วม สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนเกิดความผิดหวังและขมขื่นต่อกระบวนการมีส่วนร่วมที่ถูกจัดให้มีขึ้น รวมทั้งทำให้ประชาชนขาด

ความเชื่อถือและศรัทธาต่อหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการ รวมทั้งบรรดาบริษัทที่ปรึกษาที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานเจ้าของโครงการให้ดำเนินการแทน

3) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากตัวชุมชนเอง ปัญหาสำคัญที่เป็นข้อจำกัดของชุมชนต่าง ๆ ประกอบด้วย

ประการแรก ปัญหาคุณภาพของสมาชิกในชุมชน สมาชิกของชุมชนหลายชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและขาดความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน รวมทั้งมักไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นสาธารณะ ทำให้ขาดอำนาจต่อรองกับหน่วยงานเจ้าของโครงการเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ความเข้าใจโครงการ และบางกรณีอาจส่งผลต่อเนื่องให้เกิดสถานการณ์การเผชิญหน้าระหว่างหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบโครงการกับสมาชิกในชุมชน

ประการที่สอง ปัญหาความด้านฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนหลายคนไม่สามารถปลีกตัวจากการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวมาเข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ถูกจัดขึ้นได้ ทำให้บุคคลที่มาร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมมิใช่กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอย่างแท้จริง แต่กลายเป็นสมาชิกกลุ่มจัดตั้งที่ถูกระดมเข้ามา หรือฐานคะแนนเสียงทางการเมืองที่อาจไม่ได้รับผลกระทบจากโครงการเลย สอดคล้องกับ Mostert (2003) ที่ระบุว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือผู้เข้ามามีส่วนร่วมบางส่วนมิได้มีความเป็นตัวแทนของผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง หลาย ๆ ครั้งที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นกลุ่มจัดตั้ง มีการเชิญบุคคลที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาครอบงำความคิดหรือข้อเสนอของผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง ทำให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบที่แท้จริงขาดความเชื่อมั่นว่าหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบจะนำข้อมูลที่พวกเขายอมเสียเวลามาร่วมแสดงความคิดเห็นได้ถูกนำไปดำเนินการอย่างจริงจัง อีกทางหนึ่งคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มนี้อาจเป็นผู้ที่มีสภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองหรือต้องหาเช้ากินค่ำ การเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการของรัฐหมายถึงการสูญเสียรายได้จากการทำงานเพื่อใช้เลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งบางคนอาจไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางเพื่อไปร่วมแสดงความคิดเห็น หรือเพื่อซื้อหาเอกสารหรือสรรหาข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับโครงการมาศึกษาทำความเข้าใจ นอกจากนี้แล้ว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางคนยังมีกรอบคิดแบบเก่าว่า “การพัฒนาเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ มิใช่หน้าที่ของประชาชน”

ประการสุดท้าย ปัญหาคุณภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ อันเนื่องมาจาก การไม่ยอมแสดงความคิดเห็น ขาดแคลนข้อมูล หรือสมาชิกมีความเห็นแก่ตัว ใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็นมากจนเกินไป ขาดแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการขาดการยอมรับความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับตัวเอง

5.2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากความไม่เชื่อมั่นของประชาชนต่อความเป็นอิสระของบริษัทที่ปรึกษาที่เป็นผู้จัดทำ EIA แม้ว่าสมาชิกในชุมชนจะไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าการนำข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบการจัดทำ EIA ในครั้งนี้ว่าเป็นข้อมูลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง ตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันหรือไม่ และส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในความเป็นมืออาชีพและประสบการณ์ของที่ปรึกษา แต่มีสมาชิกในชุมชนบางส่วนยังไม่มีความมั่นใจว่าบริษัทที่ปรึกษาที่ทำหน้าที่จัดทำ EIA ภายใต้โครงการนี้จะมีความเป็นอิสระทางวิชาการจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการในการวิเคราะห์ผลกระทบและการจัดทำมาตรการในการป้องกันและลดผลกระทบอย่างเพียงพอและครอบคลุม

5.2.2.3 ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำ EIA เนื่องจากกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้หลักการทางวิชาการมาใช้ในการวิเคราะห์ รวมทั้งมีการใช้ศัพท์เทคนิคเฉพาะด้านเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ยังไม่เข้าใจในหลักการ และขั้นตอนในการประเมินมากนัก ทำให้ความสามารถในการพิจารณาว่ามีการศึกษาผลกระทบและกำหนดมาตรการต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเพียงพอ หรือครอบคลุมมากน้อยเพียงใด ไม่มากตามไปด้วย ทำให้เกิดความเสี่ยงที่การพัฒนาโครงการจะส่งผลกระทบทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนต่ำลง สอดคล้องกับที่ Arnstein (1969) กล่าวไว้ว่า ในฝั่งผู้ไม่มีอำนาจ หรือ ผู้ได้รับผลกระทบ พวกเขาขาดแคลนทั้งในเรื่องความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ขาดความเข้มแข็งการเมือง ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดโครงสร้างพื้นฐาน และที่สำคัญที่สุด คือ ขาดความรู้ที่เท่าทันกลุ่มผู้มีอำนาจ ทำให้การต่อรองกับผู้มีอำนาจออกมาใน 2 รูปแบบคือ ต่อรองแล้วไม่ได้รับการตอบสนองเนื่องจากขาดเหตุผลสนับสนุนเชิงวิชาการที่ได้รับการยอมรับจากสาธารณะโดยทั่วไป และต่อรองออกมาแล้วไม่ได้รับประโยชน์อย่างที่ควรได้รับเป็นผลให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวหรือชุมชนตกต่ำหรือแย่ลงกว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื่องจากผลการศึกษาของงานวิจัยนี้ได้สะท้อนค่อนข้างชัดเจนว่าปัญหาสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดทำ EIA ภายใต้โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทองคือปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยประเด็นปัญหาด้านการมีส่วนร่วมได้ฝังตัวอยู่แทบทุกองคาพยพของกระบวนการจัดทำ EIA จนอาจกล่าวได้ว่า “EIA คือ การมีส่วนร่วม การจัดทำ EIA ที่ไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจะไม่

สามารถเป็นการจัดทำ EIA ที่ดีได้” ดังนั้นข้อเสนอแนะที่เกิดจากการวิจัยนี้จึงจะเป็นข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

5.3.1.1 ข้อเสนอแนะด้านกฎหมายด้าน EIA และด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต

2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน (อาทิ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 และระเบียบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ให้มีการกำกับดูแลทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ รวมทั้งควรมีการกำหนดกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของการมีส่วนร่วมภายใต้การจัดทำ EIA ในประเด็นสำคัญ อาทิ คุณภาพในการนำเสนอเนื้อหาของผู้จัดทำรายงาน EIAในกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบต่าง ๆ หรือการรับฟังความคิดเห็น คุณภาพของเอกสารประกอบการประชุม คุณภาพและความครอบคลุมของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร คุณภาพการตอบข้อซักถามของผู้ที่ศึกษา เทคนิคที่ใช้ในการประเมินผลกระทบความลึกในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

5.3.1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานเจ้าของโครงการพัฒนาหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ทำหน้าที่จัดทำ EIA ประกอบด้วย

1) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการในสัดส่วนที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากขอบเขตพื้นที่และจำนวนผู้ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาและบริษัทที่ปรึกษาควรยกระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดทำ EIA

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการควรดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่เนิ่น ๆ และให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อผลที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Early & Effective) โดยต้องมีความจริงใจที่จะสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจสำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน

4) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการควรยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดำเนินการเพียงการให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสารและการรับฟังความคิดเห็นซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมแบบขอไปที หรือ Tokenism โดยยกระดับเป็นหุ้นส่วน (Partnership

Ladder) โดยการกระจายอำนาจการตัดสินใจ หรือมีการทำข้อตกลงกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการกับชุมชนเพื่อแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

5.3.1.3 ข้อเสนอแนะสำหรับยกระดับคุณภาพชุมชนในกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1) สมาชิกชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโครงการพัฒนา ควรให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโครงการและผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน รวมทั้งให้ความสำคัญกับประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

2) สมาชิกในชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมอย่างเพียงพอในการเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของผลกระทบที่เกิดกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน ไม่ใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็นมากจนเกินไป มีความเป็นประชาธิปไตย และใจกว้างในการยอมรับฟังความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับตัวเอง

5.3.1.4 ข้อเสนอแนะในการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อความเป็นอิสระในการจัดทำ EIA ประกอบด้วย

1) ควรกำหนดให้หน่วยงานที่เป็นกลางทำหน้าที่ในการจัดจ้างที่ปรึกษาในการจัดทำ EIA อาทิ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) หรือสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ จัดตั้งองค์กรอิสระสำหรับทำหน้าที่พิจารณาจัดจ้างที่ปรึกษาในการจัดทำ EIA เป็นต้น

2) เพิ่มบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเจ้าของพื้นที่ ภาคประชาชน ให้เข้ามามีบทบาทในการพิจารณากระบวนการจัดทำ EIA และการดำเนินการติดตามประเมินผลการดำเนินมาตรการการป้องกันและลดผลกระทบโดยให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาด้านเทคนิค

5.3.1.5 ข้อเสนอแนะในการสร้างความรู้ ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำ EIA ประกอบด้วย

1) ควรมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ที่มีความกระชับและหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิคโดยใช้ภาษาที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้โดยง่าย

2) ควรกำหนดให้มีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำ EIA ก่อนที่จะมีการประชุมรับฟังความคิดเห็น โดยอาจกำหนดให้หน่วยงานที่เป็นกลางจัดสรรงบประมาณให้กับสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความเป็นกลาง จัดกิจกรรม

ให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการพัฒนากับชุมชนอย่างรอบด้าน ก่อนที่บริษัทที่ปรึกษาจะเข้ามาจัดทำ EIA ในพื้นที่โครงการ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรให้ความสำคัญกับการวิจัยแนวทางในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ EIA กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การกำหนดกลไกและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่จะทำหน้าที่กำกับดูแลคุณภาพของกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ EIA

5.3.2.2 ควรมีการวิจัยแนวทางในการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ EIA มากยิ่งขึ้น

5.3.2.3 ควรมีศึกษาประเภทและคุณลักษณะของกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ทำให้การจัดทำ EIA เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด นอกเหนือจากการให้ข้อมูลข่าวสาร และการรับฟังความคิดเห็นที่มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

5.3.2.4 ควรนำข้อค้นพบที่เกิดจากการศึกษานี้ไปดำเนินการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อให้เกิดความมั่นใจก่อนที่จะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาระบบ EIA ของประเทศไทยในภาพรวมต่อไป

บรรณานุกรม

กิตติชัย ดวงมาลย์. 2556. **ความจริงที่ต้องรู้...เกี่ยวกับการวิเคราะห์**. ค้นวันที่ 26 เมษายน 2561 จาก http://www.ku.ac.th/web2012/index.php?c=adms&m=seltab_th&time=20130208160049&page=&page1=&load=tab&lang=thai&ip=10&id=388&id1=0

จำลอง โพธิ์บุญ. 2550. **การบริหารโครงการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: ทิพเนตร์การพิมพ์.

จำลอง โพธิ์บุญ. 2556. **การประเมินด้านสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: บางกอกบล๊อก.

ฉัตรไชย รัตนไชย. 2553. **การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2 [แก้ไขปรับปรุง]. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทศวรรณ เวียงธีรวัฒน์. 2555. **ปัญหาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม: กรณีโครงการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. **ราชกิจจานุเบกษา**. 129, ตอนพิเศษ 97 ง (20 มิถุนายน 2555): 1-2.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535. **ราชกิจจานุเบกษา**. 109, 37 (4 เมษายน 2535): 1-43.

พิเชฐ โสภณแพทย์และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์. 2555. **การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ยุพิน แซ่ตั้ง. 2550. แนวทางการกำหนดมาตรฐานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับอาคารชุดพักอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.** 5 (1): 50-63.

เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี. 2542. **การประเมินโครงการ: แนวคิดและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2550). **ราชกิจจานุเบกษา**. 124, 47 ก (24 สิงหาคม 2550): 1-127.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2560). **ราชกิจจานุเบกษา**. 134, 40 ก (6 เมษายน 2560): 1-90.

รุจิกานต์ เสนาคง. 2559. **การประเมินผลการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการสะพานข้ามอ่างเก็บน้ำลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วิสาขา ภู่จินดา และดวงรัชนี เต็งสกุล. 2559. การประเมินเบื้องต้นของผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในการจัดการทรัพยากรชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกไม้งาม ตำบลศรีสุข อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น. **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**. 4 (2): 308-320.

วีระ นิจไตรรัตน์. 2558. **EIA การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อใคร**. ค้นวันที่ 27 เมษายน 2561 จาก http://www.roypalang.org/blogs/Weera%20N/1450154560

สนิดา อ่อนหนู และนพดล อุดมวิศวกุล. 2556. นโยบายเชิงสัญลักษณ์เพื่อการแก้ปัญหาจราจร: กรณีศึกษาโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับจักรยานใน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร. **วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. 24 (2): 1-14.

สมคิด พรมจุ้ย. 2546. **เทคนิคการประเมินโครงการ.** พิมพ์ครั้งที่ 4 [ปรับปรุงแก้ไข]. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพิศ สุขแสน. 2545. **CIPP Model: รูปแบบการประเมินผลโครงการ**. ใน เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง เทคนิคการวางแผนและการประเมินผล แก่เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่. ค้นวันที่ 27 เมษายน 2561 จาก http://waranyajun.blogspot.com/2014/05/cipp-model.html

สำนักการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร. 2560. **รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดรอง สายสีทอง (สถานีรถไฟฟ้ากรุงธนบุรี-สำนักงานเขตคลองสาน-ประชาธิปก)**. ค้นวันที่ 27 เมษายน 2561 จาก http://eiadoc.onep.go.th/eialibrary/3transport/59/F59_15569.pdf

สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. 2553. **โครงศึกษาปรับแผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.** ค้นวันที่ 27 เมษายน 2561 จาก http://www.otp.go.th/index.php/post/view?id=1657

สำนักงานเขตคลองสาน. ม.ป.ป. **ประวัติความเป็นมา**. ค้นวันที่ 27 เมษายน 2561 จาก http://www.bangkok.go.th/khlongsarn/page/sub/4801

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. **แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2561. **Environmental Impact Assessment EIA การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม.** ค้นวันที่ 28 สิงหาคม 2561 จาก https://bit.ly/2DAABbM

สุทธิศักดิ์ ภัทรมานะวงศ์. 2551. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **วารสารร่มพฤกษ์**. 26 (3): 123-143.

อนุชา เพียรชนะ. 2538. **การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านเสียงและสั่นสะเทือนจากโครงการรถไฟฟ้า บีทีเอส**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อาภาภรณ์ อึ้งอัมพรวิไล. 2554. **แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) กับธุรกิจประเภทโรงแรมและรีสอร์ท ในมิติด้านเวลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

André, P., Enserink, B., Connor, D. and Croal, P. 2006. **Public Participation International Best Practice Principles**. Special Publication Series No. 4. Fargo, USA: International Association for Impact Assessment.

Arnstein, Sherry R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Institute of Planners**. 35 (4): 216-224.

Carroll, B. and Turpin, T. 2002. **Environmental Impact Assessment Handbook: A Practical Guide for Planners, Developers and Communities**. London: Thomas Telford.

Duram, Leslie A. and Brown, Katharin G. 1999. Insights and Applications Assessing Public Participation in US Watershed Planning Initiatives. **Society & Natural Resources**. 12 (5): 455-467.

El-Fadl, K. and El-Fadel, M. 2004. Comparative Assessment of EIA Systems in MENA Countries: Challenges and Prospects. **Environmental Impact Assessment Review**. 24 (6): 553-593.

Glaser, Barney G. and Strauss, Anselm L. 1967. **The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research**. New York: Aldine de Gruyter. Retrieved May 13, 2012 from http://www.sxf.uevora.pt/wp-content/uploads/2013/03/Glaser_1967.pdf

Irvin, Renee A. and Stansbury, J. 2004. Citizen Participation in Decision Making: Is it Worth the Effort? **Public Administration Review**. 64 (1): 55-65.

Jami, Anahita A. N. and Walsh, Philip. R. 2014. The Role of Public Participation in Identifying Stakeholder Synergies in Wind Power Project Development: The Case Study of Ontario, Canada. **Renewable Energy**. 68 (August): 194-202.

Johnson, Lyndon B. 1965. **To Fulfill these Rights.** Retrieve February 22, 2013 from http://www. lbjlib.utexas.edu/johnson/archives

Jones, L. and Wells, K. 2007. Strategies for Academic and Clinician Engagement in Community-Participatory Partnered Research. **JAMA**. 297 (4): 407-410.

Mostert, E. 2003. The Challenge of Public Participation. **Water Policy**. 5 (2): 179-197.

Nabatchi, T. 2012. Putting the "Public" Back in Public Values Research: Designing Participation to Identify and Respond to Values. **Public Administration Review**. 72 (5): 699-708.

The Oxford English Dictionary. 1989. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press.

Santiso, C. 2001. Good Governance and Aid Effectiveness: The World Bank and Conditionality. **Georgetown Public Policy Review.** 7 (1): 1-22.

Scrivener, S. and Coghlan, E. 2011. **Opening Doors to Student Success: A Synthesis of Findings from an Evaluation at Six Community Colleges**. New York, NY: MDRC.

Sinclair, A. J. and Diduck, A. 2005. **Environmental Impact Assessment: Practice and Participation.** Kevin S. Hanna, ed. Don Mills, Ont.: Oxford University Press. Pp. 53-74.

Staff. 2012. Quoted in Michael, J. 2018. Comparative Book Appraisal for Academic Utilization. **European Journal of English Language Teaching**. 4 (2): 1-12.

Stake, Robert E. 2011. Program Evaluation Particularly Responsive Evaluation. **Journal of MultiDisciplinary Evaluation**. 7 (15): 180-201.

Stufflebeam, Daniel L. 2007. **CIPP Evaluation Model Checklist**. Retrieved January 8, 2012 from https://kwschochconsulting.com/wp-content/uploads/2017/04/cippchecklist_mar07.pdf

Stufflebeam, Daneil L. and others. 1967. อ้างถึงใน สมคิด พรมจุ้ย. 2550. **เทคนิคการประเมินโครงการ**. พิมพ์ครั้งที่ 5 [ปรับปรุงแก้ไข]. นนทบุรี: จตุพร ดีไซน์.

Tosun, C. 2000. Limits to Community Participation in the Tourism Development Process in Developing Countries. **Tourism Management**. 21 (6): 613-633.

Tufo, Sarah del. 2002. Quoted in Michael, J. 2018. Comparative Book Appraisal for Academic Utilization. **European Journal of English Language Teaching**. 4 (2): 1-12.

Walters, D. and Lancaster, G. 2000. Implementing Value Strategy through the Value Chain. **Management Decision**. 38 (3): 160-178.

Wathern, P. 1988. **Environmental Impact Assessment: Theory and Practice**. London: Routledge.

Webler, T., Tuler, S.and Krueger, R. 2001. What is a Good Public Participation Process? Five Perspectives from the Public. **Environmental Management**. 27 (3): 435-450.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ)

เลขที่แบบสัมภาษณ์_____

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับผู้นำชุมชน/ประชาชนในพื้นที่โครงการ)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง ประสิทธิผลของระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

คำตอบของท่านมีประโยชน์และคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยคำตอบทุกคำตอบถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และจะถือเป็นความลับไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด

จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ)
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / น.ส.)_____

ที่อยู่ เลขที่_____ บ้าน _____(หมู่ที่_____) แขวง_____

เขต_____กรุงเทพมหานคร โทร._____

ชื่อผู้สัมภาษณ์_____ วัน / เดือน / ปี_____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. อาชีพ/ตำแหน่ง

☐ 1. สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ☐ 2. สมาชิกสภาเขต

☐ 3. กรรมการชุมชน/หมู่บ้าน ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ)_____

2. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

3. อายุ_____ปี

4. การปฏิบัติงานของท่านในพื้นที่เป็นระยะเวลา_____ปี

5. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 3. มัธยมตอนต้น ☐ 4. มัธยมตอนปลาย

☐ 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา ☐ 6. อาชีวศึกษา

☐ 7. ปริญญาตรี ☐ 8. สูงกว่าปริญญาตรี

☐ 9. อื่น ๆ โปรดระบุ _____

6. การนับถือศาสนา

☐ 1. พุทธ ☐ 2. คริสต์

☐ 3. อิสลาม ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

7. ท่านอาศัยในท้องถิ่น/ชุมชนนี้มานานเท่าใด

☐ 1. เกิดที่นี่/เป็นคนท้องถิ่น

☐ 2. ย้ายมาจากที่อื่น ย้ายมาแล้ว _____ ปี ระบุ ภูมิลำเนาเดิม_____

เหตุผลที่คิดจะย้ายถิ่นมา

☐ ติดตามครอบครัว/แต่งงาน ☐ เพื่อประกอบอาชีพ

☐ เพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่ ☐ ตามคำสั่งของหน่วยงานที่ทำงาน

☐ อื่น ๆ _____

8. ลักษณะชุมชน

☐ 1. ชุมชนแออัด ☐ 2. ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร

☐ 3. ชุมชนเมือง ☐ 4. ชุมชนชานเมือง

☐ 5. เคหะชุมชน ☐ 6. อื่น ๆ _____

9. ชื่อชุมชน_____

☐ 1. พักอาศัยอย่างเดียว ☐ 2. สถานประกอบการอย่างเดียว

☐ 3. ทั้งสองอย่าง

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

10. สภาพปัญหาชุมชนที่สำคัญที่สุด

☐ 1) ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ

☐ (1) ถูกกดค่าแรง/ถูกเอารัดเอาเปรียบ

☐ (2) งานที่ทำต่ำกว่าวุฒิการศึกษา

☐ (3) ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ

☐ (4) การทำมาหากินฝืดเคือง

☐ (5) ต้นทุนในการผลิตสูง เช่น ราคาน้ำมันสูง

☐ (6) ไม่มีความก้าวหน้าในอาชีพ

☐ (7) ไม่มีเส้นสาย หรือพวกพ้องที่ช่วยในการหางานทำ

☐ (8) หางานทำไม่ได้

☐ (9) งานที่ทำอยู่ไม่มั่นคง

☐ (10) ขาดแหล่งประกอบอาชีพ/ไม่มีที่ดินทำกิน

☐ (11) ขาดเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน

☐ (12) หนี้นอกระบบ/ดอกเบี้ยแพง

☐ 2) ปัญหาด้านสังคม

☐ (1) ความขัดแย้งทางการเมือง

☐ (2) การทุจริตคอรัปชั่นของเจ้าหน้าที่รัฐ/นักการเมือง

☐ (3) อาชญากรรมในบริเวณชุมชนที่อาศัย

☐ (4) ยาเสพติดในชุมชน/ที่อาศัย

☐ (5) การจราจรติดขัดในการเดินทาง

☐ (6) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน

☐ (7) การปิดกั้นสื่อ/การเข้าถึงสื่อไม่เท่าเทียม

☐ (8) ขาดจริยธรรมของสื่อในการเผยแพร่ข่าวสาร

☐ (9) ขาดการควบคุมการเข้าถึงสื่อ ที่ไม่เหมาะสมในอินเทอร์เน็ต

☐ (10) ขาดการสนับสนุนสื่อที่มีคุณภาพ สำหรับเด็ก เยาวชนและสังคม

☐ (11) พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน

☐ (12) ความรุนแรงในชุมชน

☐ (13) อื่น ๆ ระบุ _____

☐ 3) ปัญหาด้านสุขอนามัย / สาธารณสุข

☐ 4) อื่น ๆ (ระบุ)_____

11. ปัจจุบันปัญหา***ด้านฝุ่นละออง***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1) ไม่มีความรุนแรง ☐ 2) มีความรุนแรงน้อย

☐ 3) มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4) มีความรุนแรงมาก

12. ปัจจุบันปัญหา***ด้านเสียงดังรบกวน***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

13. ปัจจุบันปัญหา***ด้านความสั่นสะเทือน***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

14. ปัจจุบันปัญหา***ด้านการจราจร***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

15. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในความคิดของท่านคืออะไร

_____

_____

16. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

17. มุมมองของท่านในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นอย่างไร

_____

_____

18. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

19. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

20. ท่านคิดว่าประโยชน์ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยคืออะไร

_____

_____

21. ท่านคิดว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

ส่วนที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

22. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

☐ รัฐธรรมนูญ 2550

☐ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535

☐ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2555 เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

☐ อื่น ๆ_____

23. ท่านคิดว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด อย่างไร

☐ สามารถใช้ได้จริง ☐ เหมาะสมครอบคลุม

☐ ควรปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม ☐ อื่น ๆ _____

24. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

25. ท่านคิดว่ากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

26. ท่านคิดว่ากฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 5 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

27. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

_____

_____

28. ท่านคิดว่าหากมีการพัฒนากระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร

_____

_____

29. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ทำให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 6 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

30. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีคุณภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

31. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมอยู่ด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด

_____

_____

32. ท่านคิดว่าการรับรู้ข่าวสารของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

33. ท่านมีความคาดหวังในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร และควรมีการดำเนินการอย่างไร

_____

_____

34. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการด้วยความโปร่งใส หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

35. ท่านคิดว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

36. ท่านคิดว่าข้อมูลในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบมีความถูกต้องและครบถ้วน หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

37. ท่านคิดว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

_____

_____

38. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

39. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

40. ท่านคิดว่าการกำหนดขอบเขตผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในรัศมี 500 เมตร มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

41. การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ผู้รับผลกระทบ
2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ
5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และ นักวิชาการอิสระ
6) สื่อมวลชน
7) ประชาชนทั่วไป

มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

42. ท่านคิดว่าเทคนิคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

43. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

    1) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
    2) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ
    3) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์
    4) คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

    มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

    _____

    _____

44. ท่านคิดว่ากระบวนการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร

    _____

    _____

45. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร

    _____

    _____

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

46. ท่านมีข้อเสนอแนะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิผลมากขึ้นและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อย่างไร เพราะเหตุใด

    _____

    _____

47. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

    _____

    _____

48. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

    _____

    _____

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่ง
กรุงเทพมหานครนักวิชาการอิสระ และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม)

เลขที่แบบสัมภาษณ์_____

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับเจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่สำนักการจราจรและขนส่งกรุงเทพมหานคร นักวิชาการอิสระ และนักวิชาการสิ่งแวดล้อม)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร ประสิทธิผลของระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

คำตอบของท่านมีประโยชน์และคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยคำตอบทุกคำตอบถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และจะถือเป็นความลับไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด

จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ)
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / น.ส.)_____

ที่อยู่ เลขที่_____ **บ้าน** _____**(หมู่ที่**_____**) แขวง**_____

เขต_____**กรุงเทพมหานคร โทร.**_____

ชื่อผู้สัมภาษณ์_____ **วัน / เดือน / ปี**_____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

2. อาชีพ/ตำแหน่ง_____

☐ 1. ข้าราชการ ☐ 2. ลูกจ้างประจำ/ลูกจ้างชั่วคราว

☐ 3. กรรมการชุมชน/หมู่บ้าน ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

3. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

4. อายุ_____ปี

5. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 3. มัธยมตอนต้น ☐ 4. มัธยมตอนปลาย

☐ 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา ☐ 6. อาชีวศึกษา

☐ 7. ปริญญาตรี ☐ 8. ปริญญาโท

☐ 9. อื่น ๆ โปรดระบุ _____

6. การนับถือศาสนา

☐ 1. พุทธ ☐ 2. คริสต์

☐ 3. อิสลาม ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

7. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในความคิดของท่านคืออะไร

_____

_____

8. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

9. มุมมองของท่านในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นอย่างไร

_____

_____

9. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

10. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

11. ท่านคิดว่าประโยชน์ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยคืออะไร

_____

_____

12. ท่านคิดว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

13. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

☐ รัฐธรรมนูญ 2550

☐ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535

☐ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2555 เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

☐ อื่น ๆ_____

14. ท่านคิดว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด อย่างไร

☐ สามารถใช้ได้จริง ☐ เหมาะสมครอบคลุม

☐ ควรปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม ☐ อื่น ๆ_____

15. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

16. ท่านคิดว่ากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

17. ท่านคิดว่ากฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

18. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

_____

_____

19. ท่านคิดว่าหากมีการพัฒนากระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร

_____

_____

20. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

21. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านคมนาคม จะก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

22. ท่านคิดว่ามาตรการในการป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการในการติดตามตรวจสอบ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

23. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ทำให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

24. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านการคมนาคม จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทยมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

25. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีจุดอ่อน-จุดแข็ง อย่างไร

_____

_____

26. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการด้วยความโปร่งใส หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

27. ท่านคิดว่าการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะสามารถช่วยลดปัญหาการต่อต้านโครงการจากประชาชนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

28. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความครอบคลุมผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

29. ท่านคิดว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

30. ท่านคิดว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

_____

_____

31. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

32. ท่านคิดว่าการกำหนดขอบเขตผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในรัศมี 500 เมตร มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

33. การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ผู้รับผลกระทบ
2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ

5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และ นักวิชาการอิสระ

6) สื่อมวลชน

7) ประชาชนทั่วไป

มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

34. ท่านคิดว่าเทคนิคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

35. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

5) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

6) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ

7) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

8) คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

36. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับโครงการนั้นได้มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

_____

_____

37. ท่านคิดว่ากระบวนการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร

_____

_____

38. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

39. ท่านมีข้อเสนอแนะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิผลมากขึ้นและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อย่างไร เพราะเหตุใด

_____

_____

40. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

41. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

_____

_____

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร
(สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.))

เลขที่แบบสัมภาษณ์_____

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร
(สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.))

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร ประสิทธิผลของระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

คำตอบของท่านมีประโยชน์และคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยคำตอบทุกคำตอบถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และจะถือเป็นความลับไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด

จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ)
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / น.ส.)_____

ที่อยู่ เลขที่_____ **บ้าน** _____**(หมู่ที่**_____**) แขวง**_____

เขต_____**กรุงเทพมหานคร โทร.**_____

ชื่อผู้สัมภาษณ์_____ **วัน / เดือน / ปี**_____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. อาชีพ/ตำแหน่ง_____

☐ 1. ข้าราชการ ☐ 2. ลูกจ้างประจำ/ลูกจ้างชั่วคราว

☐ 3. กรรมการชุมชน/หมู่บ้าน ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

2. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

3. อายุ_____ปี

4. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 3. มัธยมตอนต้น ☐ 4. มัธยมตอนปลาย

☐ 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา ☐ 6. อาชีวศึกษา

☐ 7. ปริญญาตรี ☐ 8. ปริญญาโท

☐ 9. อื่น ๆ โปรดระบุ _____

5. การนับถือศาสนา

☐ 1. พุทธ ☐ 2. คริสต์

☐ 3. อิสลาม ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

6. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในความคิดของท่านคืออะไร

_____

_____

7. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

8. มุมมองของท่านในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นอย่างไร

_____

_____

9. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

10. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

11. ท่านคิดว่าประโยชน์ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยคืออะไร

_____

_____

12. ท่านคิดว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

13. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

☐ รัฐธรรมนูญ 2550

☐ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535

☐ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2555 เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

☐ อื่น ๆ_____

14. ท่านคิดว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด อย่างไร

☐ สามารถใช้ได้จริง ☐ เหมาะสมครอบคลุม

☐ ควรปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม ☐ อื่น ๆ _____

15. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

16. ท่านคิดว่ากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

17. ท่านคิดว่ากฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

18. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

_____

_____

19. ท่านคิดว่าหากมีการพัฒนากระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร

_____

_____

20. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

21. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านคมนาคม จะก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

22. ท่านคิดว่ามาตรการในการป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการในการติดตามตรวจสอบ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

23. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ทำให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

24. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านการคมนาคม จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทยมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

25. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีจุดอ่อน-จุดแข็ง อย่างไร

_____

_____

26. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการด้วยความโปร่งใส หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

27. ท่านคิดว่าการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะสามารถช่วยลดปัญหาการต่อต้านโครงการจากประชาชนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

28. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความครอบคลุมผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

29. ท่านคิดว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

30. ท่านคิดว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

_____

_____

31. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

32. ท่านคิดว่าการกำหนดขอบเขตผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในรัศมี 500 เมตร มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

33. การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ผู้รับผลกระทบ
2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ

5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และ นักวิชาการอิสระ
6) สื่อมวลชน
7) ประชาชนทั่วไป

มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

34. ท่านคิดว่าเทคนิคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

35. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

9) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
10) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ
11) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์
12) คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

36. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับโครงการนั้นได้มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

_____

_____

37. ท่านคิดว่ากระบวนการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร

_____

_____

38. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

39. ท่านมีข้อเสนอแนะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิผลมากขึ้นและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อย่างไร เพราะเหตุใด

_____

_____

40. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

41. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

_____

_____

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร
(สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน)

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร
(สำหรับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองสาน)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร ประสิทธิผลของระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

คำตอบของท่านมีประโยชน์และคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยคำตอบทุกคำตอบถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และจะถือเป็นความลับไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด

จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ)
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / น.ส.)_____

ที่อยู่ เลขที่_____ **บ้าน** _____**(หมู่ที่**_____**) แขวง**_____

เขต_____**กรุงเทพมหานคร โทร.**_____

ชื่อผู้สัมภาษณ์_____ **วัน / เดือน / ปี**_____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. อาชีพ/ตำแหน่ง_____

☐ 1. ข้าราชการ ☐ 2. ลูกจ้างประจำ/ลูกจ้างชั่วคราว

☐ 3. กรรมการชุมชน/หมู่บ้าน ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ)_____

2. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

3. อายุ_____ปี

4. การปฏิบัติงานของท่านในพื้นที่เป็นระยะเวลา_____ปี

5. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 3. มัธยมตอนต้น ☐ 4. มัธยมตอนปลาย

☐ 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา ☐ 6. อาชีวศึกษา

☐ 7. ปริญญาตรี ☐ 8. ปริญญาโท

☐ 9. อื่น ๆ โปรดระบุ _____

6. การนับถือศาสนา

☐ 1. พุทธ ☐ 2. คริสต์

☐ 3. อิสลาม ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

7. สภาพปัญหาชุมชนที่สำคัญที่สุด

☐ 1) ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ

- ☐ (1) ถูกกดค่าแรง/ถูกเอารัดเอาเปรียบ
- ☐ (2) งานที่ทำต่ำกว่าวุฒิการศึกษา
- ☐ (3) ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ
- ☐ (4) การทำมาหากินฝืดเคือง
- ☐ (5) ต้นทุนในการผลิตสูง เช่น ราคาน้ำมันสูง
- ☐ (6) ไม่มีความก้าวหน้าในอาชีพ
- ☐ (7) หางานทำไม่ได้
- ☐ (8) งานที่ทำอยู่ไม่มั่นคง
- ☐ (9) ขาดแหล่งประกอบอาชีพ/ไม่มีที่ดินทำกิน
- ☐ (10) ขาดเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน
- ☐ (11) หนี้นอกระบบ/ดอกเบี้ยแพง

☐ 2) ปัญหาด้านสังคม

- ☐ (1) ความขัดแย้งทางการเมือง
- ☐ (2) การทุจริตคอรัปชั่นของเจ้าหน้าที่รัฐ/นักการเมือง
- ☐ (3) อาชญากรรมในบริเวณชุมชนที่อาศัย
- ☐ (4) ยาเสพติดในชุมชน/ที่อาศัย
- ☐ (5) การจราจรติดขัดในการเดินทาง
- ☐ (6) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน
- ☐ (7) การปิดกั้นสื่อ/การเข้าถึงสื่อไม่เท่าเทียม
- ☐ (8) ขาดจริยธรรมของสื่อในการเผยแพร่ข่าวสาร
- ☐ (9) ขาดการควบคุมการเข้าถึงสื่อ ที่ไม่เหมาะสมในอินเทอร์เน็ต
- ☐ (10) ขาดการสนับสนุนสื่อที่มีคุณภาพ สำหรับเด็ก เยาวชนและสังคม
- ☐ (11) พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน
- ☐ (12) ความรุนแรงในชุมชน
- ☐ (13) อื่น ๆ ระบุ_____

☐ 3) ปัญหาด้านสุขอนามัย / สาธารณสุข

☐ 4) อื่น ๆ (ระบุ)_____

8. ปัจจุบันปัญหา***ด้านฝุ่นละออง***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

9. ปัจจุบันปัญหา***ด้านเสียงดังรบกวน***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

10. ปัจจุบันปัญหา***ด้านความสั่นสะเทือน***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

11. ปัจจุบันปัญหา***ด้านการจราจร***ในบริเวณชุมชนมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด

☐ 1. ไม่มีความรุนแรง ☐ 2. มีความรุนแรงน้อย

☐ 3. มีความรุนแรงปานกลาง ☐ 4. มีความรุนแรงมาก

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

12. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในความคิดของท่านคืออะไร

_____

_____

13. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

14. มุมมองของท่านในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นอย่างไร

_____

_____

15. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

16. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

17. ท่านคิดว่าประโยชน์ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยคืออะไร

_____

_____

18. ท่านคิดว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

ส่วนที่ 4 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

19. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

☐ รัฐธรรมนูญ 2550

☐ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535

☐ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2555 เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

☐ อื่น ๆ _____

20. ท่านคิดว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด อย่างไร

☐ สามารถใช้ได้จริง ☐ เหมาะสมครอบคลุม

☐ ควรปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม ☐ อื่น ๆ_____

21. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

22. ท่านคิดว่ากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

23. ท่านคิดว่ากฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 5 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

24. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

_____

_____

25. ท่านคิดว่าการพัฒนาทางด้านคมนาคมในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จะส่งดีและผลเสียต่อประชาชนในพื้นที่อย่างไร

_____

_____

26. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

_____

_____

27. ท่านคิดว่าหากมีการพัฒนากระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร

_____

_____

28. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

29. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านคมนาคม จะก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

30. ท่านคิดว่ามาตรการในการป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการในการติดตามตรวจสอบ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

31. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ทำให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 6 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

32. ท่านสามารถขอข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากผู้ดำเนินโครงการได้ หรือไม่อย่างไร

_____

_____

33. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีคุณภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

34. ท่านคิดว่าการรับรู้ข่าวสารของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

35. ท่านมีความคาดหวังในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร และควรมีการดำเนินการอย่างไร

_____

_____

36. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการด้วยความโปร่งใส หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

37. ท่านคิดว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

38. ท่านคิดว่าข้อมูลในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบมีความถูกต้องและครบถ้วน หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

39. ท่านคิดว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

_____

_____

40. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

41. ท่านคิดว่าการกำหนดขอบเขตผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในรัศมี 500 เมตร มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

42. การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ผู้รับผลกระทบ

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ

5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และ นักวิชาการอิสระ

6) สื่อมวลชน

7) ประชาชนทั่วไป

มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใดอย่างไร

_____

_____

43. ท่านคิดว่าเทคนิคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

44. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

13) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

14) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ

15) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

16) คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

45. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับโครงการนั้นได้มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

_____

_____

46. ท่านคิดว่ากระบวนการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร

_____

_____

47. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

48. ท่านมีข้อเสนอแนะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิผลมากขึ้นและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อย่างไร เพราะเหตุใด

_____

_____

49. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

50. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

_____

_____

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับประชาชนทั่วไป)

เลขที่แบบสัมภาษณ์_____

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การประเมินระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
กรณีศึกษาโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง
(สำหรับประชาชนทั่วไป)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการขนส่งมวลชนขนาดรองสายสีทอง กรุงเทพมหานคร ประสิทธิผลของระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

คำตอบของท่านมีประโยชน์และคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยคำตอบทุกคำตอบถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และจะถือเป็นความลับไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด

จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในการให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ)
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / น.ส.)_____

ที่อยู่ เลขที่_____ **บ้าน** _____**(หมู่ที่**_____**) แขวง**_____

เขต_____**กรุงเทพมหานคร โทร.**_____

ชื่อผู้สัมภาษณ์_____ **วัน / เดือน / ปี**_____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. อาชีพ/ตำแหน่ง_____

☐ 1. ข้าราชการ ☐ 2. ลูกจ้างประจำ/ลูกจ้างชั่วคราว

☐ 3. กรรมการชุมชน/หมู่บ้าน ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ)_____

2. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

3. อายุ_____ปี

4. ระดับการศึกษา

☐ 1. ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 3. มัธยมตอนต้น ☐ 4. มัธยมตอนปลาย

☐ 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา ☐ 6. อาชีวศึกษา

☐ 7. ปริญญาตรี ☐ 8. ปริญญาโท

☐ 9. อื่น ๆ โปรดระบุ _____

5. การนับถือศาสนา

☐ 1. พุทธ ☐ 2. คริสต์

☐ 3. อิสลาม ☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

6. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในความคิดของท่านคืออะไร

_____

_____

7. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

8. มุมมองของท่านในด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเป็นอย่างไร

_____

_____

9. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

10. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

11. ท่านคิดว่าประโยชน์ในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยคืออะไร

_____

_____

12. ท่านคิดว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคืออะไร

_____

_____

ส่วนที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

13. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

☐ รัฐธรรมนูญ 2550

☐ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535

☐ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2555 เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

☐ อื่น ๆ_____

14. ท่านคิดว่ากฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด อย่างไร

☐ สามารถใช้ได้จริง ☐ เหมาะสมครอบคลุม

☐ ควรปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม ☐ อื่น ๆ_____

15. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนเหมาะสมมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

16. ท่านคิดว่ากระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

17. ท่านคิดว่ากฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

18. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

_____

_____

19. ท่านคิดว่าหากมีการพัฒนากระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร

_____

_____

20. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

21. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านคมนาคม จะก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

22. ท่านคิดว่ามาตรการในการป้องกัน แก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการในการติดตามตรวจสอบ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

23. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ ทำให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

24. ท่านคิดว่าการพัฒนาโครงการทางด้านการคมนาคม จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทยมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 5 ความเหมาะสมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

25. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีจุดอ่อน-จุดแข็ง อย่างไร

_____

_____

26. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการด้วยความโปร่งใส หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

27. ท่านคิดว่าการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะสามารถช่วยลดปัญหาการต่อต้านโครงการจากประชาชนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

28. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความครอบคลุมผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

29. ท่านคิดว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

30. ท่านคิดว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

_____

_____

31. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

32. ท่านคิดว่าการกำหนดขอบเขตผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการในรัศมี 500 เมตร มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

33. การจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ผู้รับผลกระทบ
2) หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
3) หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
4) หน่วยงานราชการในระดับต่าง ๆ

5) องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น และในระดับอุดมศึกษา และ นักวิชาการอิสระ

6) สื่อมวลชน

7) ประชาชนทั่วไป

มีความครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด อย่างไร

_____

_____

34. ท่านคิดว่าเทคนิคในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

35. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้ปัจจัยในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

17) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

18) ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ

19) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

20) คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

_____

_____

36. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สามารถเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับโครงการนั้นได้มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

_____

_____

37. ท่านคิดว่ากระบวนการเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไร

_____

_____

38. ท่านคิดว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงการสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ อย่างไร

_____

_____

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

39. ท่านมีข้อเสนอแนะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิผลมากขึ้นและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อย่างไร เพราะเหตุใด

_____

_____

40. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไร

_____

_____

41. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

_____

_____

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นางสาวเขมณัฏฐ์ รัตนนิกรเจริญ
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2555